

KURTULUŞ'UN
ÜÇÜNCÜ YILI

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK PRATİK ŞİŞYALİŞT DERGİ

İKİNCİ YIL SAYI:22 HAZİRAN 1989 3000 TL (KDV'İİ)

YALÇIN KÜÇÜK • İSMİL BEŞİKÇİ • SERHAT BUCAK • HÜSNÜ ÖNDÜL
YUSUF ALATAŞ • İBRAHİM AÇAN • DENİZ CAN • YUSUF ŞAYLAN
İLHAN AKALIN • HALUK YURTSEVER • SAVAŞ GALİP • ELLEN HAUSER
TEMEL DEMİRER • ÇELİK BİLGİN • NUR ULAŞ • FADİL ÖLMEZ

İÇİNDEKİLER

Bu Sayımız.....	2
Eylülist Anayasasının İki Bekçisi: İnönü ve Demirel	3
Özal Kaldıracağım Diyor, Tövbekartar Demirel'e Yalvarıyor.....	3
Dedeman Oteli Demokrasi Kurultayı.....	4
Aç Neleslerde Devrim Heyecanı Yaratmak	5
Kürtlere Kültürel Bağımsızlık.....	5
Dili Yasaklanmış Bir Halk Varlığını Sürdüremez.....	6
Sessizlik Suç Ortaklığıdır.....	7
Sovyetler'in Kürtlerden Çıkanı Yoktur.....	8
Halepçeler Olmasın.....	9
Komintern ve TKP Bağlantısı Üzerine Tezler Yalçın Küçük.....	11
Türkiye'deki Hukukun Meşruiyeti Tartışmalıdır İsmail Beşikçi.....	17
Kürt İnsanın Kendi Kimliğini Sorgulayabilmesini Dilemek Suç Değildir Serhat Bucak, Hüsnü Öndül, Yusuf Alataş, İbrahim Acan.....	19
Sıcak Bir Mayıs Deniz Can	23
Haziran Kalkışmasından Bugüne Yusuf Şaylan.....	26
Haziran 1970'ten Nisan 1989'a İlhan Akalın	28
İşçi Sınıfı Bu Çemberi Kıracaktır Haluk Yurtsever.....	30
Sinemaya Bakış Savaş Galip	37
Demokrat Kamuoyuna Toplumsal Diriliş	40
Türkiye'nin Yüzündeki Sözde Demokrasi Örtüsü Kaldırılmalıdır Ellen Hauser.....	41
200 Yıl Sonra Jakobenlerin Portresi Temei Demirer	43
Dünden Bugüne Satırbaşı Hukuku Hüsnü Öndül	45
Pembe Plan mı İyi Niyet Mektubu Mu?	46
Cehalet Kaynatan Kurultay Üzerine Notlar Çelik Bilgin	47
Birikim Yeniden Çıkarken Nur Ulaş	50
Politik Sınıf Mücadelesi Üzerine Özet Yazı Fadil Ölmez	51
Engels'ten Berlin'deki August Babel'e.....	53
Mızımlık Gül Ocak.....	54
Henüz Yaşanmamış Zamanı Görebilmek Bilgesu Erenus.....	55
Devlet Dili-Dağ Dili Fırat Çetin.....	61
OyunYazarı Nazım Hikmet Hasip Akgül.....	63

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

- Sahibi: Dönem Yayıncılık Adına Yalçın Küçük
- Genel Yayın Yönetmeni: İlhan Akalın
- Yazı İşleri Müdürü: H. Kaya Eker
- Merkez: Cemal Nadir Sokak Hacı Fazlıoğlu İşhanı 17/6
Coğaloğlu/İstanbul
- Ankara Bürosu: Konur Sokak, 73/9 Ankara - Telefon:
1259378
- İzmir Bürosu: Salıhağa İşhanı Kat 6/615 Konak/İzmir
Telefon: 14 46 85
- Baskı: Kurt-İş Matbaası, Sultanahmet/İST.
- Abone Koşulları: Yurtiçi Yıllık 36bin TL
- Posta Çekli Numarası: 28 155-7
- Yurtdışı: Yıllık 60 DM
- Dönem A.Ş. Döviz Tevdiat Hesap Numarası: 1380
İş Bankası Akay Şubesi
- Frankfurt Temsilcisi: Mustafa S. Silar
Schichau Str. 7-9 6 Frankfurt 1 Tel: 069/495743
- Hamburg Temsilcisi: Yüksel Er
Bilser Str. 24 a 2000 Hamburg 60 Tel: 040/5117632
- Danimarka Temsilcisi: Fadil Ölmez
Bellingevej 128/B 5250 Odense SV - Telefon: 65 961562
- Stuttgart Temsilcisi: Kamber Resuloğlu Postfach
400261 7000 Stuttgart 40
- Paris Temsilcisi: A. Yalman
Poste-Restante, Paris-Bonne-Mouvelle 75010 Paris
Tel: 01/ 47832846
- Köln Temsilcisi: A. Araç
C/O Beratung stelle Mansfelder Str. 30/32 5000 Köln 51
- Bon Temsilcisi: İmam Zeynel Aslan
Haupt Str. 355 5330 Konigswinter 1

Kapak: "Kurşuna dizilenler" Goya

BU SAYIMIZ

Bu sayımız, bizim için, büyük bir mutluluktur: İkinci yılımızı tamamlamış oluyoruz. Üçüncü yıla adım atıyoruz.

1989 yılına ait Haziran sayımıza kadar 1988 yılı Haziran ayından bu yana bütün sayılarımız toplatıldı. Üçüncü yılı mutlaka görmek istiyorduk ve dayandık.

Bu sayımız, bizim için bir ayrı mutluluktur; şu ana kadar henüz son sayımız toplatılmadı. Bundan büyük sevinç duyuyoruz. Dergimizin toplatılmasını değil, toplatılmamasını istiyoruz. Okuyucularımıza ulaşmak, okuyucularımızla kenetlenmek ve okuyucularımızla bir hareket olmak istiyoruz.

İki inat dolu yıl geride kaldı. Bu iki yılda baskı da umut da inat etti.

Bir değerlendirme yapmak durumundayız. Burada çok kısa olmak istiyoruz ve şunu söylüyoruz: Yapmak istediklerimizin çoğunu yapamadık. Baskı gördük; ancak istediğimizi yapamamanın en önemli nedeni baskı değildir. Biz yeterli olmadık. Bunu büyük bir inançla söylemek durumundayız.

Yetersizliklerimiz Türkiye ilerici hareketinin yetersizliğidir. Fakat biz daha yeterli olabilirdik ve olmak zorundayız.

Mutlu görünüyorlar. Ancak Türkiye'yi yönetemedikleri çok açık görünüyor. Daha yeterli olmak zorundayız. Çünkü yeni bunalımlara aynı hazırsızlık içinde yakalanmamalıyız.

Eylülist reformları önce ve zamanında haber verdik. Basın ile MİT ilişkisine herkesten önce parmak bastık. Nihat Sargın-Nabi Yağcı icabetinden önce Türkiye'de bir öro-komünist taban oluştuğunu yazdık. Bulgaristan'dan Aysel gelince, iki sistem arasında yakınlaşmanın başlayacağını duyurduk. Boran'ın cenazesi ile Halefoğlu'nun bakanlıktan düşürülmesinin takas olduğunu düşündük ve ifade ettik. Seçmeli Caydırıcılık Doktrini'ni ele aldık. Bunları arttırabiliriz; bunlar, büyük basının yapmadığı, devrimci basının ilgi duymadığı önemli işlerdir.

Eksikliklerimiz çok daha fazla oluyor. Sanatta, felsefede, iktisatta, düzenli olarak dış gelişmelerde önemli ölçüde başarısız kaldık. Bu alanlardaki başarısızlığı çok önemsiyoruz. Bu alandaki başarısızlık yeni insanı yaratmada başarısızlıktır; fiyatını yüksek ödüyoruz.

Bir ahlak olmaya çalıştık. Bu düzenden rahatsız olanları ve rahatsızlıkları eylemli olarak belirtenleri, bu yolda "düşenleri" hep kendimiz saydık. Kimseyi ayırmadık. Bunu sürdürüyoruz.

Almanya'dan Ellen Hauser ve arkadaşımız Haluk Yurtsever'in yazılarını ilgiyle karşılayacağınızı umuyoruz. 15-16 Haziran'ı her yıl yeniden değerlendirme ilkemizi değiştirmiyoruz.

Haziran ayı aynı zamanda Nazım Hikmet ayıdır. Bizim çok sevdiğimiz posterini sürekli yayımlıyoruz. Ancak eleştiriyle çok önemli bulduğumuz biliniyor ve eleştiri olmadan bir yere gidilemeyeceğine inanıyoruz. Nazım Hikmet'i büyük bir sevgiyle eleştirme zamanının gelip geçtiğini tekrarlıyoruz. Bu sayımızda Hasip Akgül, Nazım'ın tiyatrosunu eleştiriyor.

Tüm geçmişimizi seviyoruz. Fakat yetersizlik duyuyoruz. Eleştirerek belli ediyoruz.

Yaptıklarımızdan yetersizlik duyuyoruz. En çok iki yılda yeni yazarlarımızı istediğimiz ölçüde yetiştiremediğimizi düşünüyoruz. Yeni yazarını yetiştiremeyen bir yayın, yayımlanmaya layık değildir.

Yeni yayımlar ve yeni planlar yapmamız gerekiyor. Planlama zaman işidir. Üçüncü yılımızda yepyeni ve zengin açılımlarla birlikte olmak dileğiyle...

Hasan Kaya Eker

EYLÜLİST ANAYASANIN İKİ BEKÇİSİ İNÖNÜ VE DEMİREL

Özal'ın cumhurbaşkanlığına giden yolda 82 Anayasasını ortadan kaldırma önerisi SHP ve DYP liderlerinin samimi yetsizliğini bir kez daha ortaya çıkardı.

Demirel ve İnönü, Özal'dan sonra bu cendere anayasa ile Türkiye'yi yönetmek için hırslarını açığa vuruyorlar.

Türkiye'de büyük paradokslar içinde büyük aydınlıklar ortaya çıkıyor. Demirel ile İnönü'nün Turgut Özal'dan pek az farklı olduğu daha çok belirlenmeye başlıyor. Bütün dünyalarını Özal'dan Demirel'in veya Demirel'den İnönü'nün farklı olduğu ideolojisine dayandırmak isteyen safdiller kafalarını bir kez daha çetin kayalara çarpıyorlar.

Artık hiç sıkılma kalmıyor: SHP Genel Sekreteri ve Başkan Vekili Deniz Baykal, meclis grubunda, Türkiye'de 82 Anayasasıyla ilgili bir tartışmanın "yapay" olduğunu söyleyebiliyor ve üniversitenin anfisine banzeyen sıralarda oturan SHP milletvekilleri de, televizyonda verdikleri izlenime göre, "amiral battı" oynamayı sürdürüyorlar.

KAMU NASIL OYNATILIR?

Kamuyu oynatmak için kamuoyunu dalgalandırmak gerekiyor; 82 Anayasasının sözde karşıtları kafalarını kuma sokmuş görünüyorlar. Hükümet başkanı ve mecliste büyük bir çoğunluğun sahibi Özal, '82 Anayasasının yerine hiç bir bağlayıcılığı olmayan bir metin getirmeyi önerdiği zaman bunu görmemek ve kendilerini inkar etmek için büyük bir titizlik gösteriyorlar.

82 Anayasasının arkasında idamlar, işkenceler, hapisler, tek yanlı suçlamalar, grev yasakları, artan sömürü oranları bulunuyor. Askeri bir darbeden sonra ve karşı-

çıkmanın son ayıldığı bir zamanda zorla kabul edildi. Şimdiye kadar Türkiye'deki anayasaların geri-cisi olan ve tümüyle 61 Anayasasına bir tepki olarak hazırlanan bu belgenin tarihe geçmesi gerekiyor.

Turgut Özal, Eylülüzmin baş partisinin lideri olarak bu Anayasadan sıkılmışa benziyor ve ortadan kaldırmayı öneriyor. Şimdiye kadar sözde bu Anayasasının karşıtları birden bire susmayı tercih ediyor. Sanki Türkiye'de böyle bir öneri yok, sanki bu mecliste büyük çoğunluğa sahip bir partinin yöneticileri bu konuda bir tartışma açmıyorlar; tathis ilericileri gözlerini kapatıyorlar.

141 ve 142

ÖZAL "KALDIRACAĞIM" DİYOR TÖVBEKARLAR DEMİREL'E YALVARİYOR

Sargın-Yağcı'nın dönüşleriyle bir ara başlatılan imza kampanyasını oligarklar şöyle değerlendirdiler: "Bu kadartız. Kendimizi size açıklıyoruz. Bizden tehlike gelmez.

Türkiye'nin büyük zenginleri Sargın-Yağcı'nın Türkiye gelişlerinden sonra içerde bir yaprağın bile kılmadamamasından güven duyular. Korkmuyorlar. Özal da "141 ve 142" den korkmuyorum" diyor.

141 ve 142'nci maddeler Türkiye'nin geleceğine ait ve Türkiye'deki sömürü düzeni bakımından bir fren işlevini çoktan beri yitirmiştir. Mücadelelerini 141 ve 142'nci madde çerçevesinde sürdü-

Özal samimi, değil mi? Bu soru SHP'nin, ezik solcuların, tövbecarların, fıkra yazarlarının samimi olup olmadıkları sorusuna dönüşüyor. Özal'ın samimi olup olmadığını anlamak için, arkasında idamlar, işkenceler ve sömürü bulunan 82 Anayasasının sözde karşıtlarının samimi olup olmadıklarının ortaya çıkması zorunlu oluyor.

Süleyman İnönü, tüm politik kısırlığı içinde, bir erken seçim sakızıyla, 82 Anayasasına olan aşkını gizlemeye çalışıyor. Fıkra yazarları ise ucuz esprilerle ortadaki öneriyi ve ihtimali gözlerden saklamaya çalışıyorlar. Türkiye'yi bir 82 Anayasasına karşıtlık yerine Demirel ile Özal arasında görünmez farkları görünür yapmaya veya ağzını açtıkça sözü tıkanan bir İnönü'den refah umutları çıkararak insanları mutlu etmeye çalışıyorlar.

VEBA VE KOLERA

Veba ile kolera arasında tercihe ve bu tercihten kaynaklanan büyük bir kaykçı döğüşüne dayalı politika sınırlarına geliyor. Sığ ilericilik, eninde-sonunda, Demirel veya İnönü ya da kısaltılmışı ile Süleyman İnönü'ye aşkı nedeniyle 82 Anayasasına bağlılığını gözlerden gizleyemez oluyor. ■

renler artık rejime bir tehdit olmu-
yorlar.

Türkiye'de "legal" bir komünist partisi kurmayı düşünenler, politik yöntem olarak yalvarmayı ve teslimiyeti seçtiler.

"Komünist" partisi kurmak isteyenler bütün edebiyatlarıyla demokrasi dalkavukluğu yapıyorlar. Etkileyebildikleri her yerde bu düzeni savunuyorlar ve insanları bu düzenin içine çekmeye çalışıyorlar.

141 ve 142'nci maddeyi, neyi engellediğini de unutarak bir fetiş haline getirenler, politikayla ilgisiz, depolitize ve partisiz bir yaşlılar topluluğu haline geldiler. İyi para kazanıyorlar ve bu düzene bir zamanlar neden karşı çıktıklarını bile hatırlamıyorlar.

GÜÇSÜZLÜK 141 ve 142'ye HAYIR

Turgut Özal, yalvarmayı ve teslimiyeti bir eylem ilkesi sayan bu yaşlı topluluğun bütün rüzgarını alıverdi: Özal, "141 ve 142'ye Hayır" kampanyasını başlattı. Her gittiği yerde 141 ve 142'den korkmadığını söylüyor ve bunu toptan ortadan kaldırmak istediğini belirtiyor.

Özal, Demirel'in, İnönü'nün, Baykal'ın üyesi oldukları için maaş aldıkları mecliste çoğunluk lideridir. Bu meclisin ikincisi kaldırılmıştır ve 141 ve 142, bir günde ortadan kaldırılabilir. Ancak şimdiye kadar 141 ve 142'nin kalkması için söylenmedik söz bırakmayanlar birden bire bütün sözlerini unuttu.

Türkiye'de ilk kez mecliste çoğunluğu olan bir parti ve hükümet başkanı 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için kampanya açıyor. 141 ve 142. maddelerle ilgili bir af çıkarmak için Anayasa değişikliği gerekiyor. Fakat bu iki maddeyi kaldırmak için basit bir çoğunluk yetiyor; çünkü af çıkartılmıyor ve yasa kaldırılıyor.

PEKİ BİZ ŞİMDİ NE YAPACAĞIZ?

141 ve 142. maddenin kaldırılması için bir kariyer yapmış olanlar suskunlar. Susmakta haklı olduklarından da kuşku duyulmuyor: Çünkü 141 ve 142 kalkarsa, bunlar ne yapacaklar? Ortadan kalkmış iki kanun meddesinin ortadan kaldırılması için mücadele mi edecekler? Yoksa şimdiye kadar sosyalist ve

devrimci mücadeleye bu iki maddenin engel olduğunu ileri sürdükleri için bundan sonra devrimci ve sosyalist bir çizgi mi izleyecekler?

İşleri zor. Bu nedenle Özal'ın önerisini görmek istemiyorlar.

Belki de bu lütfü Özal'dan değil Demirel'den istiyorlar. Bu nedenle Demirel'i 141 ve 142'nci maddelerin kaldırılmasına ikna etmek istiyorlar.

Ancak Türkiye politikasında "Dün dündü, bugün bugündür" ilkesinin ve ilkesizliğinin şampiyonu, her sıkışıklıkta şapkasını alıp kaçan,

yerini bıraktığı asker şapkalıların yaptıkları her Anayasayı öncekinden daha çok seven Demirel'e almışa benziyorlar. İş 141 ve 142'nin kalkması değil bunları Demirel'in kaldırmasıdır; böyle düşünüyorlar.

OYUN OLSUN

Tövbekarlık ve ezilmişlik bir oyundur. Bunların amacı ne sosyalizm, ne demokrasi ve ne de 141 ve 142. maddelerin kaldırılmasıdır. Bu ezik yaşlıların tek istekleri var: Oyun olsun. ■

Birinci Tercih

DEDEMAN OTELİ DEMOKRASİ KURULTAYI

Yoğun işçi eylemleriyle biten Nisan sonu ile sokak çatışmalarıyla geride kalan Mayıs başı arasında Türkiye'de bir demokrasi kurultayı toplandı. 163. maddenin en önemli sorun olarak ortaya çıktığı kurultayda tartışmalar hararetli geçti. Aren 163. madde için kalkmamalı derken, Nesin, 163. maddenin 1. fıkrası hariç kalkabileceğini söyledi. Bunun karşılığında 141. ve 142. maddelerin kaldırılması, uzlaşma anayasası istemi ile birlikte Sonuç Belgesine yazıldı.

Demokrasi Kurultayı Sonuç Belgesi'nde "sınıf" sözcüğünün bir kere, o da "uzlaşma" tamlaması ile birlikte, geçtiği görüldü.

Demokrasi Kurultayı'nı toplama çalışmaları sırasında da "sınıf" lafının anıldığı ancak bunun "toplumsal sınıf" anlamıyla değil, kurultayın toplanacağı otelin kalitesini belirten "1. Sınıf Otel" anlamıyla kullanıldığı öğrenildi.

İkinci Tercih

AÇ NEFESLERDE
DEVİRİM HEYECANI YARATMAK

Marx'ın, Aydınlanma düşüncesi nin yanına sınıf mücadelesini koymasıyla demokrasinin sırları dökülmüş ve bu yüzyıla insanoğlu devrimleri ve karşı devrimleri yaşayarak girmiştir.

Bugün yaşamın bütün alanlarında sınıflararası uçurumlar derinleşir ve yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin de eskisi gibi yönetilmek istemediği bir ortam yaşanırken toplanan bir Demokrasi Kurultayı, ifadesini ancak uzlaşma, yorgunluk ve karamsarlık üçgeni içinde bulur.

Karamsarlığın üzerinde durulmalıdır. Eylül, burjuvazinin kendi karamsarlığını karşıtlarına geçirme hareketidir. Karanlığı yırtmak devrimci mücadeledir ve karamsarlığın panzehiridir. Demokrasi Kurultayları düzenlemek karamsarlıktan çıkamayanların işidir. Pesimiz, bünyesinde ölüm çelişkisini taşıyan burjuvazinin öz çocuğudur. Pesimizden sıyrılamayan uzlaşmaya, uzlaşmadan uzak duramayan burjuvazinin ölümcül sonuna mahkumdur.

Türkiye'nin sorunu bugün demokrasi değil, aç nefeslerde devrim heyecanı yaratmaktır.

Kürt Sorununa "Aziz Nesin Çözümü" 2

KÜRTLERE
KÜLTÜREL
BAĞIMSIZLIK

"Benden yanıt beklerken, Türkiye'nin yasalarını çiğneyecek bir yanıt beklemeyin" diyen Aziz Nesin, bağımsızlık isteyen Kürtlerin emperyalizme hizmet etmediğini söyledi.

Aziz Nesin, İsveç Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak gittiği Stockholm'de bir basın toplantısı düzenledi. Basın toplantısında Kürt sorununa ilişkin görüşlerini açıkladı. Toplantıda sosyalist ülkelerde ortaya çıkan ulusal sorunlara değinen Nesin şunları söyledi: Bulgaristan, Türklerin bağımsızlığından ya da otonomi istemelerinden korkuyor. Türkiye'de de durum aynıdır. Türkiye'deki Kürtlerin tam sayısını bilemiyoruz. Ama söylentilere göre sanıyoruz ki, 6 ile 10 milyon arasında Kürt var, belki daha fazla.

Bana göre, demokratik sosyalizmin uygulanmasıyla o insanlar, o uyrukları kendiliklerinden kabul edebilirler.

Bulgarların keşfettiği bu tezi Türkler çok önceden beri uyguluyorlardı. "Türkiye'de Kürt yoktur.

Kürt diye bir millet yoktur. Bunlar eskiden Türktü. Türklerin bir koluydu. "Gerek Bulgaristan'daki gerek Türkiye'deki bu tarih tezi diyelim ki doğrudur. Ama böyle bir teze dayanarak insanların milliyeti belirlenemez.

Bulgaristan Türkleri ile Türkiye Kürtlerinin durumunu kıyaslayan Aziz Nesin, Türkiye'deki Kürtlerin durumunun Bulgaristan'daki Türklerin durumundan çok daha ağır olduğunu belirterek, "Olaylara keskin sınıfsal açıdan bakmak gerekiyor. Türkiye'de Kürtlere yapılan bu kötü ve anti-demokratik işlemleri Türkler yapıyor demek yanlış olur. Kürtlerin kendi ağaları, kendi egemen sınıfları Kürtlere daha fazlasını yapıyor" dedi.

Türkiye'deki Kürtlerin, Türklerin elde ettiği bütün hakları Kürt

olarak elde etmelerinden yanayım. Bağımsızlıktan yana değilim. Bütün geleneklerine, kültürlerine, dillerine egemen olmalı, sahip olmalı, kendi eğitimlerini yapan okullar, gazeteler, dergiler olabilmelidir" diyen Nesin, Kürtlerin bağımsızlığı konusunda ise şunları söyledi: "Kürtlere bağımsızlık tanınmasın derken, bunu Türk olarak, Türk milliyetçisi olarak, Türk çıkarları açısından söylemiyorum, insan olarak konuşuyorum. Kürtlerin çıkarının da bu yolda olduğu inancındayım. Çünkü, Kürtlerin bulunduğu bölge stratejik olarak çok önemli bir bölgedir. Ortadoğu'ya egemendir. Ve bütün petrol alanlarının egemen olduğu yerdir. Ve bu yüzden çok geri kalmış olan Kürtlerin bağımsız kalmalarının imkanı yoktur. Türkiye 600 yıllık bir devlet. Ama bugün 60 milyar dolar dışarıya borcu olduğu için Türkiye bağımsız değil. Kürdistan nasıl bağımsız olacak? Ve bu yüzden ki, Kürtlerin haklarını elde etme konusunu yabancı güçler gizli olarak -bence- katılıyorlar. Bu yabancı güçlerin başında da emperyalistler geliyor."

"Türkiye'deki Kürt sorununun çözümünü ben şöyle görüyorum: Birincisi, olayı sınıfsal olarak görmek. İkincisi, Türk aydınları ve Türk halkıyla, Kürt aydınları ve Kürt halkının bu konuda elele işbirliği yapmasına bağlıdır."

Bağımsızlık isteyen Kürtlerin emperyalizme hizmet ettiğine dair elinizde somut bir kanıt, belge var mı? Bunu neye dayanarak söylüyorsunuz?

Azz Nesin, soruyu şöyle cevaplandırdı: "Sanıyorum ki benim konuşmalarım banda alınıyor. Ben şöyle bir şey söylemedim. Bağımsızlık isteyen Kürtler emperyalizme hizmet ediyor demedim. Kürt haklarını savunan, hatta bağımsızlık isteyen Kürtler emperyalizmin oyununa gelmemeleri için dikkat etmelidirler dedim. Arada çok önemli ayrım var. Üstelik Kürt hareketinin Türkiye'de tarihi var... Olaya sınıfsal bakmak, Türklerle keskin işbirliği, el birliği yapmak gerekir. Ve neyi elde etmenin yaranı olduğunu iyi hesap etmek gerekir. ■

Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın eşi Danielle Mitterrand başkanlığındaki "Fransa Özgürlükler Vakfı" adına Irak rejiminin kimyasal silahlarından kaçan Güneyli Kürtlerin durumunu yerinde görmek amacıyla üç günlük bir ziyaretten sonra ayrıldı Türkiye'den.

Kürt milletvekilleri tarafından karşılanan Bayan Mitterrand, Diyarbakır, Kızıltepe ve Muş'taki kamplarda incelemelerde bulundu. Kamplardaki Kürtlerin sorunlarına yakından tanık oldu. Kamplarda "Biji Mitterrand" (Yaşasın Mitterrand) sloganıyla coşkulu bir biçimde karşılanan Bayan Mitterrand'ın ziyareti yetkilileri oldukça rahatsız etti.

Basın, Bayan Mitterrand'ı tam kadroyla izledi ve hemen hemen her davranışını haber haline getirdi. Özellikle Kürt milletvekillerinin Bayan Mitterrand'ın karşılaması ve Ahmet Türk'ün, "Kürt halkı adına" Kürtçe olarak "Hoş geldin" demesi sansasyonel bir biçimde verildi. Ancak bu kadarıyla yetinmeyen Hürriyet, yurtdışındaki literatüre el atma gereği duydu ve Kürdistan Press gazetesinin iki yıl önceki bir yazısını "skandal" olarak kocaman puntolarla verdi. Haberde Bayan Mitterrand'ın Paris Kürt Enstitüsü'ne bir milyon frank bağışta bulunduğu belirtiliyordu. Tanınmış birçok Fransızın davetli olduğu enstitünün kokteyli çok duygulu ve coşkulu bir konuşma ile açan Bayan Mitterrand Kürt kültür ve tarihini överken, "Sizin bir ülkeniz olduğunuzu biliyorum. Kültürünüzün savunmaya, yaşamaya ihtiyacı var. Dili yasaklanmış bir halk, varlığını sürdüremez. Her halkın kültürüne, diline saygı gösterilmesi gerektiğine inanıyorum. Fransa'da sayınız kabanık. Ama sorunlarınızı anlatmakta güçlük çekiyorsunuz.

Kamplarda "Biji Mitterrand" (Yaşasın Mitterrand) sloganıyla coşkulu bir biçimde karşılanan Bayan Mitterrand'ın gezisi yetkilileri oldukça rahatsız etti.

"DİLİ YASAKLANMIŞ BİR HALK VARLIĞINI SÜRDÜREMEZ"

Bayan Mitterrand, M. Rodinson'la birlikte Dilan'da Kürt yemekleri yiyerek Şivan'ı dinledi.

Fransız halkının size kulak vermesi, örgütlenebilmeniz çok önemli. Kürt Enstitüsü, bana, Kürt halkının tari-

hini, acılı yaşamını öğreten, anlatan kurum oldu. Bu Kürt Enstitüsü, Kürt halkının zengin halk kültürünü koruyor, savunuyor. Sizleri desteklemek, kültürünüzün yaşamasına katkıda bulunmak istiyorum" dedi.

Güneş gazetesinden Mithat Sirmen, "birtakım şoven duygularla "skandal", "çek git" demenin alemi olmadığını" belirtilen Cumhuriyet

gazetesi ise Kürt sorunu karşısındaki bilinçli tavrını her zamanki gibi sürdürüyordu, suskunluğu seçiyordu.

Mardin Vali Vekili Ahmet Nevroz'un Bayan Mitterrand'ın sorusuna verdiği cevap bölge halkının bir burukluk hissetmesine yol açtı. Bayan Mitterrand'ın "Kürtlerin Newroz Bayramı burada da (kamplarda) kutlandı mı?" sorusuna karşılık Vali Vekilinin, "Newroz'u en iyi şekilde kutladılar. Ateş yakıp, türküler ve marşlar söylediler. Onların bu şenliğine müdahalede bulunmadık" diye karşılık vermesi bölge halkı arasında yaygınlaşıyor ve bir eziklik hissetmelerine, o zor koşullardaki insanlara imrenmelerine neden oluyordu.

Basında gezinin insancıl amaçlarla yapıldığı yorumu yapılırken, siyasal amaçlı olduğu görüşünde de birleşiliyordu. Siyasal çevreler ise Bayan Mitterrand'ın gezisini daha farklı değerlendiriyorlar. Gezi, Avrupa sosyal demokratlarının Kürt sorununa getirmek istediği politik çözümün bir parçası olarak değerlendiriliyor.

Avrupa sosyal demokrasisi Kürtlerin "azınlık" haklarının tanınması istemine politik programı içinde yer verme çabasında. GAP projesi nedeniyle Avrupalıların bölgede istikrar istediği ve Türkiye'deki yönetimi buna zorladığı siyasal çevrelerin ortak kanıları arasında yer alıyor. ■

SESSİZLİK SUÇ ORTAKLIĞIDIR

Irak rejimi 19 Mart 1989 günü Keladiza, Sengesser, Jurava, Bestesten, Toesura ve Dulerek'i kapsayan bölgede yaşayan Kürtlere sürgün kararını resmi olarak bildirdi. 4 Nisan günü ev ev form dağıtan ve genel sayım yapmak isteyen Irak kolluk kuvvetleri, halkı formları doldurmaya zorlayarak, sürgüne hazır olmalarını istedi.

Bölge halkı, hükümetin zorunlu sürgün uygulamasını sokağa dökülerek toplu gösterilerle protesto etti. Protesto eylemlerinin yaygınlaşması ve bütün bölgeyi sarması üzerine 9 Nisan günü bölgeye takviye askeri birlikler gönderen hükümet, protesto eylemlerine katılanların adreslerini belirleyerek evlerini buldozlerle yıkmaya başladı. Edinilen bilgilere göre daha şimdiden evleri yerle bir edilen binlerce aile sokakta kalmış durumda.

Sömürgeci Irak devletinin Mayıs ayına kadar boşaltıp, halkını Arapların yoğun olduğu yerlere sürmek istediği bölge yaklaşık 100 km² 'lik bir alanı kapsıyor ve Güneyli Kürtlerin en zengin bölgesi durumundadır. Kanlı Saddam rejimi bu vahşi uygulamalarını sürdürürken dünya kamuoyunun sessiz kalmasından cesaret alıyor. Bu sürgün politikasıyla Kürtlerin direniş kalelerinden birini daha yıkmak istiyor.

1975 yenilgisinden sonra da Irak hükümeti Irak-Türkiye sınırı boyunca 30 km²'lik bir alanı boşaltarak, köyleri yerle bir etmiş, yaklaşık 600 bin Kürdü de Irak'ın güney bölgelerine sürmüştü. Nazi kamplarını aratmayan kamplarda halen 100 binlerce Kürt esir hayatı yaşamaktadır. Bu uygulama şimdi de İran-Irak sınır bölgesinde yapılmak istenmektedir. Zorunlu göç uygulaması sadece Irak rejiminin askeri varlığına karşı mücadele eden muhalif güçlere değil, Irak devletiyle bütünleşmiş "Caş" diye adlandırılan kesimlere de uygulanıyor.

Irak'ın bu barbar uygulamasına Batı televizyon ve gazetelerinde geniş yer verildi. Londra'da yaşayan Kürtler İngilizlerin de desteği ile Irak'ın bu uygulamasını protesto etmek amacıyla 50 günlük oturma grevi başlattılar. Irak Kürdistan Cephesi, Kürdistan Kurtuluş Partisi (Rizgarî), Kürt-İngiliz Dostluk Derneği, Kürtlerle Dayanışma Örgütü, Kürt-İngiliz Bilimsel ve Tıbbi yardım Örgütlerinin 18 Nisan gününden itibaren Londra'daki Irak elçiliği önünde başlattıkları eylem devam ederken, Avrupa'da başka protesto eylemlerinin yapılması bekleniyor.

Kürdistan Press, Sovyet Kürdolog ve tarihçi Dr. Mikhail Semenovic Lazarev ile görüştü. Lazarev'le yapılan röportajı okuyucularımıza sunuyoruz.

SOVYETLERİN KÜRTLERDEN ÇIKARI YOKTUR

Dr. Lazarev Kürdoloji alanında yaptığı çalışmalarla tanınıyor. Uzun bir süre Moskova Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde çalışan Lazarev, halen bu Enstitünün yöneticilerinden biri. 1970-75 yılları arasında Moskova Üniversitesi'ne bağlı Asya ve Afrika Enstitüsü'nde de çalışan Lazarev, uzun bir süre Kürt tarihi üzerine dersler verdi. Lazarev'in yaklaşık 110 bilimsel eseri bulunuyor.

Uzun bir süreden beri Sovyet Kürdologları Kürt sorunuyla ilgili soruları cevaplamaktan "Biz bilim adamıyız, siyaset bizim işimiz değil" gerekçesiyle kaçınıyorlar. Sizce siyasetle bilimi birbirinden ayırmak mümkün müdür? Kürtlerin tarihi siyasetten uzak ele alınabilir mi?

Biz bugün istesek de istemesek de Kürt sorunu ile ilgili herşey siyasetle ilişkilidir. Tarihi siyasetten ayırmak mümkün değildir. Ben şahsen hiç bir şeyden çekinmeden kendi görüşlerimi açıkça ifade edebilirim. Ancak siyaset ile bilimi birlikte ele almak basit bir sorun değil, ciddi bir caba gerektirir.

Siz, Kürtlerin tarihinde iki

faktörün (dış ve iç faktörler) Kürtlerin başlattıkları başkaldırıları karşısında en büyük engeli oluşturduğunu hatta başarısızlıkların nedeni olduklarını yazmıştınız. Dünya kamuoyu bugün de Kürtlerden yana değil. Sizce Kürtler bu faktörleri kendi yararlarına nasıl dönüştürebilirler?

Herşeyden önce Kürtler şunu iyi bilmelirdirler ki, uluslararası siyaset Moskova ve Washington'da tayin edilmektedir. Bugün Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nde yaptıkları, diplomatik manevraların araçları değildir. Bunun başarıya ulaşması kuşkusuz Kürtlerin de yararına. Kürtlerin bunu da bilmeleri gerekir. Öte yandan Orta do-

ğu'da Filistin sorunu bilindiği gibi gündeminin ikinci maddesini oluşturuyordu. Filistin sorunu son kırk yılda bütün diğer sorunların önüne çıkan bir kapsamdaydı. Görüldüğü kadarıyla bu sorun yavaş yavaş bir çözüme doğru gidiyor. Kürt sorunu her zaman ikinci sırada kalmıştır. Bölgede aynı anda iki sorunun çözümü oldukça çetindi. Bence Arapların ve İsraililerin anlaştıkları gün Kürt sorunu Orta doğu gündeminin birinci maddesini oluşturacaktır.

Ancak Kürt sorunu kendiliğinden birincil sıraya yükselmez. Kürt sorununun gündemdeki yerini alabilmesi için Kürtler ne yapabilirler?

Elbet hiç bir şey kendiliğinden olmaz. Her şeyden önce Kürtler unutmamalıdır ki, sorunlar hiç bir zaman tecrit edilmiş bir iç sorun olarak kalmaz. Nasıl ki, Güney Afrika yerlilerinin uluslararası ilişkileri varsa, inasıl ki Ermenilerin Nagorna Karabağ sorunu Sovyet sınırlarını aşıyorsa, Kürt sorunu da sadece Kürtleri ilgilendiren bir sorun olmanın ötesindedir.

Elbette Kürtler kendi ülkelelerinde istedikleri şeyi istedikleri gibi yapabilirler. Ne yazık ki Kürtler son dönemlerde yine önemli bir fırsatı ellerinden kaçırdılar. Kürtler, İran-Irak savaşı döneminde güçlerini birleştirip, kurtarılmış bir bölgede bağımsız bir Kürdistan ilan edebilirlerdi. Maalesef bunu yapmadılar. Yine yıllarca geriye düştüler. Bugün Kürtlere kurtarılmış bir alan gereklidir. Ayrıca yurtdışındaki Kürtler kamuoyunun dikkatlerini Kürt sorununa çekmek ve önemli destekler kazanabilmek için büyük bir rol oynayabilirler.

Bir Kürdolog olarak Kürt sorununda Sovyetler Birliği'nin sessizliğini kırmak için bir rol oynayamaz mısınız?

Hayır maalesef bugün böyle bir şey elimden gelmiyor.

Bir süre önce İsvet'te içinde önemli şahsiyetler ve parti temsilcilerinin bulunduğu Kürtlerle Dayanışma Komitesi oluşturuldu. Siz bir Kürt dostu olarak girişimde bulunup benzer bir komiteyi burada kuramaz mı-

sınız?

Maalesef hayır. Hayır diyorum çünkü burası ne İsveç'tir ne de ben böyle bir işi başaracak durumdayım.

Siz de yapamıyorsanız böyle bir şeyi kim yapabilir?

Böyle bir şeyi yapabilmek için Sakharov gibi ünlü bir şahıs olmak gerekir. Ben Sovyetler Birliği'nde çok fazla tanınan bir şahsiyet değilim. Bunun dışında, devletin de Kürtlerden bir çıkarı yoktur. bundan dolayı devlet de bir rol oynamıyor Ben sizi çok iyi anlıyorum. Ama ne yapalım, siyaset her zaman siyaset olarak kalıyor.

Ya prensipler!

Onlar da siyasete bağlıdır.

Evet, fazla vaktinizin olmadığı görülüyor. onun için sorularımızı uzatmadan son sorumu sorayım. Yakında Kürtler üzerine bir kitabınızın çıkacağını duyduk. Okuyucularımız için kitabınız üzerine bazı kısa bilgiler verebilir misiniz? Yani kitabınız Kürt tarihinin hangi dönemini konu alıyor vb?

Evet, yakında "Emperyalizm ve Kürt Sorunu" adlı (1917-1923, yani Ekim Devriminden Lozan Antlaşmasına kadar olan dönemi konu alan) kitabın yayımlanacak. Kitapta, bağımsız Kürdistan nedir ve neden gerçekleşmediği sorunu ele alınıyor. Bu dönem baştan sona Kürtlerin oyalandığı, kimsenin Kürt sorunun çözümüne önem vermediği bir dönemdir. Kürtler, devletlerin oynadığı olmaktan başka birşey olamadılar.

Kitabınız Kuzey Kürtleri üzerine midir?

Hayır, Kürtlerin bütününe kapıyor.

O halde bu eseriniz daha önce yayımlanan "Kürt Sorunu" adlı (1890-1917 yıllarını kapsayan) eserinizin devamı mı oluyor?

Evet.

Şimdi ne üzerine çalışıyorsunuz?

Şimdi de 1923-1939 yıllarını kapsayan döneme ilişkin bir çalışma sürdürüyorum. Bu çalışmam daha önceki iki kitabımın devamı niteliğindedir. ■

HALEPÇELER OLMASIN

16-17 Mart 1988'de gerici Baas rejimi, Güney'de Halepçe ve sonra da Nixin köylerine kimyasal silahlarla saldırdı. 5 bin Kürt insanının yanarak ölmesine bir o kadarının da sakat kalmasına yol açtı.

9 yıl süren İran-İrak savaşından hemen sonra Irak, bütün ordusunu İran sınırından çekerek "Kuzeylilerin" üstüne salıyordu. ABD emperyalizminin Hiroşima ve Nagazaki'ye uyguladığı vahşetten sonra dünyanın yaşadığı en büyük kıymı yetmiyordu Irak rejimine. Bütün Kürt köylerine kimyasal silahlarla saldırılıyordu. Köyler yerle bir edilirken insanlar kendi yurtlarında sürgüne zorlanıyordu.

1925 tarihli kimyasal silahların askeri amaçlarla kullanılması yasaklayan Cenevre Sözleşmesine imza atmasına karşın Irak, Kürt sorununu kimyasal silahla çözmeyi bir

TSK) sempatizanları tarafından Halepçe Komitesi kuruldu. Komite, yayımladığı bildiride şu istemlerde bulundu:

1- Tarafsız BM heyetinin inceleme yapmasının izin verilmesi, Irak rejiminin insanlık suçunun açığa çıkarılması, kamplardaki hasta ve yaralıların tedavisinin sağlanması,

2- Bölgede oluşturulan emniyet koridorunun kaldırılması ve kamplardaki Kürtlere serbest yerleşme olanakları sağlanması,

3- Savaşı finanse eden devletlerin cezalandırılması,

4- Uluslararası insan hakları kurum ve kuruluşlarının ırkçı Baas rejimine sessiz kalmaması,

5- Kimyasal silah üreten fabrikaların üretimin durdurulması ve kapatılması, varolan kimyasal silah stoklarının imha edilmesi,

gelenek haline getirdi. Ortadoğu'da Kürt sorunu hep soy kırım-larla çözümlenmek isteniyor. dün Halepçe bugün Qeladız ve benzerlerinin bir daha yaşanmaması için yurtdışındaki politik örgüt (Dev-Sol, PKK, TKP(B), TK, TKP/ML ve

6- Uluslararası basın kuruluşlarının bölgede yapacakları incelemelerin üzerindeki engellemelerin kaldırılması için oluşturulan Halepçe Komitesi tüm dünya demokratik ve ilerici kamuoyunu birlikte mücadeleye çağırıyor. ■

Bu tezler, Şefik Hüsnü Sempozyumu için kaleme alındı. 24 Nisan 1989 tarihindeki sempozyum 8 Mayıs 1989 tarihine, daha sonra da ileri bir tarihe ertelendi. Tezleri yayımlayarak tartışmaya açıyoruz.

KOMİNTERN VE TKP BAĞLANTISI ÜZERİNE TEZLER

Yalçın Küçük

Teorik zaman ile pratik zaman arasındaki ayırım en çok devrimlerin uzunluğu sözkonosu olduğu zaman ortaya çıkıyor. Uzay-mekan düzlemi ve hareket halinde ışık düşünülmeden teorik zamanı kavramak kolay olmuyor; pratik zaman ise süjenin kontrolü dışında her türlü düzenli hareket ile ölçülebilir. "Ritm" veya "tempo" ve bunların her türlü pratik zamanı anlatabiliyor.

Pratik zaman açısından devrimler sanıldığından çok kısadır. Fransız Devrimini, 1791 yılında başlamış ve 1793 yılında bitmiş bir hızlılık olarak düşünebiliyorum. Ekim Devriminin başlangıcını ise 1928 yılı olarak alabiliriz; SBKP On Yedinci Kongresi 1934, veya Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi 1935, Ekim Devriminin sonu sayılabilir. Bu sayma, teorik devrimin pratik zamanı olarak anlaşılmalıdır.

Modern çağlarda insanoglu, kendi yazgısıyla ve toplum yapısıyla en çok 1791-1793 ve 1928-1935 arasında "oynamıştır"; "oynama" sözcüğünü yeniye bulmak için sürekli deneme anlamında kullanıyorum. Devrimlerin teorik özünü de burada görüyorum.

1791-1793 tarihleri arasında insanoglu pratik zamanın çizelgesi olan takvimi değiştirmeyi denemiştir; tarihin başka hiç bir zamanında insanoglunun takvimi değiştirmeyi "akıl" edebileceğini sanmıyorum. 1928-1935 tarihleri arasında insanoglu, yeni ve "Sosyalist" bir dil peşinde koşuyor ve genetik yasalarını bir kenara atabileceğini hayal ediyor. O zamandan beri insanoglunun çok büyük bir bölümü bu tür hayallerin "günah" olduğunu göstermeye çalışıyor.

Hızlılık, pratik zamanda kısa bir aralık gösteriyor.

Komintern ya da Komünist Enternasyonal sanıldığından kısadır.

Ancak Komünist Enternasyonal, kuruluş yeniliğine ve yeni bir düzeni yaşatma için aldığı sorumluluğa karşın hep eski düşünce ve programları ön plana çıkarıyor.

Bunun çözümlemesine girmeyeceğim; burada sadece "tezler" yazıyorum. Fakat yine de burada geliştirmek üzere olduğum tezler açısından önemli olan Le-

nin'in "Çocukluk Hastalığı" çalışmasından bir aktarma yapmak istiyorum :

"It would also be erraneous to lose sight of the fact that, soon after the victory of the proletarian revolution in at least one of the advanced countries, a sharp change will probabply come about : Rusia will cease to be the model and will once again become a backward country (in the "Soviet" anda the socialist sense)."

Lenin'in söylediği açıktır; eğer Ekim Devriminden sonra gelişmiş bir kapitalist ülkede, bir sosyalist devrim olsaydı, "Sovyet" devrimi hem model olma niteliğini yitirecekti ve hem de "Sovyet" ve sosyalist anlamda geri olacaktı. Güzel; ancak bir soru çıkıyor. Daha gelişmiş bir kapitalist ülkeden bir sosyalist devrimin gelmeyişi, Sovyet Devriminin "geri olma" durumunda ne tür ve hangi yönde değişiklik yapıyor? Gelişmiş kapitalist ülkelerin, Ekim Devriminden sonra da kapitalist olarak kalmaları , geri olma durumunda bir etkiye sahip olmuyor mu; bu sorunun da tartışılması gerekiyor.

"Çocukluk Hastalığı" çalışmasını ikiye ayırıyorum; bir bölümü son derece kahlıdır. Diğer bölümü ise son derece güncel görünüyor ve teorik bir öz taşıyor; kalmaması gerekiyor. Zaman, klasiklerde, "klasik" olmayan bölümlerin ayıklanması zamanıdır.

Çocukluk Hastalığı'nda Lenin, Ekim Devriminin enternasyonalist olduğunu ileri sürüyor ve bunu kanıtlamaya çalışıyor. Burada söylenmesi gereken şudur: Bütün toplumsal devrimler enternasyonalisttir. Fransız Devrimi de son derece enternasyonalisttir; sözcüğün pek çok boyutunda enternasyonalist bir nitelik taşıdı. Güçler dengesini değiştirdi ve iç savaş dış savaşla birleşti.

İç savaş ile dış savaş birleştiren bütün devrimler enternasyonalisttir.

Bu anlamda ve bu ölçüde Anadolu'daki hareket de enternasyonalist oldu.

Ekim Devrimine içerden ve dışardan karşı konuldu. Polonya Kuvvetleri büyük başarı elde ettiler ve 1920 yılında püskürtüldüler.

Ancak dış savaşı bununla sınırlamamak gerekiyor. 1917 yılında, Avrupa, Sovyet Devriminin(*) üzerine büyük ordularla yürüyemiyorsa, bu, uzun bir savaştan doğan yorgunluktan ve Avrupa'da çeşitli yerlerdeki devrimci patlamalardan kaynaklanıyor.

Hitler'in yükselişini yalnızca ekonomik nedenlerle açıklamak son derece yanıltıcıdır; Ekim Devrimine karşı bir Haçlı Seferi hazırlığı, Hitler'in yükselişinin hazırlanmasında çok önemli bir yere sahip bulunuyor. Avrupa tekelciliği, Hitler'in, komünizmi "terbiye" etmek için gerekli olduğuna inanıyor ve Hitler, işin başında, eninde sonunda Sovyetler Birliği ile savaşıacağını görüyor.

Şimdi bazı tezlere sıra geliyor.

İç savaş sınıf savaşıdır. Sınıf bakışını keskinleştiriyor.

Dış savaş ulusal savaştır. Sınıf bakışını köreltiliyor.

Hitler'in "milliyetçi" sosyalist savaşı, Marksizm-Leninizm'i "çaresiz" yakalıyor. Komünist Manifesto'da en batıcı ifadesini bulan, Kapital'de, karşı eğilimleriyle birlikte, kendisini sürdüren, Rusya'da legal Marksizm kanalıyla Leninizme sızan, kapitalizme övgü, faşizmin bilimsel çözümlemesini son derece güç bir hale getirdi.

Bu güçlük karşısında ve güçsüzlük durumunda, Hitler'in "milliyetçi" hücumunu karşılamak için Almanya'da Thalmann, "Halk Devrimi" ve Fransa'da Thores "Halk Cephesi" pratik programlarını ortaya attılar. Daha sonra Moskova'da, Bulgar kökenli Dimitrov, hem Sovyet toplumu içinde ve hem de dünyanın her yerinde "milliyetçi" eğilimleri okşama politikasını açıkça savundu.

Komintern içinde "sağ" eğilimleri, tümüyle FKP, bir bölümüyle AKP temsil etti. Komintern'in Batı Avrupa Bürosunda Şefik Hüsnü'nün yardımcısı Dimitrov, Almanya'da tahliye olup Moskova'ya döndükten sonra Komintern içinde sağ eğilimlerin en prestijli ve en inatçı savunucusu ve uygulayıcısı oldu. Komintern içinde küçük partilerden TKP, Şefik Hüsnü'nün liderliği ve etkinliği sürdüğü ölçüde, Komintern içinde hep sağ grup içinde yer aldı. (**) Bunlara ilerde değinme imkanı bulmayı umut ediyorum.

SBKP, uzun bir süre, sağ formülasyonları kabul etmek istemiyor.

Komintern, Thorez'in Halk Cephesi formülasyonunu önleyebilmek için, en son dakikada Thorez'e böyle bir konuşma yapmamasını bir telgrafla bildiriyor. Ancak Komintern içinde Dimitrov-Thorez konspirasyonu, Komintern'i dinlememeyi tercih ediyor.

Çin Komünist Partisi, Komintern içindeki sağ

* Anadolu hareketi üzerine daha büyük kuvvetlerle yürünmemesinde de bu yorgunluğun etkisi var.

** Nazım Hikmet'in ön çıkışı, Komintern içinde sağ sapmanın en büyük sapma sayılmasıyla birliktedir. "Putları Yıkıyoruz" bu dönemin ürünüdür; Parti yayınlarında değil, "demokrat" bir yayında başlamasını, Komintern ve TKP içindeki mücadele ile açıklamak gerekiyor. Nazım Hikmet ve Doktor Hikmet, 1929-1935 döneminde, "sol" çıkışları temsil ediyorlar.

eğilimlere uzunca süre karşı çıkıyor. Birleşik Devletler Komünist Partisi, Yedinci Kongre'den sonra bile, Yedinci Kongre'nin kararlarından habersiz görünüyor; sonra yeni politikaya boyun eğiyor.

KOMİNTERN'İN KURULUŞU VE SONU ÜZERİNE TEZLER

Komintern, dünya devriminin eşikte olduğu düşüncesiyle, dünya devrimini yönetmek amacıyla ve çok acele bir biçimde kurulmuştur.

1919 Mart ayında kurulan Komintern'in kurucu delegelerinin temsilciliği, 1920 Nisan ayında açılan TBMM milletvekillerinin seçilmişliği ölçüsünde tartışmalıdır.

Komintern, çok büyük ölçüde Lenin'in projesidir ve Lenin, İkinci Enternasyonal ile ilgili eleştirileri sırasında bir Üçüncü Enternasyonal'e kendisini angaje ediyor. Fakat tam kuruluş zamanında, Alman komünistlerinin karşı çıkması üzerine, projesini ertelemeye razı oluşuna bakılacak olursa, tam kararlı olduğunu söylemek de mümkün görünmüyor.

Her zaman öyledir; bu tür büyük projeler çok zaman marjinal öğelerin ısrarı ile ortaya çıkıyor. Komintern'in kuruluşunda da etkisiz komünist hareketlerin etkisi ağırlık taşıyor.

Komintern'in kuruluşundan tam on üç ay sonra, Lenin, "Çocukluk Hastalığı" çalışmasını yazmaya başlıyor ve bunu, Temmuz 1920 tarihinde toplanan Komintern'in ikinci kongresine yetiştirmek için çok büyük özen gösteriyor.

"Çocukluk Hastalığı", Lenin'in ikinci bölümüyle, en çok sağa eğilim gösterdiği çalışmasıdır.

"Çocukluk Hastalığı", Lenin sonrasında, her türlü sosyalist ve komünist harekette, bütün sağ sapmaların temel kaynaklarından birisidir.

Buradan bir aktarma yapmak istiyorum.

"At present., British Communists very often find it hard even to approach the masses and even to get a hearing from them. If I Came out as a Communist and call upon them to vote for Henderson and against Lloyd George, they will certainly give me a hearing. And I shall be able to explain in a popular manner, not only why the Soviets are better than a parliament and why the dictatorship of Churchill (disguised with the sign board of bourgeois, democracy but also that, with my vote, I want to suppodrt Henderson in the same way as the rop supports o hanged men-the impending establishment of a government of the Henderson(***) willprove that I am right, will bring the masses over to my side, and will hasten the political death of the Hendersons and the Snowodens just as was the case with their kindred spirits in Russia and Germany."

Lenin, Britiş komünistlerini kütlelere gitmeyi bilmedikleri gerekçesiyle azarlıyor. Kütlelere gidebilmek için Henderson'u desteklemeleri gerektiğini ileri sürüyor.

Henderson, Britanya'nın savaş çabalarını desteklemek için Britiş Emek Partisi'ni bölen ve savaş kabine-

sinde görev alan bir solcudur; Lenin, bunlardan ayrılmak için, Komünist Enternasyonal'in kuruluşunu savundu ve kurulmasına önayak oldu.

Lenin, Henderson'u desteklemeyi, asılmış bir insanı tutan ipe, to support Henderson in the same way as the rope supports a hanged man, benzetiyor. Bu benzetmenin pek başarılı sayılamayacak bir edebiyat olduğunu kaydetmek durumundayım.

"Çocukluk Hastalığı" ile Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi arasında Kızıl Ordu'nun saldırın Polonya kuvvetlerini püskürtmesi var.

"Çocukluk Hastalığı" çalışması, ilk bölümünde, Ekim Devriminin evrenselliğini ve önemini anlatmaya çalışıyor. Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi, üye olabilmek için ünlü "Yirmi Bir Koşulu" formüle ediliyor.

Komünist Enternasyonal'in dünya devrimini örgütlemeye amacına karşılık, 21 Koşul, bir yanıla yapılmış devrimleri yönetmeye daha büyük önem verdiği izlenimini getiriyor. Bu çerçeve içinde, Üçüncü Enternasyonal'e üye olabilmek için, her koşul altında Sovyet Devrimini desteklemeyi görev bilmenin bir koşul olarak ortaya konmasını, "Çocukluk Hastalığı" ile İkinci Kongre kararını aynı doğrultuda görmeme yol açıyor.

İkinci Kongre ile 1921 Haziran ayında toplanan Üçüncü Kongre arasında şunlar var: Kronştadt Ayaklanması, NEP ilanı, Britanya ile Ticaret Anlaşması ve Türkiye ve diğer iki güney komşusu ile Dostluk Antlaşmaları.

Üçüncü Kongre'deki konuşmasında Lenin, Sovyet Rusya'nın uluslararası durumunu, istikrarsız denge, unstable equilibrium, olarak niteliyor ve devrimin bir "nefes alma" dönemine ihtiyacı olduğunu belirtiyor.

Üçüncü Kongre'ye sunulan tezler için, "it is, of course, no secret that our theses are a compromise, Lenin bunların bir kompromi olduğunu belirtiyor.

Kompromiyi (uzlaşmayı) kabul etmeyenlere, daha dinamik olmayı ve pasiflikten aktif politikalara geçişi savunanlara, proletarya diktatörlüğünü hatırlatıyor;

*** Lenin'in Britiş Komünistlerini destekleyerek kitleleri kazanmalarını önerdiği Henderson hakkında kısa bilgi vermek gereğini duyuyorum.

"Although never an outstanding orator, Henderson rapidly achieved parliamentary prominence. He was the chairman of the parliamentary Labour Party in 1906 and joint whip for several subsequent sessions. He became secretary of the Labour Party in 1911 and continued to hold that post until he resigned in 1934. When World War broke out Henderson, With the majority of the Labour members of parliament, took up a position of general support of the British effort and took over the parliamentary leadership from J. Ramsay MacDonald, Who led the pacifist minority. When H.H. Asquith formed the first coalition government in 1915, Henderson became president of the board of education and a member of the cabinet. Later he was paymaster general and adviser on labour matters to government. He took active part in the fall of Asquith, but when Lloyd George achieved the premiership in Dec. 1916, Henderson rallied the Labor Party to support the new government and became a member of the war cabinet of five."

Encyclopedia Britanica, Vol.11, S.354

Sosyalist Devrimciler'in de bu tür sözler ettiklerini, şimdi hapiste olduklarını, başka bir diktatörlük yolu olamayacağını söylüyor. "Perhaps we shall be blamed for preferring to keep such gentlemen in prison. But dictatorship is impossible in any other way".

Lenin, bu konuşmasında, Bolşevik Parti'nin tarihine işaret ederken, Menşeviklerden "santrist" olarak söz ediyor ve "Biz santristleri suçlamakla kalmadık partiden de attık" diyor. "Şimdi, tehlikeli gördüğümüz bir başka yan ile uğraşmalıyız" diye ekliyor. Merkezçileri değil, artık daha sol eğilimlileri partilerden atma zamanının geldiğini belli ediyor. "Diktatörlük için hazır olmalıyız ve bu, bu tür sözlerle ve değişiklik önerileriyle mücadele etmek demektir;" Lenin'in burada sol önerilere tahammülsüzlüğü, tersinden, Nisan Tezleri sırasında devrimde tereddüt edenlere tahammülsüzlüğünü hatırlatıyor.

Üçüncü Kongre, Avrupa'da devrimin ricat ettiği saptamasını yapıyor ve "Kütlelere!" sloganını kabul ediyor.

Üçüncü Kongre'den hemen sonra İspolkom Komintern, İKKİ, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu, KEYK, "Birleşik İşçi Cephesi" programını kabul ediyor.

Şimdi bazı tezleri formüle edebilirim.

Önce bir digression ile TKP'nin konumuna değinmek durumundayım.

1921 yılı itibarıyla artık TKP, hem Kemalist Devrimi ve hem de Sovyet Devrimini desteklemek durumundadır. İki destek arasında kalmak, bir komünist partisine, son derece dar bir alan bırakıyor. Bu alanda güçlü olma şansı yoktur.

Buradan Komintern'in kuruluş ve sonu ile ilgili tezlerime gelmek durumundayım.

Trotskiy'in Komintern'in, 1935 yılında toplanan Yedinci Kongre ile sona erdiği yolundaki görüşlerinin elle tutulur bir yanı yoktur. Üçüncü Kongre ile Yedinci Kongre arasındaki mesafe son derece kısadır; 1919 Mart ayında kurulan Komintern'in 1921 yılı sonunda, teorik ömrünü tamamladığı kesinlikle söylenmelidir.

1921 yılına kadar Lenin kadar prestijli ve Lenin'den sonra en etkili olan Trotskiy'dir. Stalin'in ise bu dönemde etkisi çok arkalarda bir yerdedir; Komintern'in teorik sonunda Stalin'in değil Trotskiy'in rolü bulunuyor.

KOMİTERN ve KP'LERDE TASFİYELER

Dünyadaki bütün komünist partilerin tek devrim olan Sovyet Devrimini desteklemeleri ve bunu birinci görev ve sorumluluk haline getirmeleri anlaşılabilir; tek ülkede de sosyalizmi yaşatmak, enternasyonal bir görev olarak ortaya çıkıyor. Ancak tek ülkede sosyalizmin kuruluş sorunlarını ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmanın pratik gereklerini dünya sosyalizminin teorik sorunları haline getirmek tartışılmalıdır.

Tartışmanın asıl yaratıcı yanı şudur; böyle yapılmıyorsa, pratik sorunlar, teorik açılımlar haline getirilmeseydi, gerekli destek sağlanamaz mıydı? Pratik her

sorunu ve güncel içinde değişen her durumu bir teorik yenilik olarak sunmanın Marksizm-Leninizmi zenginleştirdiği ya da fakirleştirdiği ciddiyetle tartışma konusu olmalıdır.

Manuilskiy'in 1924 yılında TKP'yi sağ eğilimle suçlaması bir işaret olarak ele alınmalıdır. Güce dayanan bir darlık anlamında bürokrat Manuilskiy, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni Komintern'de temsil etmesinin yanında, tipik bir bürokratik yapıya sahip görünüyor, daha sonra Dimitrov'un en ateşli destekçisi oluyor. Manuilskiy'in eleştirisine kadar TKP, daha sağ çizgisine karşı, Komintern politikasının sadık bir izleyicisi olarak hareket ediyor.

İngiltere'deki genel grevin yarattığı hayal kırıklığına karşın 1928 yılından itibaren Sovyetler Birliği'nde ve özellikle kır kesiminde büyük bir transformasyonun ve sınıf mücadelesinin başlatılması, aynı yıl toplanan Komünist Enternasyonal'in Altıncı Kongresi'nde "sınıfa karşı sınıf" çizgisinin ve "sağ sapma en büyük tehlike" görüşünün kabulüne yol açıyor.

Lenin'in 1921 yılından itibaren komünist partilerde sol eğilim gösterenlerin önlenmesi ve tasfiyesini istemesine karşılık 1928 yılından itibaren komünist partilerde sağ eğilimin tasfiyesi süreci başlıyor.

Bunda hiç bir insaf tanınmadığını belirtmek durumundayım. Hiç bir parti bu iç kavga sürecinin dışında kalamıyor. 1928 yılında Komintern toplantılarında konuşan Japon delegé Omura, Türkiye ve Kore partilerindeki tasfiyecilik hastalıklarından şikayet ediyor.

1930 yılından itibaren hem Komintern karargahında ve hem de ayrı ayrı komünist partilerinde çok keskin iç mücadeleler oluyor. İbre sola kayıyor, 1928 yılında toplanan Komintern'in Altıncı Kongresi'nin almış olduğu "sınıfa karşı sınıf" ve sağ sapmanın en büyük tehlike kabul edilmesi, zaman içinde ve hızla temel görüş olmaya başlıyor.

İki nokta var; Sovyetler Birliği içinde ve kır kesiminde çok keskinleşen sınıf bakışı ve mücadelesi, bütün dünya komünist hareketinin bakışı ve mücadelesi oluyor. Bu yaklaşımın tartışılması ve kaçınılmaz olup olmadığının araştırılmasıyla ilgili görüşünü tekrarlıyorum.

İkinci nokta şudur: Ancak sınıf bakışının netleşmesini yalnızca Sovyetler Birliği içindeki gelişmelere bağlamamak gerekiyor. Dünya bunalımı, Şili'de ayaklanma ve İspanya ile Çin'deki iç savaş da sınıflar konumunu açıyor ve sosyal demokrasinin iki yüzü ve kaypak niteliğini daha da açık bir hale getiriyor.

Burada bir parantez açmak gereği var. Manuilskiy'in 1924 yılındaki sert eleştirisinden itibaren TKP radikalleşmek ihtiyacını duyuyor.

1- Türkiye ortamı bu radikalleşmeye engeldir.

Reddetme geleneği ve ütopyacı bir çizgisi olmayan Türkiye solu ve aydınının 1930 öncesi zamanda radikalleşmesi çok zor görünüyor.

2- Yirmi Bir Koşul'u çok ciddi bir görev sayan Türkiye komünizmi Anglo-Sovyet karşıtlığında dış politik gerekliliklerini çok daha fazla önplana çıkararak teorik

ve ideolojik tutarlılıktan sürekli uzaklaşma zorunda kalıyor.

Türkiye komünistleri, Şeyh Said isyanında Kemalist rejimi ve Irak'taki Kürt ayaklanmasında ise Kürtleri tutuyor. Temel motivasyon, İngiltere'ye karşı Sovyetler'e dost bir Türkiye ve Irak'ta ise Irak'ı elinde tutan İngiltere'nin sorunlarını artırmak olarak görünüyor.

3 Bu radikalleşme dürtüsü ile Türkiye Komünist Hareketi'nin şefi Şefik Hüsnü partide bir değişiklik ihtiyacı ile, güvendiği ve duygusalılığı zaman zaman radikalizm çizgisine vardırıran Vedat Nedim'i Katib-i Umumi yapıyor.

Vedat Nedim, Londra'daki gelişmeleri yakından izlemekle görevli olduğu için Arcos Şirketi'nin Londra bürosuna İngiliz polisinin saldırısı üzerine, Türkiye komünistleri İstanbul'da Arcos bürosunda yerleşmiş oldukları için, gidip polise teslim oluyor.

Bu parantezi kapatıp bir başkasını açıyorum. "Sınıfa karşı sınıf" çizgisinin ve sosyal demokrasiyi kapitalizmin dayanağı sayma görüşünü Türkiye'de iki Hikmet ciddiye alıyorlar. Nazım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyası bu çizginin yansımasıdır.

Parti yayınında değil, tiraj sorunu da olan "demokrat" bir yayında başlaması rastlantı değildir.

Eski komünistlerden bir bölümünün Kadro dergisi ile Kemalist ideolojiyi geliştirme politikalarına, benim daha önce yazdığım aksine Şefik Hüsnü değil Doktor Hikmet karşı çıkıyor.

Bir parantez daha açıyorum; Hüsnü, Komintern'in bu dönemindeki çizgisine çok uzaktır.

Hüsnü, Komintern'in Avrupa bürosunda yardımcısı Dimitrov ve Paris'te Fransız Komünist Partisi'nin önderlerinden Thorez ile birlikte Komintern içinde sağ eğilimleri temsil ediyor.

Komintern'in bu en sol döneminde Hüsnü, "kurtlarla birlikte ulumak" politikasına da uygun olarak karşı çıkmamakla birlikte daha sağ bir çizginin gelmesini bekliyor.

1935 yılı Temmuz ayında toplanan Yedinci Kongre, beklenenin geldiği dönemdir. Bundan sonra Komintern ve partileri içinde büyük bir sol eğilim sahiplerinin tasfiyesi dönemi başlıyor.

1935 yılından sonra ve "Halk Cephesi" ile gelişmiş kapitalist ülkeler için aşamacılık Komintern'in ve partilerinin temel politikası olunca Komintern, her bakımdan sona eriyor.

Böylece 1919-1935 yılları arasında Komintern ve bağlı partilerde, başlangıç ayrılığı sayılmazsa, birinci hafif olmak üzere üç tasfiye dönemi yaşanıyor. Otuzların başındaki sağ eğilimlerin ve otuzların ortasındaki sol eğilimlerin tasfiyesi bağlı partileri önemli ölçüde zayıflatıyor.

KOMİTERN İDEOLOJİSİ ÜZERİNE ÇOK KISA TEZLER

Komintern, dünya devrimini gerçekleştirmek için kuruluyor.

1920 yılında Çocukluk Hastalığı, ve 1921 yılındaki Üçüncü Kongre ile dünya devrimi dil ucunda tekrarlanmakla birlikte politika olmaktan çıkıyor. Komintern, başta Büyük Britanya olmak üzere pek çok kapitalist ülke ile uzlaşmacı bir ilişkiyi öngörüyor.

1921 yılı sonunda Komintern, Birleşik İşçi Cephesi politikasını benimsiyor.

1920 yıllarının sonlarına doğru Komintern'in bu görüşleri terk ettiği görülüyor. 20'li yıllarının sonlarına doğru Komintern, kapitalizmin sosyal demokrasinin omuzlarında yaşadığı değerlendirmesine geçiyor ve her türlü "cephe" düşüncesini ve bu arada koşulsuz barış önerilerini reddediyor.

1930 ile 1935 arasındaki dönemde Komintern'in görüşlerinin net olduğunu söylemek mümkün değildir. Resmen sert bir sınıf mücadelesi çizgisi savunulurken belli başlı Komintern partileri bu çizgiyi fiilen ortadan kaldıran önemli katkılar dile getiriyorlar.

Burada bir parantez açmak istiyorum. Benim Sovyetler üzerine çalışmalarına kadar, başta Davies ve Carr türünden dürüst Sovyet uzmanları, 1930 yıllarını tek sesli görüyorlar ve böyle yansıtıyorlardı. Carr, Sovyetler Birliği'nde yayınlanan ve bu tezleri oluştururken yararlandığım ancak hiç bir değerlendirme ve sonucuna katılmadığım bazı çalışmalara da dayanarak 1982 yılında yayınlanan Komintern üzerine çalışmasında bu görüşlerini değiştirmek gerektiğini duyduğunu belirtiyor.

Gerçekten de bu dönemde hem Komintern'in tek bir ideolojisinden söz edilemez ve hem de tek tek komünist partilerinin monolitik oldukları ileri sürülemez. Hepsinde çok büyük bir kavga var.

Alman KP önderlerinden Thalman, 1931 yılında "Halk Devrimi" kavramını ortaya atıyor. Resmi çizgi "Sosyalist Devrim" olmakla birlikte ters bir tepki almıyor. 1934 yılında Fransız KP önderlerinden Thorez, Komintern'in son anda karşı uyarısını da reddederek, "Halk Cephesi" kavramını dile getiriyor.

Bir parantez açıyorum: Gerek "Halk Devrimi" ve gerekse "Halk Cephesi" kavramlarını bugünkü kabul görmüşlüğü içinde ele almamak gerekiyor. İlk çıkışlarında her ikisi de kabul gören Marksizm-Leninizm'e göre büyük yenilik ve aykırılıklardır. 1930 yıllarında bu iki kavramı içlerine sindirebilecek pek az inatçı komünist ve devrimci vardı.

1930 yıllarının sonlarına doğru Dimitrov, Halk Devrimi ve Halk Cephesi kavramlarından sonra dünya komünistlerini milliyetçiliği anlamaya ve anlayışlı olmaya davet etti.

Eldeki bütün belgeler Stalin'in bu yeni keşiflere en son olarak katıldığını gösteriyor.

Bu keşiflerle birlikte komünist hareketlere, Batıda halk cephesi ve Doğuda ise anti-emperyalist mücadele kalıyor.

Şimdi bazı tezleri sıralıyorum.

Halk Devrimi ve Halk Cephesi kavram ve politikaların Komintern'in istenmeyen ve sonradan kabul edilen çocuklarıdır.

Komintern, bir bütün olarak, Hitler'i ve faşizmi an-

lamadı. Komintern, faşizmi, ya kapitalizmin arada bir geçirdiği bir "nöbet" ya da bazı öğelerinin fazla büyümesi sonucunda bir "tümör" olarak kabul etti.

Komintern'in bu dönemki politika ve tartışmaları, bu dönemin Marksist-Leninistlerinin, son çözümlemede, kapitalizmi ve kapitalizmin politik ikizi olarak gördükleri burjuva demokrasisini son derece önemli ve değerli bulduklarını ortaya çıkarıyor.

Bu dönemde, dünyanın pek çok yerinde, Marksist Leninistler, sosyalizmi kurmak için burjuva demokrasisini risk etmeyi göze alamıyorlar.

Bu dönemde üretim biçimlerinin tarih içinde birbirini izlemesi öğretisinin bir yansıması olan "aşamacı" kafa yapısı, Marksist-Leninistlerin bütün düşünce alanlarını kaplamaya başlıyor. Aşama çizgisine göre burjuva demokrasiden sonraki aşama olarak sosyalizmin gelmesi gerekirken, faşizmin gelmesi üzerine ve Marksist-Leninistlerin bunu kavrayamamaları nedeniyle, sosyalist düzeni kurmadan önce bir de antitekelci mücadele aşaması çıkıyor.

Özetliyorum: Halk Devrimi, Halk Cephesi, Anti-Tekelci Mücadele Aşaması, bütün bunlar, kapitalist gelişmiş ülkelerde komünist partilerin içine girdikleri zaaflardan çıkıyor ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmak için genel bir ilke olarak benimseniyor.

Geçici katkı nitelikleri var. Sürekli kalıyorlar.

KOMİNTERN'DE KANATLAR ÜZERİNE NOTLAR

Bulgar Dimitrov, Fransız Thorez, Komintern'de SBKP temsilcilerinden Manuilskiy, Fin Kuusinen, İtalyan Togliatti, 1930-1935 dönemindeki iç mücadelede sağ eğilimleri temsil ediyorlar.

Macar Bela Kun, Komintern'de diğer SBKP temsilcisi Knorin, Lozovskiy, İktisatçı E. Varga, sol eğilimleri temsil ediyorlar.

Çok sert bir mücadele sürüyor.

Bu mücadele içinde bu dönemde Komintern'de iki düzlem ortaya çıkıyor. Resmi politika, devrimci krizin büyümesi ve sosyal demokrasiyi sosyal faşist olarak nitelerek birlikte güçlü yerlerde bunu reddedenlerin bulunduğu biliniyor. İspanya'da cephe politikası resmen kabul edilirken Komintern'de üst düzey bir görevli bunu ihanet sayan yazı yayınlıyor.

Bu mücadele içinde ve zamana göre, ülke komünist partilerinde önemli tasfiyeler yapıyor.

Paris'te yerleşik AKP merkez komitesi çok büyük bir çoğunluğu ile oluşmakta olan Dimitrov-Thorez çizgisine karşı iken, Moskova'da bulunan Pieck ve Ulbricht Alman komünizminin temsilcisi sayılıyor.

Dimitrov, kendi ülkesinde kaybetmiş bir komünisttir. Bulgar komünistleri, Dimitrov'un öteden beri savunduğu çizgiye karşıdır ve Dimitrov yandaşları parti içinde etkisizdirler. Bu mücadele içinde Moskova'da bulunan Kolarov ve Dimitrov Bulgaristan Komünist Partisi'nin yönetimini ellerine alıyorlar.

Yedinci Kongre'den sonra Macar komünistleri arasında çok büyük tasfiyeler yapıyor

Çin Komünist Partisi, Komintern'in oluşmakta olan çizgisine karşı çıkıyor. Daha sonra parti içinde tasfiyeler yaşanıyor.

TKP, şimdiye kadar açık olan kayıtlara göre, birisi 1929 yılında ve diğeri 1933 yılında iki kez "TKP Geçici Merkez Komitesi" adına bildiri yayınlıyor.

ŞEFİK HÜSNÜ ve TKP

Şefik Hüsnü'nün ılımlı ve insanı fazla etkilemeyen bir kişiliği olduğunu sanıyorum. Bütün ömrünü hem Kemalist ve hem de Sovyet Devrimini desteklemeye ayırıyor.

Komintern'in Avrupa bürosunun yöneticisi oluyor. Reichstag yangınında Dimitrov, Şefik Hüsnü'nün yardımcısıdır. Dimitrov'un yıldızı buradan itibaren yükseliyor ve Hüsnü'nünkü ise sönüyor.

Ancak Hüsnü'nün Komintern içinde bir saygınlığı olduğunu ve yükselen, giderek Komintern'i avucunun içine alan Dimitrov ile bir yakınlığı olduğunu sanıyorum.

Nazım Hikmet'in putları yıkma kampanyasına hiç sempati duymuyor. Halbuki, bu kampanya o zamanki Komintern politikasına uygundur ve buradan kaynaklandığını sanıyorum. Hüsnü'nün Nazım'ın ve Doktor Hikmet'in Kadroculara karşı tutumunu da onaylamadığını sanıyorum.

Komintern'de sağa dönüş bir politika olmadan Şefik Hüsnü, Nazım'ı ve arkadaşlarını TKP'den tasfiye edebiliyor. 1933 yılında Nazım'ı tasfiye işinin tamamlanmış olması gerekiyor. Hüsnü, 1933 yılında, Komintern'e, Nazım'ın Trotskist ve grubunun polis ajanı olduğunu bildirebiliyor. "Türk burjuvazisi, çeşitli küçük burjuva döneğ grupların, özellikle Nazım Hikmet'in trotskist muhalefet grubunu Komünist Partisi'ne karşı kullanmasını biliyor". Bunları rapor eden Hüsnü şunları da ekliyor: "Bu grubun üyelerinin polis ajanı olarak kullanıldıkları da saptanmıştır." Şefik Hüsnü, Trotskist saydığı Nazım'ı ve polis ajanı olarak nitelediği arkadaşlarını 1933 yılı Temmuz ayından önce TKP'den tasfiye ediyor. 1933 yılında "TKP Geçici Merkez Komitesi" ilan edilmesinin bu tasfiye ile ilgili olabileceğini sanıyorum.

Doktor Hikmet'in ise 1935 yılında toplanan Yedinci Kongre'den sonra tasfiye edilmiş olduğunu sanıyorum.

Doktor Hikmet, 1937 yılına gelince artık Komintern'in yeni çizgisine giriyor ve kendisiyle büyük bir tutarsızlığa razı olarak Kemalist partinin önderlerini övmeye başlıyor.

Nazım ise 1955 yılında yazdığı bir kısa yazıda, 1929-1930 yıllarındaki kampanyasının "cephe" adına yapıldığını ileri sürerek geçmişini düzeltmek ihtiyacı duyuyor.

Şefik Hüsnü'ye gelince yıldızının ve etkinliğinin Komintern'le birlikte körelmeye başladığını söyleyebiliriz.

Hüsnü'nün politik yaşamı Komintern içindedir.

TKP ve KÜRTLER

Komintern'in iki destek politikası içinde TKP, son derece Kemalisttir.

Kemalizm yalnızca ideolojik çizgiyle sınırlı olmuyor; Kemalizmin karşıtlarını, TKP ve bu arada Hüsnü, kendi karşıtı sayıyor. Çerkez Ethem ile ilgili tutumu böyledir.

Şeyh Said isyanı ile tutumu da aynıdır. TKP için, Komintern politikası çerçevesinde Büyük Britanya'yla uzak ve Sovyetler'e yakın bir Kemalist devletin yaşaması son derece önemlidir. Bu nedenle TKP, Şeyh Said isyanına, İngiltere'ye karşı üniter ve güçlü Türkiye Cumhuriyeti'ni zayıflatmak bir başkaldırı gözüyle bakıyor. Sovyet gazetecilerinin Komintern'de çıkan mensetsiz yazılarını doğru kabul ederek Şeyh Said'i bir İngiliz ajanı sayıyor.

İki destek arasında tutarsız TKP, Irak Kürdistan'daki Kürtlerin başkaldırısını ise büyük heyecanla destekliyor. Çünkü bu soruna bir Kürt sorunu olarak değil, Büyük Britanya İmparatorluğunu zayıflatmak ve dolayısıyla Sovyet Devriminin nefes almasını sağlayacak hareketlerden birisi gözüyle bakıyor.

KOMİTERN ve TÜRKİYE DEVRİMİ

Komintern'in bir Türkiye Devrimi düşündüğüne dair hiç bir ipucu görünmüyor.

Komintern ve SBKP, Türkiye Komünist Partisi'ni bir devrim partisi olarak değil, Kemalist rejimi terbiye edecek bir politik topluluk olarak görüyor.

İKİ SAPMA ÜZERİNE NOT

1930 yıllarına gelindiğinde hem Marksist-Leninist ideoloji ve hem de Marksist-Leninistler aynı anda iki sapma ile mücadeleyi kavrayacak ve kavratacak çözümsel zenginlikten oldukça uzaklaşmış görünüyor.

Aynı anda sağ ve sol sapma ile mücadele edebiyatı eldeki teorisinin yoksullaşmasına neden oluyor.

KARARLILIK ve AÇIKLIK

Devrim için kararlı devrimciler gerekiyor.

Kuruluş için ise toplumdaki bütün yeni düzen arayış ve tepkilerini ciddiye almak ve bunları önemli zenginlikler olarak görmek zorunlu oluyor.

Komintern'in tarihi ve TKP bağlantısı, bu iki gereğin her zaman birbirini desteklemediğini ortaya çıkarıyor.

Kararlılığın yoksulluğa dönüşmesini önlemek zorunluluğu görünüyor.

Zenginliğin kararsızlık tohumları açmasına engel olmak gereği beliriyor. ■

İsmail Beşikçi, "Özgür Gelecek" dergisinin Aralık 1988 tarihli birinci sayısında çıkan bir paragraflık yazısı için, İskilip'ten apar topar getirilerek Ankara Emniyetinde sorgulandı. DGM'ye sevk edildi. DGM Cumhuriyet Savcılığı, Beşikçi hakkında dava açtı. 27 Nisan 1989 günü beraatle sonuçlanan davada Beşikçi'yi Serhat Bucak, Hüsnü Öndül, Yusuf Alataş ve İbrahim Acan savundu. İsmail Beşikçi'nin savunmasını ve avukatların ortaklaşa hazırladıkları savunmayı sunuyoruz.

TÜRKİYE'DEKİ HUKUKUN MEŞRUIYETİ TARTIŞMALIDIR

İsmail Beşikçi

Sayın Yargıçlar,

İddia makamı, esas hakkındaki mütalaasında, "ırk mülûhazasıyla milli duyguları zayıflatıcı propaganda yaptığını, bu yüzden de TCK 142/3'ten cezalandırılmamı" istemektedir.

Maddede geçen "mili duygu" kavramıyla ilgili bazı açıklamalar yapmak istiyorum.

Türkiye'de Kürtlerin varlığını ileri sürmek, Kürt dili ve Kürt kültürü üzerindeki baskılar kaldırılmalıdır demek, Türklerin milli duygularını zedeleyen, inciten, zayıflatıcı bir tavır ve davranış değildir. "Kürtler kendi ulusal kimliklerini, etnik kimliklerini sorgulamalıdır" demek de hiçbir Türkün milli duygusunu zayıflatmaz, incitmez.

Fakat şu tür eylemler Türklerin milli duygularını incitebilir: Bugün Avrupa'da özellikle Batı Almanya'da 1.5 milyona yakın Türk yaşamaktadır. 1981-1983 yılları arasında Batı Almanya'da ve öteki Avrupa ülkelerinde Türklere karşı çok yoğun bir propaganda sürdürülüyordu... "Türkler defolun!", "Pis Türkler Almanya'dan dışarı!", "Türk'e ihtiyacımız var, lağımlarımızı kim temizleyecek!" vb. gibi sloganları büyük şehirlerde, sokaklarda, apartman duvarlarında, okul kapılarında, her yerde görmek mümkündü. Bunlar gerek Türkiye'de gerek Almanya'da veya Avrupa'da yaşayan her Türkün milli duygularını incitebilir. Yine o yıllarda ve daha sonraki yıllarda, Türkler hakkında çok aşağılayıcı fıkralar da anlatılmaktaydı. (bk Tercüman, 9 Aralık 1981, Hürriyet, 5 Ocak 1982) Türklerden ısrarla vize istenmektedir. Bu aşağılayıcı eylemlere karşı Türk Hükümeti ne yapabilmektedir, Alman Hükümetine ricada bulunup bu tür eylemlerin durdurulmasını istemekten başka?

İstanbul'da Batı Almanya Konsolosluğu'nda çalışan bir Alman, Konsoloslukta, vize almak için kuyruğa girmiş Türk yurttaşlarıyla yaptığı tartışmada, "Bütün Türkler domuzdur" demiştir. Ve bu tartışma, bu söz Türk basını aracılığıyla Türk kamuoyuna da duyurulmuştur. (Günaydın, 4 Mart 1982)

Iraklı Jassim Abdürrezzak, Ankara'da, bir araba park yerinde, Türklerle yaptığı bir tartışmada, "Siz

Türkler köpek gibisiniz, itibarınız yok, bize bir şey yapamazsınız, bu arabayı yakarız, parasını da öderiz" demiştir. (Cumhuriyet, 17 Kasım 1985)

Bunlar ve benzeri fiiller Türklerin milli duygularını incitebilir, zedeleyebilir. Fakat bu tür beyanlara karşı Cumhuriyet Savcılarının ciddi bir soruşturma açtıkları da söylenemez. Çünkü Türk hukuk düşüncesi ve Türk hukuk tatbikatı "mili duyguları inciten ve zedeleyen fiiller"i yanlış yerlerde aramaktadır. Yukarıda sözü edilen fiiller konusunda ciddi bir soruşturma açılmazken, Kürtlerin eşitliğini ve insan haklarından yararlanmasını gerektirdiğini ileri süren sözlerin ve yazıların Türklerin milli duygularını incittiğinin ve zedelediğinin iddia edilmesi derin bir çelişkidir.

Mahkemenizde yürütülen bu duruşmanın mahkumiyetle sonuçlandığını düşünelim. Bundan sonra ne olur? Elbette, hüküm temyiz edilir, dosya Yargıtaya gönderilir. Yargıtay hükmü bozar veya onaylar. Onayladığını düşünelim. İşte burada, Türk hukuk düşüncesindeki ve tatbikatındaki çelişkiler bütün açıklığıyla ortaya çıkar. Şöyle:

Yargıtay Birinci Başkanı Nihat Renda, 1985-1986 yılı, adli yıl açış konuşmasında, Bulgaristan devletinin insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayarak, Türk azınlığa reva gördüğü, hukuk, ahlak ve insanlık dışı baskı ve davranışlardan söz etmektedir. "Bu baskılar ve davranışlar, büyük milletimizi, insanlık alemini derin bir eleme ve kuşkuya boğmuştur" demektedir. Hükümeti, bu baskıların önlenmesi için gerekli önlemleri almaya çağırılmaktadır. Siyasal Partilerin, Barolar Birliği gibi hukuk kurumlarının, öteki meslek kuruluşlarının harekete geçmelerini istemektedir. (TRT, TV, 6 Eylül 1985 20.30 haberleri; Tercüman, 7 Eylül 1986)

Yargıtayın şimdiki başkanı Yargıç Ahmet Coşar, adli yılı açış konuşmalarında, çeşitli yazılarında aynı istekleri dile getirmektedir. Danıştay Başkanı da Danıştayın kuruluş yıldönemlerinde, Bulgaristan'daki Türkler konusunu sık sık dile getirmektedir.

Bir hukuk kurumu olarak Türkiye Barolar Birliği adına Genel Başkan Teoman Evren de Bulgaristan'daki Türk azınlığının diline ve kültürüne yapılan baskıları, Bulgarlaştırma çabalarını dünya ülkelerindeki

çeşitli barolara duyurmuş ve Bulgaristan hükümetine bu eylemleri durdurması için baskı yapılmasını sağlamıştır. (Cumhuriyet, 8 Mart 1985; Milliyet, 11 Nisan 1985)

Dikkat edilirse Yargıtay Başkanı asimilasyonla ilgili süreci, hukuk, ahlak ve insanlık dışı baskılar olarak nitelendirmektedir. Bu eylemlerin sadece Türkleri değil, bütün insanlık alemi derin bir elem ve kuşkuya sevkettiğini vurgulamaktadır. Bulgaristan'daki Türklere karşı sürdürüldüğü zaman hukuk, ahlak ve insanlık dışı olarak kabul edilen ve tepki gösterilen bir süreç, Türkiye'de Kürtlere karşı yapıldığında onaylanıyorsa, hukuku, adaleti ve vicdanları yaralayan derin bir çelişki ortaya çıkar.

Türk hukuk sistemi uzun yıllardır bu çelişkilerle birlikte yaşamıştır. Bundan sonra böyle çelişkilerle hukuku uygulamak çok zorlaşacaktır.

Sayın Yargıçlar,

Türk hukuk sistemi, Türk adaleti bu çelişkilerden kendisini arındırmalıdır. Bunun en başta gelen yolu da düşünce özgürlüğüne konan kısıtlamaların kaldırılmasından geçer. Bu süreçte hukuku uygulayan kurumlar olarak mahkemelerin de bir katkısı olmalıdır. Türkiye'de Kürt diye bilinen bir milletin olmadığını, Kürtçe diye bir dil olmadığını ispat etmeye çalışan yazılar gibi, bu tür yazıları eleştiren yazılar ve düşünceler de özgür olmalıdır, ceza tehdidi altında tutulmamalıdır. Örneğin, rahmetli Prof. Dr. Mehmet Eröz, Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu gibi kişiler Kürtlerin Türk olduğunu, Kürtçe diye bir dil olmadığını ispat etmeye çalışan yazılar yazmışlardır. Prof. Dr. Mehmet Eröz, asistanlığında da, doçentliğinde de, profesörlüğünde de hep bunları yazmıştır. Bu kitaplardan ve yazılardan büyük bir kısmı, devletin çeşitli olanakları da kullanılarak çeşitli toplum kesimlerine ücretsiz

olarak dağıtılmıştır. Radyo ve TV'de yayımlanmıştır. Öğrencilere ve öğretmenlere, işçilere, köy odalarına, cezaevlerine vs. dağıtılmıştır. Fakat bu tür yazıları eleştiren, Kürtlerin ve Kürtçenin varlığından söz eden yazılar da hep ceza tehdidi altında tutulmuştur. Ve bu uygulama sık sık yapılmıştır. Bu, kuşkusuz politik bir olaydır ve resmi ideolojinin uygulanmasıyla ilgilidir. Mahkemelerin böyle bir süreçte araç olarak kullanılması adalet ve hukuk anlayışını zedeletir.

Sayın Yargıçlar,

Hukuku, evvelden belirlenmiş usullere göre konan ve devletin çeşitli yaptırımlarıyla desteklenen kuralları bütünü olarak anlamamak gerekir. Bu biçimsel bir anlayıştır. Böyle bir anlayışa dayalı hukuk belli bir süre zorla uygulanır ama meşruiyeti her zaman tartışma konusu yapılır. Oysa hukuk toplumsal gücünü kendisine zorla uyanlardan değil, bu kuralları meşru sayıp onlara istekli olarak uyanlardan alır. Türkiye'de Kürtlerin varlığının inkar edilmesi

meşru değildir. Çifte standartlı düşünmek ve uygulama yapmak, Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskıları protesto etmek, Türkiye'de Kürtlere yapılan baskıları onaylamak vicdanları her zaman rahatsız eder. Vicdanların rahatsız olduğu bir yerde de adalete olan inanç gelişemez, kökleşemez. Zira hukukun toplumsal bir işlevi de vardır. Toplumsal işlevi açısından hukuk, toplum içinde oluşmuş yeni sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkileri dikkate alır ve yeni kuralların oluşmasına yardımcı olur. Burada, kuşkusuz, insan haklarına dayalı hukuk kavramı en temel kavramlardan biridir.

Söyleyeceklerim bunlardır. Saygılarımla sunuyorum.

KÜRT İNSANININ KENDİ KİMLİĞİNİ SORGULUYABİLMESİNİ DİLEMEK SUÇ DEĞİLDİR

Serhat Bucak, Hüsnü Öndül,
Yusuf Alataş, İbrahim Açıkan

Müvekkilimiz İsmail Beşikçi hakkında Meşrutiyet Caddesi N0: 17-19 Kızılay adresinde ayda bir çıkmakta olan, Özgür Gelecek dergisinin Aralık 1988 tarihli 1. sayısının 47. sayfasında yayımlanan "Özgür Gelecek İçin Öneriler" bölümündeki beyanatından dolayı Ankara DGM Cumhuriyet Savcılığınca 3. 2. 1989 tarih ve 1989/17 Esas 1989/18 sayılı iddianamesiyle TCK. 142/3-6 maddelerine muhalefetten dolayı dava açılmış olup, yapılan yargılama sonunda DGM Cumhuriyet Savcısı 23.03.1989 günlü oturumda açıkladığı "Esas Hakkındaki Mütalaasında" müvekkilimizin aynı gerekçelerle TCK 142/3-6.31,37. maddelerince cezalandırılması ve hakkında TCK'nın 17. maddesinin uygulanmasını kamu adına TALEP ve MÜTALAA etmiştir.

Müvekkilimiz hakkında TCK 142/3-6 maddelerinin tatbiki istendiğinden, müvekkilimizin "Özgür Gelecek" dergisinde yayımlanan önerilerinin, bu madde kapsamına girip girmediği konusundaki görüşümüzü belirtmeden önce bu maddenin uygulanabilmesi için gerekli unsurlar konusuna kısaca değinmek istiyoruz.

TCK 142/3 TARİHSEL GELİŞİMİ, NİTELİK VE UNSURLARI

TCK. 142/3. maddesinde ifadesini bulan "milli duyguları yok etmek ve zayıflatmak için propaganda yapmak" "düşünce özgürlüğüyle" çelişen bir suç tipidir. Belirtilen hükümle sadece "İfade Özgürlüğü, Bilimsel Araştırma Yapma Özgürlüğü"nde kısıtlamalar getirilmiş, klasik bilimsel öğretilerin yayınlanması da önlenmiştir.

TCK 142, Ceza kanunumuza kaynaklık yapan 1889 İtalyan Ceza Kanununun da olmadığı gibi TCK'nın ilk şeklinde de yer almamıştır. Bu maddenin kaynağı FAŞİST İTALYA'dır. İlk olarak faşizmi korumak amacıyla çıkarılan 1926 tarihli "Devleti Koruma Yasasında" yer alan kural, daha sonra 1930 İtalyan Ceza Kanunu projesinde bulunmamasına rağmen, Adalet Bakanı ROCCO'nun isteği ile 1930 İtalyan Ceza Yasasının 272. maddesinde yer almıştır. Söz konusu hüküm TCK'da değişiklik yapan 3036 sayılı yasa ile 1936 yılında girdi. 1938 yılında 3531 sayılı kanunla yapılan değişiklikle cebir unsuru çıkarılıp, ağırlatıcı seep sayıldı. 1946 ve 1949 yılındaki değişikliklerde de cebir

unsuru yer almadı. Nihayet maddeye bugünkü biçimini veren 1951 değişikliği de "cebir unsuruna" yer vermedi. Bu anti-demokratik maddenin kardeşi 141 ile birlikte Ceza Yasamıza giriş ve gelişimi Türkiye'de ve Avrupa'da faşizmin gelişme ve kabarma dönemlerine rastlaması da kuşkusuz ki rastlantı değildir.

İtalyan Ceza Kanununun 272. maddesinde yer alan "milli duyguları zayıflatmak suçu" İtalya'da faşist düzen yıkıldıktan sonra çok eleştirilmiş, faşist sistemin "ulus" anlayışının ürünü olarak nitelendirilmiştir. Devlet ve millet kavramlarını kişilerin dışında soyut birer kavram, mistik birer anlayış olarak kabul eden İtalyan faşizmi, "faşist devleti ve milletin menfaatini" korumak amacıyla kişi özgürlüğünü alabildiğine sınırlama olanağını elde etmiştir. Bu nedenlerle İtalyan ceza hukukçularının çoğu, söz konusu hükmün demokratik düzende uygulanamayacağı konusunda birleşmişlerdir. Söz konusu maddenin demokratik bir ceza kanununda yer alması halinde yorumunun daraltıcı bir biçimde yapılması gerekeceği de ileri sürülmüştür. Bu gelişmeler üzerine 6 Temmuz 1966 tarihinde İtalyan Anayasa Mahkemesi "propaganda suçunu" düşünce açıklama özgürlüğünü düzenleyen İtalyan Anayasasının 21. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir. 272. maddenin diğer fıkralarını, bu fıkralarda yer alan hükümlerin, ancak anayasa dışı usullerin uygulanması halinde suç sayan İtalyan Anayasa Mahkemesi milli duyguları zayıflatmak ve yok etmek için propaganda fiilini kesinlikle anayasaya aykırı saymıştır. Bizde ise buna tamamen ters bir görüş ortaya çıkmıştır. Anayasa Mahkemesinin E: 1963/173 K1965a/40 26.9.1965 tarihli kararında belirlenen görüşüne göre, düşünce özgürlüğü sadece "Anayasaya Uygun Düşüncelerini Açıklama Özgürlüğü" olarak algıladığını ortaya koymaktadır. Bu ise herkesin, "Resmi İdeolojiye" onun doğrultusunda düşünme, düşünce üretme zorunluluğunu getirmektedir. Yani herkes tek tip düşünceye sahip olacak, tek tip düşünce üretecek, tıpkı fabrikada üretilen meta gibi. Oysa ki vasil olmaya çalıştığımız Batı demokrasilerinde durum böyle midir? Oralarda acaba "ancak Anayasaya uygun düşünceleri açıklayabilme özgürlüğü" açısından Batı demokrasilerinde durum nedir? Amerikan Yüksek Mahkemesi, 1945 tarihli bir kararında şöyle diyordu: "Halkı zararlı düşünce akımlarına karşı korumaya kalkışmak, devletin ne

görevidir, ne de hakkı... Anayasa koyucuları bizim adımıza doğru ile yanlış arasında bir ayırım yapmak için hiçbir yönteme güvenmedikleri için, gerçeği aramada herkesin kılavuzu yine kendisi olmak gerekir." (Bülent Tanör TCK 142. madde Düşünce Özgürlüğü ve Uygulama sh. 14). Aynı Yüksek Mahkeme 1957 yılındaki bir kararıyla da, özü bakımından ne kadar düzene aykırı olursa olsun her türlü doktrinin yine de savunulabileceğini vurgulamıştır. Bu Federal Almanya'da da böyledir, İsviçre'de de böyledir, Fransa'da da böyledir. Bütün bu Batı demokrasilerinde yasaklanan tek şey anayasaya karşı düşünceler değil, yıkıcı eylemlerdir. Demokrasilerin ve demokratik düzenlerin mihenk taşı ise "Düşünce Özgürlüğü" ve "Fikir (Düşünce) Suçlarının" olmamasıdır. Aksı tavrı ve davranışları ise yaşanan ülkenin anti-demokratik olduğunu gösterir. Bizler bir taraftan Bulgaristan'daki, Yunanistan'daki Türk kökenli vatandaşlara yapılan anti-demokratik baskıları kınayıp, buradaki insanların etnik sorunlarını uluslararası platformlarda tartışırken, kendi içimizde yaşayan ayrı bir etnik grubun varlığını ve sorunlarını kabul etmezsek, bu sorunları gündeme getiren insanları soyulu düşüncelerinden dolayı yıllarca hapis hanelerde tutsak edersek inandırıcı olamayız, uluslararası platformlarda bu ayıbımız her zaman karşımıza çıkar.

PROPAGANDA UNSURU

TCK 142/3 maddesindeki suçun maddi unsuru propagandadır. Bir görüşün taraftar kazanmak amacıyla başkalarına iletilmesi "Propaganda" fiilini oluşturur. Ancak yukarıda değindiğimiz gibi, demokratik ülkelerde düşünce suçu olmadığı için, propaganda fiili başlıbaşına suç teşkil etmez. Düşüncelerin suç sayıldığı ülkelerde ise propaganda ancak belirli sonuca ulaşmak amacıyla yasaklanan düşünceyi içerdiği zaman hukuka aykırı sayılır. Aynı husus TCK 142/3 açısından da sözkonusudur. "Milli duyguları zayıflatacak" niteliği bulunmayan görüş açıklanıp propaganda yapıldığında fiil suç teşkil etmez.

Bu açıklanan görüş ve düşünceler "milli duyguları zayıflatmaya yönelik" tehlikeyi meydana getirmediği takdirde bu görüş ve düşünceler yargılanmamalı, cezalandırılmamalıdır. Yoksa insanları sırf düşüncelerinden dolayı yargılayıp cezalandırmış oluruz.

Eğer bir kişi "Ulus" kavramı konusunda Resmi İdeoloji gibi düşünmüyorsa mutlaka bu kişinin "milli duyguları zayıflatmak için" propaganda yaptığını varsayamayız.

Üstelik bu kişi bazılarınca kabul edilse de edilmese de bilim adamı ise, bilimsel donelerin çevresinde olup bitenleri algılıyorsa, bilimsel yöntemle elde ettiği doğruları topluma açıklayacak kadar bilim namusuna sahipse, bu kişinin bir dergide çıkan bir beyanatını bir propaganda olarak kabul etmek mümkün değildir. Aksi düşünce o bilim adamının görüşlerine ambargo koymaktır.

Devlete karşı suçlarla ilgili olarak "hazırlık başlangıcı" ve "hazırlık hareketlerinin" amacı "zarar netic-

esini" önlemek olduğuna göre, propaganda fiilleri "zarar tehlikesi" yarattığı için cezalandırıldığına göre olayımızda da somut olarak tehlike yaratıcı niteliğin araştırılması gerekir. Ancak bu tehlike araştırıldığında karar makamında olan kişilerin objektif olarak davranmaları çok önemlidir. Karar makamında olan kişilerin en azından kendilerini "resmi ideolojiden" soyutlamaları lazımdır. Subjektif değer yargılarından arınması gerekir. Zarar tehlikesini cezalandırmaya yönelik normlar amacına uygun yorumlanmayıp, objektif ve somut zarar tehlikesi aranmaksızın uygulandığında, düşünce açıklama özgürlüğünün sınırlandırılması ve her tür propagandanın hukuka aykırı olması sonucu doğar. Bu ise demokratik sistemle bağdaşmaz niteliktedir. Ülkenin etnik, toplumsal yapısıyla ilgili belirlemeler, bilimsel olarak doğru olsun olmasın, siyasal iktidarın politikasına uygun bulunsun bulunmasın, milli duyguları zayıflatıcı hareket olarak nitelendirilemez.

TCK 142/3 maddesi bir bütün olarak ele alındığında, "ırkçılık amacı"nın güden propagandayı cezalandırırken, diğer yandan "milli duyguları zayıflatıcı" propagandayı da cezalandırmıştır. Bu durumda "milli duygu" kavramını ırkçı bir anlayışla ele almak ve buna göre maddeyi uygulamak, maddenin kendisiyle çelişkiye düşmektir. Bir taraftan ırkçılık propagandasıyla cezalandırılmakla "Atatürk milliyetçiliği" esasına dayandığı belirtilen anayasal düzene karşı zarar tehlikesi önlenmek istenmiş, diğer taraftan "milli duyguları zayıflatmaya yönelik propagandayı da" TCK 125. maddede yer alan ülke bütünlüğüyle ilgili suç tipinin "hazırlık başlangıç hareketi" cezalandırılmıştır. Bu nedenle ülke bütünlüğünün parçalanmasına yönelik "zarar tehlikesi" yaratmayan "Ulus" kavramıyla ilgili düşünceler "milli duyguları zayıflatıcı" propaganda sayılmamalıdır.

SUÇUN MANEVİ UNSURU

Propaganda fiilinin cezalandırılması için fiilde aranan kast özel kasttır. Özel kast ise failin propaganda fiilini "zarar tehlikesi" yaratmaya yönelik olup olmadığıdır. Bu konunun araştırılması gerekir. Şayet failin amacı "zarar tehlikesi" yaratmaya yönelik olmayıp, bilimsel gerçekleri açıklamak, var olan bir soruna parmak basıp, bu sorunun çözümü yönünde temennilerde bulunmaksa suçun teşekkül ettiğini kabul edemeyiz.

MÜVEKKİLİMİZİN HUKUKİ DURUMUNUN TAHLİLİ

Müvekkilimiz İsmail Beşikçi sosyolog ve bilim adamı olup konumu gereği çevresinde gördüğü, algıladığı toplumsal olaylar karşısında yaptığı araştırmaların neticesini Türkiye toplumuna mal etmiş bir kişidir. Hem de bu bilimsel çalışmalarının kefaretinin cezaevlerinde ödemiş olan bir bilim adamıdır. Şimdi İsmail Beşikçi ne demmiştir bakalım. Özgür Gelecek der-

gisinin 1988 Aralık 1. sayısının 47. sayfasında Özgür Gelecek için şunları söylemektedir: "Özgür Gelecek, Kürt insanının kendi kimliğini sorgulayabilmesi için gerekli düşün ortamının hazırlanmasına katkıda bulunmalı. Kürt insanı Kürt toplumunun, Türkiye'deki, Orta Doğu'daki, dünya statüsünü öteki toplumlarla karşılaştırabilmeli. Örneğin Arap toplumu, Fars toplumu, Türk toplumuyla, Kürt toplumunun ilişkilerini, ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve askeri açılarından inceleyebilmeli, bu karşılaştırmalar kaba da olsa yapılabilir."

Müvekkilimizin yukarıdaki beyanatı kendisi tarafından kaleme alınmış gibi gösterilmek istenmiştir. Oysa ki, makale ile beyanat arasında az da olsa bir nüans farkı vardır. Ancak müvekkilimizin gerek kolluk ifadesinde, gerek hazırlık ifadesinde, gerekse mahkememizdeki sorgulaması sırasında aynı düşüncelerini yinelemiştir. İddianamede Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu ve Türk ulusal kimliğini taşıdığını vurgulanmaktadır. Esas hakkındaki mütalaasında ise sayın iddia makamı "Türkiyede Kürtlerin yaşadığını söylemek yalnız basına suç teşkil etmez" demektedir. Şüphesiz ki doğrudur '80'li yılların sonlarında "Kürt sorunu" Orta Doğu'da ve Türkiye'de güncelliğini korumaktadır. Resmi kişilerin beyanatları, basında her gün çıkan haber, yorum ve beyanatlar, Milli Güvenlik Kurulu toplantıları, TBMM oturumları bunun en canlı kanıtıdır. Şimdi işin en can alıcı noktasına geliyoruz,

Kürt halkının varlığını ve bunların Türkiye'de bir topluluk olarak yaşadığını kabullenmek suç olmadığına göre, bu toplumun ekonomik, sosyolojik sorunlarıyla ilgilenmek, Kürt insanının kendi kimliğini sorgulayabilmesini dilemek, bu toplumun birlikte yaşadığı diğer toplumlarla ekonomik, politik siyasal, kültürel ilişkilerini de inceleyebilmesini temenni etmek

TCK 142/3 kapsamındaki sözkonusu "milli duyguları zayıflatmak ve yok etmek" suçunu oluşturmaz. Aksine somut olarak böylesine bir sorun varken, böyle bir sorunun var olmadığını savunmak ve bunu resmi görüş olarak zorla ve ceza tehdidi ile kabul yoluna gitmek, siyasal ve toplumsal olguları yok saymak demektir. Sayın Prof. Çetin Özek'inde belirttiği gibi "Sorunun varlığı ve çözümün gerekliliği konusundaki görüş açıklaması, sorunun 'ülke/ulus bütünlüğünün' parçalanması suretiyle çözümünü önermedikçe milli duyguları zayıflatıcı propaganda olarak nitelendirilemez. Çünkü bütün olarak sorunun varlığının ve çözülmesi gerekliliğinin savunulması, milli duyguları bütünleyici önerilerde içerebilir. Bu bakımdandır ki "soruna" işaret edilip sorunun çözümü için önerilerde bulunmak milli duyguları zayıflatmak ve yok etmekle eşanlamı değildir. Bunu böyle yorumlamak toplumsal, bilimsel olgulara aykırı olduğu gibi, şovenist bir ulus anlayışını da ifade ettiğinden demokratik sistemle bağdaşmaz. Bu tür anlayış İtalyan hukukçularının belirttikleri gibi "faşist düşüncenin" örneğidir. Etnik sorunla ilgili araştırma, düşünce ve beyanların "bölücü düşünce, bölücü hareket" olarak nitelendirilmesi, hukuk açısından yanlış olduğu gibi, sorunun çözümüne

yarayacak kanalları da tıkar, körleştirir.

Sayın Başkan, Sayın Üyeler,

Savunmamızın bu kısmında müvekkilimizin "İddianameye Cevap" dilekçesinde ortaya koyduğu bir soruna biz de değinmek istiyoruz. Müvekkilimiz gibi düşünenler, çeşitli dönem ve süreçlerde düşüncelerinden dolayı yargılanmışlardır. Özellikle bilim adamları, bilimsel araştırma yapanlar "resmi ideolojiye" uygun olarak düşünmek zorunda değillerdir. Kuşkusuz resmi ideoloji doğrultusunda düşünenlerde olacaktır. Nasıl ki "resmi ideoloji" doğrultusunda düşünmek doğal suç kabul edilmiyorsa, "resmi ideolojinin" doğrultusunda düşünmemek de suç olmamalıdır. Bu çoğulcu demokrasinin gereğidir, ceza tehdidi altında tutulmamaktır, müvekkilimiz İsmail Beşikçi de "resmi ideolojinin" görüşleri doğrultusunda düşünce üretmiş olsaydı bugün Prof. ünvanını almış herhangi bir üniversitenin sosyoloji kürsüsünde kürsü başkanlığını yürütüyor olacaktı. Ceza tehdidi altında olmayacaktı. Ancak müvekkilimiz yıllardır "resmi ideolojiyi" eleştirdiği için en verimli yıllarını çeşitli cezaevlerinde tutsak olarak geçirmiştir. Hem de müvekkilimize bu konuyu kamuoyu karşısında tartışma olanağı verilmemiştir. Müvekkilimizin yazılı sorgusunda değindiği gibi "resmi ideolojinin" oluşmasında ve pekişmesinde mahkemelerin de katkısı olmuştur, Anayasa mahkemesi "142 ve 141." maddelerin iptaliyle ilgili gerekçeli kararında "bilim özgürlüğüne" sınır getirmediği halde, mahalli mahkemeler ve Yüksek Yargıtay vermiş olduğu yerleşmiş inançlarıyla "bilimsel eserlerin" yayınlanmasına, klasiklerin yayınlanmasına dahi tahammül edememiştir.

Şimdi özet olarak şunu belirtmek istiyoruz: Dünyanın hiç bir demokratik ülkesinde bir eserin, yazının, demecin bilimsel olup olmadığı sorunu hukuku, devleti ve yargı organını ilgilendiren bir iş değildir. Bunu denetleyecek olan tek mercii kamuoyu, yani okurlar, bilim ve siyaset hayatıdır. Eğer bu eserlerin, bu yazının, bu görüşün bilimselliğini ölçecek terazi, bilirkişilerin ya da hukukçuların elindeki terazi olsaydı, ilk çağlardan bu yana, zındık damgasını yemiş bilim adamlarının yazıları, eserleri, ürettikleri bugün dünya bilim hazinesinin değerli parçaları haline gelmezdi. (Bülent Tanör TCK 142.md. Düşünce Özgürlüğü ve Uygulama) Şimdi şunu söylemek istiyoruz: "Yargılama makamını oluşturan sizler şüphesiz ki devlet memuru olmanıza rağmen bağımsız kişilersiniz. Önünüze gelen uyuşmazlıkların çözümünde objektif davranmak durumundasınız. "Resmi ideolojinin" hoşuna gitmiyor diye gerçekten suç işlememiş kişileri somut olarak, bilimsel düşündüğü için mahkum etmek zorunda değilsiniz. Aksi düşünce bilime, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine, Helsinki Nihai Senedine aykırı olur. Nitekim "resmi ideolojinin" doğrultusunda olmayan yargı kararlarına son zamanlarda rastlanmaktadır. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi "Kürtlere Özerklik" başlığını taşıyan "2000'e Doğru" dergisinin 39. sayısıyla ilgili açılan davada Kürt sorununun tabu olmadığını karara bağlamıştır. Mahkemenin 26.10.1988 tarih ve 1987/

194 E, 1988/194 sayılı kararında aynen: "Bu yazıda tümü itibariyle değerlendirilmiş, Doğu'da yaşayan vatandaşların bir çok sorunları olduğu, bu yörede yaşayan halkın imkansızlıklar içerisinde olduğu, hizmet götürülmediği, Kürt halkının var olduğu, bunu söylemenin suç teşkil etmediği Amerika, Federal Almanya, Rusya'da aynı durumun var olduğu, bu devletlerin parçalanmadığı, bilakis büyük devletler olduğu, bizim de aynı şekilde hareket etmemiz gerektiği, bunun bölücülük değil bilakis birleştirici olduğu belirtilmek suretiyle yazar görüşlerini ortaya koymuştur" denilmektedir. Bu karar iddia makamınca da temyiz edilmeyip, kesinleşmiştir. Görülüyor ki ne bir sorunun varlığından bahseden yazar Musa Anter'in görüş açıklaması ne de bir yargı organının resmi ideolojinin sınırları dışına çıkarak karar vermesi halinde Türkiye bölünüp parçalanmıyor. Müvekkilimizin mahkemeye sunduğu yazılı sorgusunda belirttiği gibi "Türkiye çok hızlı bir toplumsal ve siyasal değişme sürecindedir, hukuk kurumları bu değişimin mümkün olduğu kadar sancısız ve sarsıntısız bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli ortamın hazırlanmasına katkıda bulunmalıdırlar. Bunun için de yargılama sürecinde ideolojik gerçekleri değil, toplumun somut gerçeklerini, bilimsel düşünceyi dikkate almalıdır. Ülkenin uzun vadeli çıkarları bu yöndedir." Görüldüğü gibi müvekkilimiz sürecin sancısız ve sarsıntısız geçmesini dilemekte, ülkenin uzun vadeli çıkarlarının bilimsel düşünmek olduğunu vurgulamaktadır. Düşüncelerini açık bir biçimde ortaya koyan müvekkilimizin bu görüşleri doğrultusunda kastının TCK 142/3'teki özel kast olmadığı da açıkça ortadadır.

Şimdi diğer bir ilginç tesbitimizi de belirtmeden savunmamızı bitirmek istemiyoruz. Özellikle 1984 yılından bu yana "Kürt Sorunu" basının sürekli gündemini teşkil etmiştir. Gün yoktur ki Kürt sorunu konusunda bir makale, inceleme, yorum, haber verilmesin.

Özellikle Oktay Ekşi, Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu, M.Ali Birand ve diğer yazarlar bu konuda makaleler yazmaktadırlar. Hürriyet Gazetesinin Amerika Muhabiri her gün gazetesine Amerika'nın Kürt sorununa bakış açısını dile getiren haber ve yorumlarını haber olarak geçmektedir. Özel Harp Dairesinden Emekli Albay Yılmaz Erkekoğlu, Emekli Vali Ergun Gökdeniz, milletvekilleri, bakanlar, hemen herkes Kürt meselesinin çözümü konusunda görüşlerini açıklamaktadır. Ancak sıra müvekkilimiz İsmail Beşikçi'ye gelince, hemen müvekkilimiz hakkında yasal koğuşturma açılmakta ve bugüne kadar müvekkilimize hep ağır cezalar verilmektedir. Resmi ideoloji ve onu yaşatan kurumlar Kürt meselesi konusunda kendi görüşüne yakın biçimde görüş belirleyenleri, soruna yüzeysel yaklaşım gösterenleri yargılamaz iken, müvekkilimizi her dönem hedef tahtası yapmaktadır. Bu da işin bir diğer ilginç yanı.

Sayın Yargıçlar, savunmamızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bir karar vereceksiniz, temennimiz vereceğiniz kararın resmi ideolojinin etkisi ve doğrultusunda olmamasıdır. Kararımızı verirken objektif olmanızı, bilimsel doğrular ışığında karar vermenizi diliyoruz. Dünya ufaktır. Hele teknolojinin, telekomünikasyonun baş döndürücü hızla gelişmesi dünyamızı daha da ufaklaştırmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi müvekkilimiz Dr. İsmail Beşikçi'yi sırf düşün-celerinden dolayı mahkum edersek kanımızca Bulgaristan'daki ve Yunanistan'daki Türklerin temel hak ve özgürlükleri ve de sorunları konusunda uluslararası platformlarda pek inandırıcı olamayız. Bundan ise yalnızca müvekkilimiz değil Türkiye Cumhuriyeti de zarar görür.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, müvekkilimizin suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan beyanati nedeniyle açılan kamu davasından beraatine karar verilmesini saygıyla bivekale diliyoruz.

Kim Misafir, Kim değil

Çevrenizle ve kendinizle gerçek bir uyum içindey-seniz bu oyunu görmesiniz de olur.

Oysa dünyanın ve toplumumuzun bu halinde, kişinin kendini kökü toprakta bir çınar gibi yerleşik güvenli ve güçlü duyması ne denli güç. Kendinize ve çevrenize yabancılaşmanız içten bile değil. Birde bakıyorsunuz ki ayakkabınızın içinde görünür görünmez mumlar. Gitme zamanı... Ama nereye? Sizi oluşturup yaratan koşulları da birlikte taşıyacak olduktan sonra, o kök salması toprak nerede hani?

Yürek dolusu "Ben de varım, yaşıyorum, birlikte olmanın gücü bu, köklerimin sağlamlığını duyuyorum, başım güneşte, mutluyum.." diyebileceğiniz o yer neresi?

Oyunumuzun insanı da işte böylesi bir arayış içinde

ANKARA
YARIACIK CEZAEVİ
TİYATROSU

Bilgesu Erenus

misafir

Oyun

17-18-20 Mayıs 1989 Ankara 2 Perde

SICAK BİR MAYIS

Deniz Can

Ateşimizi yükselten Mayıs sıcaklığıyla Haziran ayına giriyoruz. Mayıs ayında işçi eylemleri bütün hızıyla devam etti. 1 Mayıs nedeniyle gergin anlar yaşandı. İşçiler, öğrenciler, devrimciler devletin baskısına, şiddetine, terörüne karşı 1 Mayıs'ı kutladılar. 1 Mayıs 1989 Mehmet A. Dalcı'yı mücadelede yitirdi. 50'ye yakın kişi yaralandı. 600'e yakın kişi tutuklandı. Yüzlerce insan ülkenin çeşitli yerlerinde gözaltına alındı, çoğu işkence gördü. 1 Mayıs'ta uygulanan terör yerli ve yabancı basında gösterildi, kınandı. Öğrenciler protesto eylemleri yaptılar. Gazeteciler yürüdüler. Demokratik kitle örgütleri kınadılar. Devlet hâlâ toplama işini sürdürüyor. Halk eylemlere sıcak bakıyor, basın sıcak bakıyor. Olaylar sıcaklığın korurken işçiler yeni yeni eylem biçimleri geliştiriyorlar.

1 Mayıs Öncesi Resmi Açıklamalar

1 Mayıs'ın kutlanmasından yana olan partiler, sendika temsilcileri, 1 Mayıs'ın ideolojik yönünü aydınlatmaya çalıştılar. Bayramın sınıf mücadelesi temelinde kutlanmasından yana olmadıklarını söylediler. AET ülkelerinde kutlandığı için bizde de kutlansın, dediler. 1 Mayıs'ın zevk olsun diye kutlanmasından yana oldukları anlaşılıyordu. Sonuçta 1 Mayıs'ın işçi sınıfı temelinden yoksun kutlanmasını isteyenler, kutlanmasa için de gerekli gücü kendilerinde bulamadılar. 1 Mayıs bütün dünyada işçinin, emekçinin bayramıdır. İşçi sınıfı bilinçliliğine sahip olanlar kutlarlar. Bugün bütün dünya işçilerinin kardeş olduğunun hatırlanıp enternasyonal birliğe çağrıda bulunduğu gündür. Ve bugün kapitalist sistemin, sömürünün, sömürülenin ve faşizmin kaldırılacağına inancın yoğunlaştırıldığı bir gündür.

Türk-İş'in bildirisi şöyle idi: "Mücadelemizin sınıf kavgası temelinde değil, ulusal ve uluslararası barış ve demokrasi temelinde yükseltilmesi yönündeki vazgeçilmez inancımızı tekrarlıyoruz..."

Türk-İş, bir parça "demokrasi" istiyor. Her fırsatta hür sendika olmadıklarından, devletin ve işverenin baskısından dem vuruyor. Türk-İş'in sınırı bellidir: "Demokrasi". Türk-İş, Türk-İş olarak aslında "demokrasinin varlığıyla yaşam buluyor. Azınlık(burjuva) demokrasisinde bu kadarı yer alıyor. Daha fazlası ise "demokrasi" sınırını taşıyor.

SHP büyük oyununu oynuyor; "İşçinin önünde yürürüm" diyor. Baykal başkanını destekliyor. DISK eski genel başkanı ve şimdiki SHP milletvekili Abdullah Baştürk: "1 Mayıs Avrupa topluluğu ülkelerinin kurumlarından biridir. Bunu engellemeye kalkışmak

demokrasiden vazgeçmek demektir. İşte bu nedenle siyasi iktidarı uyarıyor ve geçmiştekilerin hatasına düşmemesini istiyoruz" diyor. Siyasi iktidarın birkaç alanı 1 Mayıs kutlamalarına kapatmalarının hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini de ekliyor.

1 Mayıs Kutlama Tertip Komitesi, 1 Mayıs'ı Şişli Abide-i Hürriyet meydanında kutlamaya kararlı olduklarını tekrarlıyor. Komite adına Petrol-İş Başkanı Münir Ceylan konuşuyor. Türk-İş'e bağlı ve Tertip Komitesi dışında kalan sendikalar ise Türk-İş'in bu konuda tavrının net olduğunu ifade ederek, "bugünün gereğini yerine getireceğiz" diyorlar.

Yürürüm-(Yürütmem)-Yürümem İkilemi Yaşamıyor

Sosyal Demokrasinin Hangi Sınıfa Hizmet Ettiği Bir Kez Daha Ortaya Çıkıyor

Valisi, vali yardımcısı, bakanları, başbakanı gösteri yapmayı engellemek için en sert önlemleri aldıklarını belirtiyorlar. İnönü, Özal'ın "Yürütmem"inden haddini bilmesi gerektiğini hatırlıyor - ve sanki bu bir oyunmuş gibi -, sosyal demokrat görünümlü olduğunu hatırlıyor: "Öyleyse yürümem" diyor. Yasallığa bürünen SHP yasal haklarını dahi (izinsiz toplantı hakkına sahipken) kullanmıyor. Sosyal demokrasi burjuvaziye hizmet etmektedir. Sosyal demokrasi sosyalizmden korkmayı öğretmektedir.

Erdal İnönü ve Şevket Yılmaz, yürüme işini karikatürize etmişler, 1 Mayıs'ta Ankara Zafer Meydanı'nda 100 metre birlikte yürümüşler, bunu da kokteylleriyle noktalamışlardır.

Sendikacılar ise bütün engellemelere karşın yürüyeceklerini ilan etmişken, en son anda, 1 Mayıs 1989 sabah saat 9.00'da vazgeçtiklerini duyurmuşlardır. Sokağa dökülen, son ana kadar kutlama çağrısı yaptıkları bu insanlara davranışlarının hesabını nasıl verecekler? Tertip Komitesi Başkanı Münir Ceylan, "Polisin kendilerine çiçek atacak işçiye kurşunla karşılık vermeye hazır olduklarını anlayınca bunun yol açacağı olayların sorumluluğunu alamadık" diye açıklama yapıyor. Ceylan, polisin de kendisine çiçek atmasını mı bekliyordu?

1 Mayıs'ın Kutlanmasına Engel Olamadılar

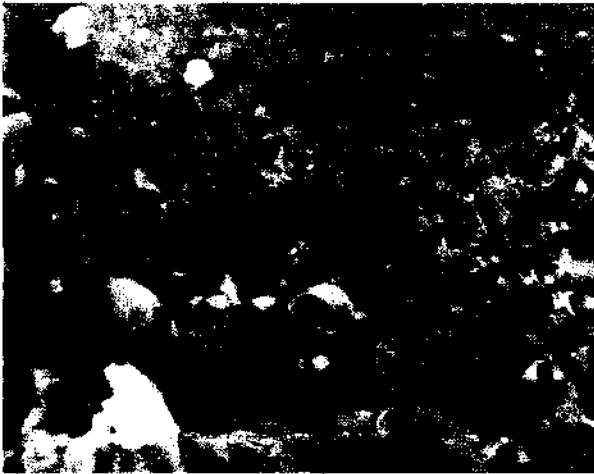
Katılım yüzbinlerle gerçekleşecekti. Ramak kalmıştı, barikatların aşılıp alanlara taşılmasına. Sendikalar son anda çekildiklerini açıkladılar. SHP yürümedi.

Ama 1 Mayıs kutlandı. 1 Mayıs birkaç bin yigit insan tarafından her şey göze alınarak kutlandı.

Polis ekipleri İstanbul'un çeşitli yerlerinde yolları tuttular, geliş-gidişleri kontrollerine aldılar. Açıklamalara göre 14000 polis ve 4000 bekçi görevlendirildi. İstanbul'da, Kasımpaşa, Galatasaray, Taksim, Şişhane, Tarlabası ve çeşitli semtlerde kutlandı. Ankara'da Ulus ve Mamak'ta küçük etkinlikler görüldü. Polisle çatışmalar oldu. Polis coplarla, İsraill sopalarıyla, odunlarla göstericilere saldırdı. İstanbul kısa bir sürede savaş alanına dönüştü. Polis telsizlerinden "Çanak-kale Şehitleri adına vurun" anonsları yükseliyor, polis vuruyordu. Tanklar, panzerler, sopalar, coplar yetmemişti. İnsanlara ateş açıyorlardı. 1 Mayıs alanlarında Toplumsal Kurtuluş'un tesbitine göre, Prof. Gencay Gürsoy, Doç. Bülent Tanör, Işıl Özgentürk, Zihni Anadolu, Bilgesu Erenus ve Sönmez Targan da vardılar.

Mehmet A. Dalcı adlı 18 yaşındaki işçi, bir trafik polisinin ateş etmesi sonucu yaşamını yitirdi. Mehmet Dalcı, "Yaşasın 1 Mayıs" pankartını taşıırken, barikatları aşmaya çalışırken, herşeyi göze alanlardandı.

1 Mayıs'tan günlerce önce başlayan gözaltı ve tutuklamalar 1 Mayıs ve sonrasında en şiddetli boyutunda devam etti. İstanbul'da kutlamalar sırasında 600'e yakın kişi tutuklandı, 50 kişi yaralandı. Dalcı'nın cenaze töreninde de polis saldırıları devam etti. Binlerce polis, cenazeye katılan genç, yaşlı, erkek, kadın önüne çıkan herkesi İsraill sopalarıyla döverek, ateş açarak dağıttı. 1 Mayıs'ta uygulanan şiddet, devlet terörü pek çok yerde kınandı.

Mehmet A. Dalcı'nın cenaze töreninden bir görüntü

Denizli, İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Adana ve çeşitli illerde üniversitelerde öğrencilerin kınama eylemleri oldu. Genelde, "Kahrolsun Faşizm" "Mehmetler Ölmez", "Devlet Terörüne Son", "1 Mayıs Engellenemez" sloganlarını atan öğrenciler gözaltına alındılar, sürüklendiler, coplandılar. TAYAD'lılardan işçi, öğrenci ve Dalcı'nın yakınlarından açlık grevlerine gidenler oldu.

Çeşitli illerin üniversitelerinde öğrenciler 1 Mayıs'taki şiddet eylemlerini kınadılar

Gazetecilerin Protestoları ve İslamcılarla Çıkan Çatışma

Gazetecilerin olaylar sırasında dövülmeleri çeşitli protestolara neden oldu. Gazeteciler yürüdüler, polisler yine saldırdılar.

Ramazan Bayramı'ndan bir gün önce, İstanbul'da cami önünde İslamcılar eylemleri sırasında gazetecilere saldırdılar ve cihad çağrısında bulundular. Gazetecilere silahla saldırılarına karşısında polis seyirci kaldı. Trafik polisi, saldırıyı engellemelerini isteyen gazeteciye bunun yetkisi dışında olduğu yanıtını veriyordu. Oysa 1 Mayıs alanında Dalcı'ya ve Dalcı'lara silah sıkan, vurma yetkisini kendinde gören de trafik polisi değil miydi? Yetkisi olanlar ise 1 Mayıs'taki hınçlarını çember sakallıların almasından memnun seyretiler.

Tepkilere Verilen çelişik İfadeler

Özal, tepkilere tepki olarak basını suçladı. Yine "12 Eylül öncesine mi döndürmek istiyorlar" geleneksel lafı tekrarlardı.

Polisin sopasına sıcak bakarak, Avrupa'da, gösterilerde polisin solcuları ne güzel dövdüğünü örnek gösterdi. Birdenbire polisin zaafa düşürüldüğüne dair kanıtlar buldu. Sivil dört jandarma erinin "teröristlerce" vurulduğunu açıkladı. Ertesi gün Polisi zaafa düşürmekle suçladığı basın için, şimdiki yerlerini basına borçlu olduklarını açıkladı. 1 Mayıs'ta bayram yapanları önce yasalara aykırı davranan tahrikçiler olarak niteledi, daha sonra, "yaralananlar, ölenler bizim vatandaşlarımız. Üzülmemek kabil değil, ama hadisenin nasıl gösterildiğine çok iyi bakmamız gerekiyor" dedi. Gücünü baskıdan ve korkudan alan bu devlet artık araçlarını sürekli kullanmaktadır. Özal polisin yetkisini kullandığını, güvenlik güçlerine kendi dönemlerinde özel bir önem verdiklerini belirtti.

HAZİRAN KALKIŞMASINDAN BUGÜNE

Haziran'da Düşünelere

Yusuf Şaylan

Sınıf ve mücadele. Biri öbürünü açıklıyor ya da tamamlıyor. İlk bakışta doğru bir önerme. Toplumsal evrimi bu iki kavram dışında düşünmek kuşkusuz tarihi materyalizm açısından, mümkün değil. Ancak, uçlara götürüldüğünde bu türden sapmaya temellik ediyor. Sözgelimi modern anlamda sınıf olgusunun mevcut olmaması durumu öne sürülerek bağımsız, örgütlü politik mücadelenin yadsınması veya sınıfın yerine başka mücadele güçlerinin ikame edilmesi ile karşılaşılıyor. İkame güçlerin sınıfdışı unsurlardan oluşması değil sorun; sorun, düzen uzantısı kurum ve organlara genellikle devrimci misyon yüklenmesidir. Bir başka sakat anlayışta mücadeleyi sınıfların sosyolojik varlığının diyalektikliğine indirgemektir. Yeniliklerin, dönüşüm ve değişikliklerin sağlanmasını tabanın tasarrufuna bırakmayı öngören ideolojinin altında yatan budur. Hiper-aktivizm ile sosyal-pasifizm, urviyerizm ile ekonomizm, anarşizm ile reformizm sözü edilen sapma görüşlerin/akımların terminolojik niteliğidir. Kaldı ki sosyo-politik platformda tedricilik-tepedencilik biçiminde özlenecek bir ayrım silikleşmekte, pratiğin özgün dinamiği böylesi mekaniklikleri geçersizleştirmektedir. Yol ayrımında esas, sınıfa yaklaşım oluşturmaktadır.

II. Meşrutiyetin görece özgürlük ortamında beliren 1908 İlan-ı Hürriyet Grevlerini saymazsak, 15-16 Haziran, mücadele tarihimizin en büyük direnişi sayılır. Gerçi 1989 Nisan-Mayıs eylemleri nicel boyutları itibarıyla daha kapsayıcı olmuştur ama ne hükümet ne de işverenlerle doğrudan kapışma noktasına gelmemiştir. Toplu pazarlık sürecinde barışçı yolları zorlayan biraz fiili yaratıcılık ve dozu adım adım yükseltilen bir ısrar gözlenmiştir. 1980 öncesinin Tarih gibi sıcak deneyimlerini bir yana bıraktığımızda, Nisan-Mayıs hareketlenmesinin devrimci saflarda 16 Haziran 1970 tarihinden bu yana süren burukluğa bir ölçüde son verdiğini söyleyebiliriz. Sınıfın durup durup silkinışı, 1908-1970-1989, her üç aşamada da politik bilinçlilik düşük olmakla birlikte, en azından, dar sınıf çıkarları söz konusu olduğunda yıldırılamayan, sindirilemeyen tek sosyal güç oluşunun mesajını net olarak vermiştir. Proletaryayı temel ve öncü sınıf ilan eden teorik analizin bizim coğrafyamızdan doğrulanışının su yüzüne çıkan verili kanıtları gözüyle bakmaktan önce bu ey-

lemlere, çok yakıcı olarak dayattığı belki bir kez daha açığa çıkarttığı bir "sonuç"tan bakılmalıdır. Yüzyıllık "sonuç" partileşme ya da partisizliktir. Her eylem kendi nesnelliği içinde, en güçlü "tanrıların" bile önceden denetleyemeyeceği gelişmelere gebe. Doğal son, aykırı mekanizmaların yetersizliği ya da yaratılamamış olması halinde içten tükenişi anlatır.

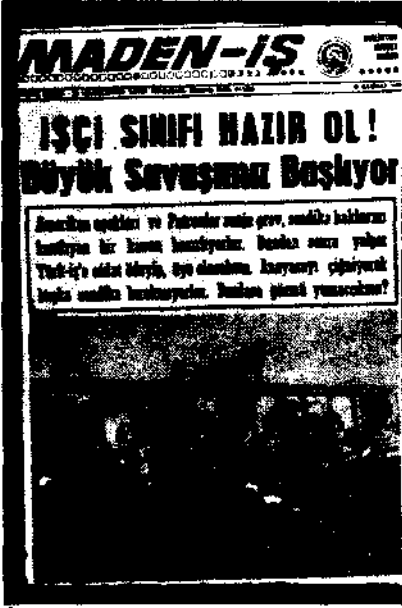
1908 İlan-ı Hürriyet Grevlerini mobilize eden talepler, ücret artışları ve çalışma süresinin kısaltılmasıdır. Nisan-Mayıs işçi eylemlerinin karakteristiği de benzerdir. Ekonomik ve sosyal haklardaki 1980 sonrasının olağanüstü erozyonuna tepkili, statükocu eğilim taşıyan, barışçı uzlaşma yollarını zorlayan, kendiliğinden nitelikli eylemler dizisidir. Yer yer "mevzuat" dışı çıkışlara rastlanması, eylemlerin özündeki yasal koşulluğu zedeleyecek düzeyde değildir. Bunu, taleplerin "masum" ve "mülayim" oluşundan ayrı düşünmek gerekir. En başta yönlendirici sendikaların yapısı ve felsefesi "yedek lastik" olma ön kabülüne dayandığı için.

15-16 Haziran kalkışması, bu eylemler zincirinde ayrı bir konumdadır. Yönelişinde kelimenin dar anlamıyla ekonomik hedefler yer almaz. 274-275 sayılı sendikalar yasasında yapılan değişikliği-ki değişiklik

örgütlenme ve mücadeleye, bir bütün olarak çalışma ilişkilerinde, işçi aleyhine daraltıcı müdahale niteliğinde idi- protesto biçiminde vücut buldu. İşçilerce işyerleri bazında Anayasal Direniş Komiteleri kuruldu. 274-275 sayılı yasayı değiştiren ve görülmemiş hızla (3.5 saat) kabul edilen 1317 sayılı yasanın arkasında, parlamentodaki zamanın tüm burjuva partilerinin (CHP, AP, CGP vb) oybirliğinin bulunması dikkat çekicidir. TİP, yasanın iptali için tüm demokratik araç ve yolları kullanmıştır. Anayasa Mahkemesine başvurmuş, yasa değişikliklerini iptal ettirmiştir.

tlmıştır. Bu yazıda anılan öbür eylemlerin de özelliğidir.

1970'li yılların Türkiye'sinde 15-16 Haziran, devrimci durumun sınıflar toprağında yarattığı bir patlamadır. Nitekim egemen sınıfların 12 Mart'ı çabuklaştırmalarında bu patlamanın derin etkileri olmuştur. Burjuvazi korkusuna, ittifaklarını tazeleyerek, zoru aletleştirerek çare aramıştır. Devrimci durum, her sınıfı çözüme zorlar. Bu anlamda da 15-16 Haziran ülkemiz mücadele tarihinde bir dönüm noktasıdır. İlerlemeyi temsile muktedir sınıf, proleterya'dır. Proleterya yarım

Hazirandaki karşı sınıfın tutumu kendi hiziplerinin politik sözcülerinin nerede mutabakata varacaklarının tarihi bir örneğini oluşturmıştır. Ayrıca; burjuvazinin işçi sınıfına karşı tam boy cepheleşmesi düzenin nereye kadar demokratikleşeceğini göstermiştir. Düzenin çıkarlarının her türlü hak talebinin üzerinde tutulduğunu bildiren her yol mübahdır.

Burjuvadan "demokrat" imal etme sevdasına kapılan, bu yakadan güvenilir demokrasi dostu arayan ve belki de bundan dolayı demokrasiye sadakatliğini ispat edebilmek için hergün biraz daha tövbe getiren ünlü "solcu"larımızın tarih dersi ve sınıf bilinci yoksunu oldukları anlaşılıyor.

15-16 Haziran eylemi, dolaylı da olsa tüm sınıfın blok tavrını karşısına alması nedeniyle düzen dışı bilinçlenmeye katalizör türünden eklemelenen bir sıçramadır. İç politik disiplin, örgütlülük ve önderlikten yoksun oluşu bakımından yine de kendiliğinden eylemler kategorisinden saymak gerekir. İçerden ve tabandan bir örgütlülük taşıması bu yargıyı değiştirmez. Sıçrama oluşu, Türkiye işçi sınıfının eylemlilik çizgisinde birden çok değişkeni barındıran ilk büyük eylem olmasından kaynaklanır. DISK'ten başka, doğrudan kendi iç örgütlülüğünü yaratmıştır. Demokratik özlüdür. Sıcak savaş atmosferine sokulmuştur. Birçok işyerinden ve değişik bölgelerden yüzbinlerce işçi ka-

kalan hesabı görmeye hazırlandığının işaretlerini vermektedir. Proleteryanın gücüyle bütünleşerek örgütlülüğü yaratmanın sorumluluğu devrimci sosyalistlerin omuzundadır. Türkiye sosyalist hareketi devrimci durumun gerektirdiği yanıtı üretme yetenek ve yetkinliğini gösterememiştir. İşçi sınıfının, ilerici ve devrimci güçlerinin bıraktığı boşluktan payına süreklileşen baskı düşmüştür.

15-16 Haziran bir ayrışmayı hızlandırmıştır. Her ayrışma bir birliği getirir. İktidarı hedefleyen birlikleri gerçekleştirmeliyiz.

YALÇIN KÜÇÜK AVRUPA'YA GİTTİ

Dergimiz yazarlarından Yalçın Küçük 19 Mayıs günü bir seri konferans vermek üzere Almanya'ya gitti. Almanya'dan sonra çeşitli Avrupa ülkelerinde konferanslar verecek olan Yalçın Küçük'ün gezisi yaklaşık bir ay sürecek.

HAZİRAN 1970'TEN NİSAN 1989'A

İlhan Akalın

Gerçekler acı oluyor. Acıyı tatmamak için olacak, gerçekleri görmezlikten geliyoruz. Bu, iyimser yorumlama. Diğeri ise şöyle: Olayları teorimizin kurallarına uygun irdeleme yerine kolayını seçip olayların arkasına takılıyoruz. Takılırken abartmayı da ihmal etmiyoruz. Nisan 89'daki işçi eylemlerinden söz ederken, işçi sınıfımızın eylemlerinin en görkemlisi olarak gösterebiliyor, 15-16 Haziran eylemlerinin üstünde bir yere oturtabiliyoruz.

Son bir-iki yıldır, işçilerden gelen olağan tepkiler abartılarak manşetlere çıkarıldı; tepkilerin düşülen yere gelmemesi karşısında, manşetkiler söylenmemiş yazılmamış sayıldı. Her yeni tepkide manşetlere çıkarma tekrarlandı. Nisan 1989'da yinelendi ve tekrar unutmaya bırakıldı.

Aslında bir bütün olan ve bütünü sacayağını oluşturan düzenin payandasından söz etmek istiyorum. Sacayağı üç koldan düzene destek veriyor.

Kısaca KİT denilen kamu iktisadi kuruluşlarından söz etmek istiyorum.

Sacayağının ilki doğrudan sermaye sınıfına payanda olarak kurulmuş ve yükselmiş. Pek çok ilericimiz hala bu kuruluşları Mustafa Kemal'den kalma miras olarak görmekte ve bağınazca savunusunu yapmak-tadır. Bugün tekelci sermayenin bu payandaya ihtiyacı kalmamıştır. Payandadan da öte tekelci sermaye artık hiç bir rantın devlete gitmesini istemiyor. Bu nedenle Özal iktidarı bu kuruluşları özelleştirmek istemektedir. İlericilerimiz ise doğal mantıkları gereği değerli mirasa sahip çıkmaya devam ediyorlar.

Kamu kuruluşları, siyasal iktidarların 'arpalığı' olarak her dönemde kullanılmıştır. İki yönlü arpalık: Birincisi, ulufe dağıtmak istediği, iktidarlarının borazanını çalacak bürokratlara ya da seçimi kaybetmiş adaylara yöneticilik. İkincisi, birincilerin eliyle eşe dosta hemşehriye iş sağlama. 1950'den sonra kullanma daha da büyümüştür. 'Bir yumurtayı kırk kişinin taşıması' deyimi bu kuruluşlar için halkın yarattığı bir deyiştir. Bugün, KİT'lerin özelleştirilmesinde Özal'ın en büyük sıkıntısı geçmişteki bu uygulamanın günümüze ulaşan sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Son günlerde Etibank'ın en verimli işletmelerinde yaşanan yaygın tasfiye olayları, bu sonucun ortadan kaldırılması yolunda atılan adımların ne ilkidir ne de sonuncusu olacaktır.

Bir olgu daha var. Çekinmeden söylemek ve kabul etmek gerekiyor. 1950'den bu yana siyasal iktidarlar KİT'leri çok yönlü arpalık olarak kullanırken sonuçta bu kuruluşların iktidarlarının 'oy' deposu haline gelmesini sağlamışlardır. İşte ikinci payanda sermaye

sınıfının siyasal iktidarının devamında oy deposu olusudur.

Sacayağının üçüncüsü ikincisiyle bağlantılı. Bağlantı sendika bazında. Sendikanın niteliği sermayeden yana olmasında. Bu, 950'lerde planlı ve programlı biçimde gerçekleştirilmiş. Bütçesi ABD kaynaklı, hocaları ABD'li ve ABD'de eğitilmiş. Durumu pekiştirmek ve daha ucuza maletmek için Türk-İş Koleji açılmış ve eğitim-öğretim aynı programla yürütülmüş.

Türk-İş sendikacılarının örgütlenmek gibi bir derterleri yok. Kamu kuruluşları işçileri baştan örgütlemiş durumda. Sendikacılara düşen görev 'evet efendim' den başka bir şey değil.

Düzene payanda sacayağının özü bu. Ayrıntıları da var. Ayrıntılar, işçinin doğal niteliğinden kaynaklanıyor. Üretirken bilinçleniyor, okurken bilinçleniyor, tartışırken bilinçleniyor. Bilinçlendikçe tepkisinin boyutları değişiyor.

1960'lardan sonra tabloya eklenecekler bu gelişmelerle ilişkili.

İŞÇİLER UYANIYOR

Sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte işçilerin gelişmesi de sürüyor. Politik konjonktürler işçilerin gelişmesini daha da hızlandırıyor. 1960'lı yıllarda olduğu gibi.

Sermaye sınıfının ve onun iktidarlarının görevi ise, bu gelişmeyi durdurmak ya da ikame politikalarıyla gelişmişliğin niteliğini değiştirmek oluyor. Sosyalizmin yerine sosyal demokrasinin konulması çabaları, ikame politikasının özünü oluşturuyor. Bu olguları 60'lı ve 70'li yıllarda yaşadık. Bu yaşamın zenginliğini ortaya çıkarmadığımız sürece, sil baştan yeniden yaşamak zorunda kalırız. Benim çabam, karınca karınca yaşanan zenginlikleri ortaya çıkarmak için katkıda bulunmaktır. Düşündüklerimi ve yazdıklarımı her ortamda tartışabilirim.

Gelişmeler çok özetle şöyle:

Sanayi geliyor; işçi sayısı artıyor; özel teşebbüste çalışan işçiler de sendikalaşıyorlar. 61 Anayasası ve buna dayalı yeni yasal düzenlemeler, sendikalar planı hak aramanın boyutlarını genişletiyor, ekonomik taleplerin siyasal isteklerle elde edilebileceği olgusu giderek yaygınlaşıyor. Ve 1967'den sonra bu gelişmeyi DİSK üstlenerek yürütmeye çalışıyor. İşçilerin bilinçli ve kararlı direnişleriyle ekonomik ve sosyal kazançlar elde ediyor. Siyasal iktidar ise, bu kazançlara yakın hakları, kamu kuruluşunda örgütlü Türk-İş kanalıyla sacayağının üçüncüsüne sağlarken, Türk-İş korumacı-

lığının boyutlarını yükseltiyor.

Haziran 1970'e gelindiğinde, siyasal iktidar ekonomik bunalımı aşmak için sanayi kesiminin isteklerini yerine getirirken hukuksal düzenlemelerin işçileri ilgilendiren bölümünde ummadığı tepkiyle karşılaşılıyor. Tepkilerin kanalizesinde işyerleri bazında sosyalist işçilerin varlığı en büyük etkidir.

1980'e GELİRKEN

15-16 Haziran eylemlerinin, siyasal iktidarı gerilet-tiği gerçektir. Bir diğer gerçek ise, yeni politikalar ürettiğidir. Üretilen yeni politakaları uygulamada kul-landığı araçlardan biri de maalesef DISK olmuştur.

15-16 Haziran olaylarında, olayın motoru duru-mundaki sosyalist işçiler için 'kara' listeler hazırlanmış ve bunların işlerine son verilmekten öte, yeni iş bulma-ları da önlenmiştir. Bu eyleme, DISK seyirci kalmıştır. Dahası, sonraki yıllarda, işyerlerinde ve DISK sendi-kalarında ne kadar sosyalist işçi varsa, çeşitli ve akla gelmeyecek yöntemlerle, işyerlerinden ve sendikalar-dan uzaklaştırılmıştır. Bu kadar da değil, dahası var. Sınıf sendikacılığı adına DISK işçileri sosyal demok-ratlara teslim edilmiştir. 1980'ne gelindiğinde ise, ne işyerleri bazında, ne de sendikalar bazında, sınıf sendi-kacılığını yürütecek ölçüde sosyalist işçi kalmıştır.

TERSİNE DÖNEN İLİŞKİ

Sermaye sınıfı ve onun iktidarları, bugün, işçilerin sendikal birliğini Türk-İş içinde sağlamışlardır. Bu du-ruma pek çok ilericimizin de itirazı yoktur.

İşçilerin sendikal birliği Türk-İş ile (sıralı iktidarı, kamu kuruluşunda çalışan işçiler için bir anlaşmaya varmışlardır. Ne acıdır ki, anlaşma safhasında tekelci sermaye temsilcileri, işçilerin yanında yer almışlardır. Tekelci sermaye temsilcileri, kamu kuruluşunda, kendi iktidarının işçiye ne kadar hak vereceğini görmek iste-

mektedir. Zira sırada kendi işçileri vardır. Kendi işçi-lerine vereceği hakların sınırının kendi iktidarınca tes-bitini istemektedir.

İşleyiş tersine dönmüştür.

80 öncesi, işçiler kararlı ve bilinçli direnişleriyle haklar alırlardı. İktidarlar, Türk-İş'i ayakta tutabilmek için, Türk-İş'in hayatîyetini sağladığı kamu kuruluşun-da çalışanlara, kazanılan haklara yakın haklar ihsan e-derdi.

Şimdilerde, önce hükümet ihsanda bulunuyor, son-ra sıra tekelci sermayenin işçilerine gelecek. 80 öncesi-ne göre bir fark daha var. Bu fark, artık tekelci serma-yenin fabrikalarında çalışan işçilerin neredeyse tam-amına yakınının da Türk-İş üyesi olması.

Eğer bu kaydettiklerimde gerçek payı varsa, işçi sınıfımızın sendikal örgütlenmesi konusunda daha a-ğırlıklı tartışma açmak gerekiyor. Sosyalistlere düşen görev, bu, bir adım önde olmaktır. Görevi yerine geti-rebilmenin ilk koşulu ise değerlendirmenin doğru ya-pılmasından geçiyor. Doğrunun temelinde ve ayrıntı-larında buluşabilmek için ise tartışmayı sıcak tutmak gerekiyor. Olayların arkasına takılmak yerine önüne geçebilmenin ilk koşulu bence budur.

15-16 Haziran olaylarının 19'ncu yılında, konuya ilişkin daha kapsamlı yazmayı düşünüyordum. Ancak Toplumsal Kurtuluş dergisinin Mayıs 1989 tarihli 21'nci sayısında yayımlanan 'aykırı' yazımın daha anla-sılır olabilmesi gerektiğini düşündüğüm için Haziran 1989'da böyle bir yazı ortaya çıktı.

Hemen her gün kendimle tartıştığım bu konuyu herkesle paylaşmak ve geliştirmek istiyorum. Tartı-şırken kendimin de gelişeceğine inanıyorum. İçinde bulunduğum koşullar, tek başıma araştırma yapıp konunun pek çok ayrıntısını yakalayarak daha kap-samlı sonuca ulaşmasını engelliyor. Bu engeli aşmada bana yardımcı olacak her türlü girişime açık oldu-ğumu vurgulamak istiyorum. Bana ulaştırılacak belge, bilgi ve yorumları da değerlendireceğim tabiidir.

İŞÇİ SINIFI BU ÇEMBERİ KIRACAKTIR

Haluk Yurtsever

Eylül, tekelci sistemin işleyiş ve kurumlaşmasında yeni bir aşama oldu. Belirleyici yanı şiddettir. Eylül şiddeti, yalnız korkuya kapılmış bir sınıfın, devrimcileri, işçi-emekçi yığınları ezmek için kullandığı bir sopa olmakla kalmadı, bununla birlikte devletin tekelci yenden örgütlenmesine de ebelik etti. Yığın hareketinin sokaklara taşıdığı, eksiklikleri ne olursa olsun, halk içinde kökleri olan devrimci bir eylemliliğin tüm Türkiye'ye yayıldığı, yönetenlerin eskisi gibi yönetemez oldukları bir durumda çıplak şiddete başvurdular. Tek başına bunun kalıcı çözüm getirmeyeceğini bildikleri için de, şiddet ortamının kazandırdığı zamanı, sistemin yetkinleştirilmesi ve oturtulması yönünde uzun erimli bir programla değerlendirmeye çalıştılar.

On yıla varan baskı ve terör döneminin sonunda, Türkiye kapitalizminin yapısal bunalımını aşamadıkları ortadadır. Toplumsal barış ve istikrarın koşulu olan bir ekonomik temel; alttaki sınıflara sus payı veren bir denge yaratılamadığı, tersine uçurumun iyice derinleştiği çıplak gözle görülüyor. On yıl kadar sonra, toplumda patlayıcı maddenin yeniden biriktiği, yeni ve daha derin bir krizin hızla olgunlaştığı bir ortam yaşamıyor. Türkiye kapitalizminin yapısal bunalımı kendini yineliyor.

Eylül çözümlemesinde temel saptama budur.

Ancak bu kadar değil. 12 Eylül'ün ekonomik-toplumsal yaşama, sınıfların karşılıklı ilişkilerine getirdiği yenilikler var. "Yenilik"lerin, daha önce başlamış süreçlerin olgunlaşmasıyla ulaşılan açıklıklar olarak anlaşılması kaydıyla, görülmesi çok önemlidir.

Bir kez, uluslararası sermayenin doğrudan desteği, işçi-emekçi yığınların yoğun sömürüsü altında, sermayenin merkezileşmesinde ve yoğunlaşmasında önemli adımlar atıldı. Sanayi, bankacılık, ticaret ve tarımda sayıları çok sınırlı dev tekeller tartışılmaz bir egemenlik kurdular. Devletle tekeller arasındaki bağ artık organik. Siyasal erk, eskisinden daha saf ve dolaysız biçimde tekellerin elindedir. OYAK ve öteki bağlantılarıyla ordu tepeleri, ANAP hükümeti kişiliğinde sivil bürokrasi-siyasal polis kadroları, uluslararası ve yerli tekellerle bağlanmıştır. O kadar ki, uluslararası ve yerli tekel koltukları ile bakanlık ve "işbitirici" bürokrat koltukları arasında artık kişisel halef-seleflikler yaygındır. Bu anlamıyla, Türkiye'nin yönetiminin bir azınlığın, oligarşinin elinde olduğunu söyleyebiliriz. Siya-

sal erk süzülmuş ve oligarşinin elinde yüksek düzeyde merkezileşmiştir. Ancak, buna bakarak, Türkiye'de burjuva egemenlik sisteminin "bir avuç tekele" dayandığı sonucuna varmak büyük bir yanılgıdır. Hele de, aynı çözümlemeden, tekellerin gücünün "sınırlandırılacağı", tekelsiz bir kapitalizm illüzyonuna kapılmak devrimci savaşıma çıkmaza sokacak bir temel yanılgıdır.

Tekelci kapitalist sistem, bir avuç tekele değil, kapitalizmin sürmesinde çıkarı olan geniş bir kapitalistler sınıfına dayanıyor. Tüm burjuva sınıfın önderi, burjuva iktidar blokunun hegemonu tekelci burjuvazidir. Ama, kapitalist sınıf tekelci burjuvaziden ibaret değil. Eylül dönemiyle ilgili istatistikler iki durumu birden gösteriyor:

Biri, sermayedeki hızlı merkezileşme ve tekelleşmedir. Öteki; yalnız tekel karlarında değil, tüm sermaye gelirlerindeki önemli artışlardır. İstatistiklere göre, en üst gelir diliminde yer alan ve nüfusun % 20'sini oluşturan kar, faiz ve rant geliri sahipleri, ulusal gelirin %64'ünü aralarında bölüşüyorlar. Yalnız emeğiyle geçinen nüfusun ise genel nüfus içindeki oranı arttığı halde ulusal gelirden aldığı pay gittikçe küçülüyor. Son on yılda ücret ve maaş gelirleri %35'ten %17'nin altına düşmüş, aynı dönem içinde, kar, faiz ve rant gelirleri ise %38'den %64'e yükselmiştir. Bir sınıftan alınmadan ötekine verilemiyor. Rakamlar, çalışan kesimlerden alınan büyük miktarların sermaye sınıflarına transfer edildiğini gösteriyor. Bunun arslan payını tekeller alıyor ama, irili ufaklı öteki burjuva kesimler de büyüyen pastanın bölüşümüne katılıyorlar. Aralarındaki çelişkiler ne olursa olsun, sömürücü sınıftan olanlar için, sömürü düzeninin devamı, sömürüden alacakları payın miktarında çok daha önemlidir. Buna göre davranıyorlar.

Son on yıllık dönemde iyice belirginleşen bir gelişme de, kır ve kent küçük burjuvalarının, orta katmanların, kapitalizmin iki temel sınıfına doğru kutuplaşmalarıdır. Orta katmanların görece küçük bir kesimi burjuvalaşıyor. Daha geniş bir kesimi ise yoksullaşıyor ve proleterleşiyor. Kırdaki çözümleyle birlikte, geleneksel küçük burjuvazinin sayıca en kalabalık bölümü olan küçük üreticilerin sayısı azalıyor. Gerçi modern kapitalizmin çıkar ve gereksinimleri küçük burjuvazinin yeniden üretilmesi doğrultusunda nesnel bir

dürtü de yapıyor, orta sınıfa yeni katılımlar da oluyor, ama sürecin ağır basan yönü küçük burjuvazinin Türkiye toplumundaki geleneksel ağırlığının azalması yönündedir. Var olan istatistiklerde, kır ve kent orta katmanlarındaki erozyonu gösteren açık rakamlar, ne yazık ki, bulunmuyor. Yine de olduğu kadarıyla rakamlar ve bunları tamamlayan ek göstergeler bir fikir veriyor. 1980'de ulusal gelirin %23'ünü oluşturan tarım gelirleri 1986'da %18'e düşmüştür. Aynı dönemde, tarım sübvansiyonlarının düşürüldüğü taban tarım fiyat artışlarının enflasyonun çok gerisinde tarım girdi fiyatlarının önemli ölçüde yükseldiği, ürün bedellerini peşin ödeme uygulamasının terkedildiği düşünülürse küçük üreticilerin durumundaki kötüleşmeler daha iyi anlaşılır. 1980'de %56.1 olan köy nüfusu 1985'te %47.0'ye düşmüş ve Türkiye'de ilk kez kent nüfusu köy nüfusunu aşmıştır. Türkiye halkının %53'ü artık kentlerde yaşıyor. Bu da, Türkiye'de küçük burjuvazinin deposu olan kırsal alanlardan hızlı bir kaçış olduğunu gösteriyor.

Her alanda tekelciliğin gelişmesiyle birlikte, kentlerdeki küçük esnaf ve imalatçılar yığınsal iflaslara uğruyorlar. Küçük ama çarpıcı bir örnek verilebilir: 1980'den sonraki iki yıl içinde İstanbul'daki 16 bin bak-kaldan 4 bini iflas etmiştir. (1) Bunların çok önemli bir bölümü işçileşiyor, daha doğrusu işsizler ordusuna katılıyor.

İŞÇİ SINIFININ YÜKSELİŞİ

Türkiye'nin toplumsal yapısındaki, konumuz açısından asıl önemli gelişme, işçi sınıfının çevresindeki yarı proleterlerle birlikte ulaştığı nicel büyüklüktür. (*)

1980 nüfus sayımına göre, iktisaden faal nüfus 19 milyon 212 bin 193'tür. 1985 İlgücü anketleri, ücretlilerin sayısını 6 milyon 398 bin 259 olarak gösteriyor. (2) Bu rakamlara tarımdaki ücretliler dahil değil. Tarım işçileri ile ilgili rakamlar ise son derece yetersiz ve çelişkili. 1975 nüfus sayımında 1 milyon 21 bin olarak verilen tarım ücretlileri sayısı, 1980 istatistikle-

(*) Türkiye işçi sınıfının sayısal varlığını "birkaç milyon olarak bulan üç çalışma biliyorum.

Bunlardan birincisi, Sovyet bilim adamı Gennadiy Starçenkov'a ait. "İşçi Sınıfı ve Günümüz Dünyası" isimli Sovyet dergisinde yayımlanan Temmuz 1985 tarihli 9. sayısında Türkçe Starçenkov, Türkiye kapitalizminin çok yapıldığı nedeniyle sınıfların oluşma sürecinin henüz tamamlanmamış olduğunu söylüyor. (s.103) Starçenkov, kadın ve çocuk işçileri ve işsizleri işçi saymıyor; köyle bağı sürenleri, mevsimlik, tarım işçilerini, ticaret ve hizmet sektöründe çalışan ücretlilerin çoğunu da "çağdaş anlamda işçi" olarak kabul etmiyor. Sonunda şöyle bir özet yapıyor ve işçi sınıfı hakkında rakamlar veriyor.

"Özetlersek, Türkiye proletaryasının yapısı oldukça renklidir. Eğer işletmelerin büyüklüğünü, ücretli işçilerin mülkiyete karşı tutumlarını, çağdaş teknik olan bağlarını, sosyal-kültürel ve kalifiyelik düzeylerini dikkate alırsak, 5 milyon işçiden yaklaşık %25'inin çağdaş proletaryaya dahil olduğunu söyleyebiliriz. (s.108-109)

rinde 550 bin olarak görünüyor. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun 1970 ve 1974 yılları Mevsimlik Toplu İşçi İstihdam Rehberleri'ne göre, bu yıllarda tarımdaki işçi sayısı 800 bindir.

Türkiye İstatistik Yılığ 1985'e göre yalnız ücretli işçi çalıştırana ya da ücretli işçi ve ücretsiz aile işçisi çalıştırana 1 milyon 118 bin 937 işletme vardır. Bu işletmelerden her birinin yaklaşık bir işçi çalıştırdığını kabul etsek, tarımdaki ücretli sayısı en az 1 milyon ve toplam ücretli sayısı 7 milyon 398 bin 259 olur.

İşçi sınıfının ayrı düşünülmemeyecek bir parçası olan işsizler var. İşsizlik rakamlarının istatistiklerde bilinçli olarak düşük gösterildiği biliniyor. Biz en düşüğünü, örneğin Odalar Birliği'nin 1987 "Economic Report"unu alalım. Raporun 43. sayfasındaki tabloya göre 1986 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu'na kayıtlı 1 milyon 81 bin 306 işsiz bulunuyor. Bu sayıyı da eklediğimizde ücretliler sayısı 9 milyon 570 bin 259'dur.

1986'da Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan emekli işçilerin sayısı 692 bin 213'tür. (Türkiye İstatistik Yılığ 1987, s.142). Bu istatistikleri güncelleştiren hiçbir tahmini ekleme yapmadan ortaya çıkan rakam, Türkiye'de 10 milyon 262 bin 472 ücretli olduğunu gösteriyor. Türkiye'de iktisaden aktif nüfusun en az yarısı ücretlidir. Aileleriyle birlikte Türkiye nüfusunun en az yarısı yaşamını ücret gelirleriyle sürdürüyor.

Ücretlilerin ne kadarı bilimsel tanımla işçidir? Bu konuda farklı teorik anlayışlar, işçi sınıfının kapsamını dar ve geniş yorumlayan çözümler var. Bu tartışmayı başka bir zamana ve yere bırakarak, işçi sınıfını tümüyle mülksüzleşmiş, yalnızca üretken emek kullanan emekçilerle sınırlayan yaklaşımları paylaşmadığını söylemekle yetiniyorum. Ücretlilerin, yüksek gelir sahibi, sermaye işlevlerini üstlenmiş, sayısı birkaç yüzünü geçmeyen bir bölümü dışındaki ana yığını "kollektif işçi" kavramı içindedir.

Bu tartışmalar bir yana, hızlı bir çoğalma içinde olan işçi sınıfının iş ve yaşam koşulları ne durumdadır? Kısaca ona bakalım.

Türkiye işçi sınıfı ağır bir sömürü altındadır. 1968'de bir işçinin kendisi için 1 saat 41 dakika, kapita-

Böylece Starçenkov'dan Türkiye işçi sınıfının 1,5 milyon olduğunu öğrenmiş oluyoruz.

Starçenkov'un izinde Haydar Kutlu, Türkiye'nin "...işçi sınıfının sanayideki birkaç yüzbin proleter çekirdeğinin çevresinin bir yandan küçük işletmelere dağılmış birkaç milyon işçiyle, öte yandan milyonlarca küçük üretici, kent ve kır yoksullarıyla çevrilmiş olduğu" bir ülke olduğunu söylüyor. Türkçede "birkaç" en çok 3 tür. Haydar Kutlu işçi sınıfının 3, en çok 3 milyon olduğunu iddia ediyor. (H.Kutlu, TKP ve Demokrasi Savaşı II, Yol ve Amaç, Sayı 12, Nisan 1986, s.15)

İşçi sınıfı ve işçi hareketleri konusunda Türkiye'nin en çok yazan "üzman"larından, sendika eğitimsi Yıldırım Koç ise, "...mülksüzleşme süreci tamamlanmadığı için" istatistiklerde kullanılan "ücretli" kavramının ne demekse "toplumsal sınıf anlamında 'ücretliyi' tam anlamıyla karşılamadığını" söylüyor. (Yıldırım Koç, Türkiye'de Ücretlilerin Maddi Durumu, 11.Tez Kitap Dergisi:2, Şubat 1986, s.161)

Ağır teorik ve maddi hatalarla dolu bu üç yazıyla burada tartışmaya girmiyorum.

st için ise 6 saat 19 dakika çalıştığı hesaplanıyor. 1968 yılında, yaratılan her 100 liralık değer 21 lirası işçilere, 79 lirası ise işverenlere gitmiştir.(3)

Daha güncel rakamlar var 17 Kasım 1986 tarihli Hürriyet'te yayımlanan karşılaştırmalı verilere göre, 1 kilo dana eti için, Türkiye'de bir işçinin 11 saat 20 dakika çalışması gerekiyor. Aynı miktar dana eti için Avusturyalı bir işçinin 1 saat 25 dakika, Fransız işçinin 1 saat 20 dakika, Bangladeş işçisinin 4 saat 24 dakika çalışması gerekiyor.(4)

Burjuva ideolojisi, çeşitli renk ve tonlarıyla, elindeki modern iletişim araçlarıyla saldırıdadır. Saldırı, bir yeni düzen ve toplum projesi olan sosyalizmi gözden düşürmeyi, sosyalistleri ve emekçi yığınları devrim ve sosyalizm programından, eyleminden vazgeçirmeyi amaçlıyor.

1985 istatistiklerine göre, Türkiye imalat sanayiini büyük işletmelerinde üretilen yeni değer 721,3 milyar, aynı dönem için ödenen işçi ücreti ise 148,2 milyardır. Sömürü oranı % 486,6'dır. (5) Bu çok yüksek bir orandır.

Bir ülkede işçi sınıfının durumunu ortaya koyan temel göstergelerden biri, asgari ücrettir. Çünkü asgari ücret, işgücü değerinin karşılığıdır. İşçinin kendisinin ve ailesinin yaşamını yeniden üretmesi için gerekli minimum değerdir. Bunun da ötesinde, asgari ücret her türlü ücrete temel oluşturduğu için, işçi sınıfının ücret durumunu genel olarak da etkilemektedir.

Türkiye'de asgari ücret net değil brüt, her yıl değil iki yılda bir ve işçi ailesinin değil yalnızca işçinin gereksinimleri dikkate alınarak saptanıyor. Böyle bir yöntemle, asgari ücretin işgücü değeri çok altında hesaplanacağı açıktır. Türkiye'de iki yılda bir saptanan asgari ücret, yüksek enflasyon nedeniyle hızla kemiriliyor. İkincisi, işçinin yaşamını sürdürmesi için saptanmış en alt sınırdaki bu ücretten bir de vergi ve prim kesiliyor. Üçüncüsü, asgari ücret hesabında işçi yalnız yaşayan, eşi ve çocuğu olmayan bir insan olarak ele alınıyor. Bunların tümü, daha işin başında asgari ücretin işgücü değerinin altında olacağını anlatıyor.

Ekim 1988 rakamlarına dayanarak yapılan bir dö-küm tabloyu bütün açıklığıyla veriyor. Ekim 1988'de asgari ücret brüt 126 bin liradır. Net: 83.766 lira. Hesabı şöyle: Beslenme için: 38 bin 910 TL, Konut gideri: 22 bin 192 TL, Kültür harcamaları için: 2 bin 690 TL, Ulaşım Giderleri : 4 bin 265 TL, Giyim: 13 bin 3 TL ve Sağlık: 2 bin 714 TL. Büyük kentlerde 50 bin liradan aşağı ev bulunamıyor ve konut gideri 22 bin lira. Bir günlük gazete 300 lira ve "kültür" harcamaları için ön-

görülen ayda 2 bin 500 lira. Bu düzen asgari ücretliden, yarım evde oturmasını, haftada bir gazete almasını ve yalnız eklemekle beslenmesini istiyor.

Asgari ücretle ilgili rakamlar, çok açıkça, işçi sınıfının en az ücret alan kesiminin kendini yeniden üretemez durumda olduğunu gösteriyor. -

Ortalama reel ücretlerin son yıllardaki seyri ise, işçi sınıfının yalnız asgari ücretle yaşayan kesiminin değil, tümünün mutlak ve fiziksel yoksullaşma sınırlarında olduğunu kanıtıyor.

İşçi sınıfının reel ortalama ücretlerinde 25 yıllık bir gerileme var. Ücretlinin satınalma gücü 1963'lerin düzeyine düşmüştür. Son on yıllık dönemde ise reel ücretler en az yarı yarıya değer yitirdi. (6) Bir işçi, belli bir mal ve hizmeti satın alabilmek için 1980 öncesinin iki katı kadar çalışmak zorundadır. Ya da aynı çalışma saati ile 1980 öncesinde alabildiğinin ancak yarısı kadar mal ve hizmet satın alabilmektedir.

Üstelik, bütün bunlar, kişi başına ulusal gelirin arttığı bir dönemde oluyor.

Petrol-İş'in 1987'de yayımladığı, Ulusal Gelir-Ücret Endeksi 1977'den 1987'ye kadar olan 10 yıllık dönemde kişi başına ulusal gelirin % 33,2 arttığını, aynı dönemde gerçek ücretlerin % 60,8 azaldığını gösteriyor.(7)

Bir kez daha, bir sınıftan alınmadan ötekine verilmiyor.

Kaçak işçi, çocuk işçi sömürsünün yukarıdaki tüm hesaplamaların dışında bırakıldığı unutulmasın.

Yukarıda ücretlilerin sayısını hesaplarken, işsiz sayısı mevcut rakamların en küçüğünden vermiştir. Gerçek işsiz rakamlarının bunun çok üstünde olduğunda kuşku yoktur. OECD raporları, çalışabilir nüfusun en az %20'sinin, işsiz olduğunu belirtiyor.

İş kazalarında Avrupa bir yana, Pakistan ve Suriye'den bile "ileri" durumdayız.

Bütün bunlar işçi sınıfının nasıl bir ateşten çember içinde olduğunu gösteriyor.

Tekelci sermaye, 1980'den bu yana olağanüstü koşulların ve olağanüstü bir şiddetin eşliğinde, Türkiye işçi sınıfını aşırı bir sömürü ve baskı altında tutuyor. Alt sınıfların kemerleri son deliklerine dek sıkıldı; ama bu "tehlikeli" faturanın karşılığı olacak bir ekonomik büyüme ve dışa açılma gerçekleştirilemedi. Bir toplumsal barış ve uzlaşmaya temel olacak "sus payını" işçi sınıfı bir yana orta sınıflara bile veremiyorlar.

Tekelci düzen, işçi-emekçi halkın acicilemiş ekonomik gereksinimlerini karşılayamaz, bu gereksinimlerin yol açtığı eylemliliği de artık baskı ve şiddet yöntemleriyle durduramaz, ezemez durumdadır. İşçi sınıfının ekonomik gereksinimleri küçük ödünlerle ve kısıntılarla karşılanamayacak denli büyümüştür ve işçi hareketi Eylül'le yitirdiklerini geri alabilmek için bile, devletle çatışmanın kaçınılmaz olduğu bir yol ağına girmektedir. Böyle kritik ve geçit bir durum var.

Bu denli gelişmiş, bu denli kötü koşullar altındaki bir sınıfı dizginleyebilmek kolay değil. Türkiye'de radikal bir işçi hareketliliğinin yollarını döşeyen güçlü nesnel bir temel var. Bunu artık herkes görüyor. Yalnız

otoriter devlet, yalnız güçlendirilmiş baskı aygıtları dipten gelen dalgayı kesemeyecektir. Yöneten sınıf, bunun bilincindedir ve ona göre hazırlanıyor. İşçi sınıfı hareketini kuşatmak için çok yönlü ve kademeli taktikler uyguluyor. Eylülist reformlar bu çerçeveye oturuyor. İşçi sınıfını kuşatma taktiğinin ilk yönü, sınıfı ideolojik bir bombardımanla uyuşturmak, aşırı sömürü ve baskıya sessizce boyun eğmesini sağlamaktır. Bu taktiğin uygulanmasında uzlaşmacı aydınlara ve sarı sendikalara önemli görevler düşüyor. İkinci yönü, sınıfın sosyalist bilinç ve örgütlülüğe kavuşmasını önleyerek, herşeye rağmen kaçınılmaz görünen işçi çıkışlarının kör bir patlama olarak dışa vurmasını ve kolayca bastırılmasını güvenceye bağlamaktır.

Burjuva ideolojisi, çeşitli renk ve tonlarıyla, elindeki modern iletişim araçlarıyla saldırıdadır. Saldırı, bir yeni düzen ve toplum projesi olan sosyalizmi gözden düşürmeyi, sosyalistleri ve emekçi yığınları devrim ve sosyalizm programından, eyleminden vazgeçirmeyi amaçlıyor. Tabii bu propaganda tekeleci düzenin alternatifsizliği, ebediliği ve ileriliği mesajlarıyla birlikte geliyor. 12 Eylül şiddet ve terörünün yarattığı korku ve şok, yer yer kırılma da bu propagandaları güçlendirici bir etki yaymaya devam ediyor. Bu çok önemli bir toplumsal psikolojik faktördür ve ideolojik bir anlam taşıyor. Halk yığınlarının bilinçaltında yalnız 12 Eylül'ün değil, 12 Mart ve daha önceki dönemlerde, tüm Cumhuriyet tarihinde uygulanan sürekli terörün izleri vardır. Yakın tarihimizde her halk hareketlenmesinin ardından eskisinden daha ağır bir baskı ve terör dönemi gelmiş, bunların hiçbirinin karşısına yığınsal bir direnme ile çıkılamamış, böyle bir gelenek yaratılamamıştır. Emekçi halk hareketinde tarihsel bir olgu olarak geri çekilme eğiliminin daha köklü, direnme geleneğinin ise daha cılız olduğunu görmekte zorundayız. THKP-C ve THKO hareketlerinin önemi bu noktada çıkıyor. Devrimci demokratların direnme çizgisinin 12 Mart'ın en karanlık günlerinde bile, geniş yığınlarda sempati ve umut uyandırdığını, cılız başkaldırı geleneğimizde bir canlanma yarattığını unutmamalıyız. 12 Eylül'de öyle olmadı. Solun ülke çapında çok daha yığınsal ve örgütlü olduğu koşullarda cuntaya karşı yaprak bile kıpırdamadı. Daha da önemlisi, olayların 12 Eylül'e doğru hızlandığı dönemde, daha tayin edici mücadele anı gelmeden sosyalist ve devrimci demokrat hareket taktiksiz, programsız, ne yapacağını bilemez bir durumdaydı. Ne saldırıya ve kavgaya, ne de düzenli geri çekilmeye hazırды. Dolayısıyla, 12 Eylül sınıf hareketi açısından 1905 Rus Devrimi türünden, yenilgiden yenmeye giden yolda devrimci bir birikim de yaratmadı.

12 Eylül'le birlikte Türkiye burjuvazisinin kendine güveni artmıştır. En saf ve kaba burjuva görüşler büyük bir pervasızlıkla propaganda ediliyor. Toplumun geçerli yargılarında sömürüyü, vurgunu, bireyciliği ve bencilliği aklayan değişiklikler var. Düzenin meşruluk ve kahcılık görünümü de güçlenmiştir.

Burjuvazinin ideolojik hegemonyasının araçları olan siyasal partiler, yığınların bilincini bulandırma

görevlerini yeni koşullara uygun bir biçimde yerine getiriyorlar. Eski yeni partilerden dinsel tarikat örgütlenmelerine dek geniş bir yelpaze halk yığınlarının düzene yönelen tepkilerinin önünde dalgakıran işlevi görüyorlar. Özellikle sosyal demokrat ve reformistler, emekçi yığınların sola ve sosyalizme olan sempatisini sahipleniyor, bir yandan yılgınlık ve inkarcılığı körüklerken, bir yandan da sahte umutlar yaratarak pasifizmi geliştiriyorlar.

Sovyetler Birliği'nde ve öteki sosyalist ülkelerde, birikmiş sorunların yarattığı tıkanıklıktan neredeyse sosyalizmi ve Marksizmi sorumlu tutan sonuçlar çıkarıyorlar. Devrimci Marksizmin en temel kavramları, sınıf mücadelesi ve işçi sınıfının tarihsel rolü terkediliyor.

Türkiye sol hareketinin reformist kanadı, geri dönüşmesi güç bir uzlaşma çizgisinde ilerliyor. Düzenle sorunu kalmamıştır. Üstelik, bugünkü yönelişleri artık, güncel taktiklerde bir sapma olma sınırnı çoktan aşmış, sosyalist sınıf bakışının bütün teorik-ideolojik temellerini reddederek devrimci yolun tümüyle dışına çıkmıştır. "Yeni düşünce" de denilen bu yönelişin SBKP kaynaklı olduğu ve bu çizginin bizdeki uzantılarının "yeni düşünce"yi hiçbir ciddi değişikliğe uğratmadan Türkiye'ye uydurmaktan başka bir katkuları olmadığı artık açıktır.

İdeolojilerin, ulusal sınır tanımayan bir evrenselliği var. Yalnız Sovyetler Birliği'ndeki ideolojik açılışlar değil, Avrupa komünizminin kazandığı açıklıklar da Türkiye solunu etkiliyor. İtalyan Komünist Partisi, yakın zamanlarda yaptığı son kongresinde "kapitalizm içinde çözüm" programları öneren düzen içi bir kuvvet olduğunu açıkça ilan etti.

Bir dönem, ortaya attığı yeni sorular ve tartışmalarla sosyalist aydınların ilgisini kazanan "Yeni Sol" akımı, akademik düzeyden yeryüzüne bir türlü inemedi ve dünyanın hiçbir yerinde de siyaset pratiğine giremedi. Artık eski düşün canlılığı da yoktur.

Dünya solundaki bu gelişmeler Türkiye'yi de etkiliyor.

Devrimci Marksizm, 1960'larda dünyanın her yerinde ve her türlü başkaldırının evrensel ideolojisi durumundaydı. Yalnız işçi hareketi değil, ulusal kurtuluş ve küçük burjuva devrimci hareketler de Marksizmden etkileniyor ve besleniyorlardı. Bugünkü durum farklıdır. Sovyetler Birliği'nde ve öteki sosyalist ülkelerde, birikmiş sorunların yarattığı tıkanıklıktan neredeyse sosyalizmi ve Marksizmi sorumlu tutan sonuçlar çıkarıyorlar. Devrimci Marksizmin en temel kavramları, sınıf mücadelesi ve işçi sınıfının tarihsel rolü terkediliyor. Avrupa komünizmi uzun süren bir banşıl dönem ortamında, kendine uygun başka gerek-

çelerle aynı sonuçlara varıyor. Artık, dünya çapında emperyalizmin ve kapitalizmin egemenliğini sorguya çekmeyen, tersine bunların meşruluğunu kabul eden, yalnız devletler arasında değil, sınıflar arasında da de-tant öneren bir bakış güçleniyor.

1960'ların tersine, bugün yalnız ulusal kurtuluşçu, halkçı hareketlerin değil, Komintern kökenli sol hare-ketin de Marksizmden ve yeni bir toplumsal düzen he-definden vazgeçtiği bir durum var.

Ayrışma, açıklık ve netlik kadar devrimci birlik, devrimci odaklaşma gereksinimi de acildir.

Özetle, 12 Eylül'le birlikte saflaşan ve saldırıya geçen burjuva ideolojisi kadar, oportünizm ve refor-mizm de işçi sınıfına devrim ve sosyalizm hedefinden vazgeçirme çağrıları çıkarıyor. İşçi emekçi yığınlar içindeki geçmişten kalma "solcu" imajlarıyla ve soldan konuşmalarıyla bu akımların işçi sınıfı üstündeki gele-neksel etkileri az değildir ve sınıfın ideolojik kuşatıl-masında oynadıkları rol de azımsanamaz.

Şu ya da bu ölçüde örgütlü geleneksel çizgilerin ötesinde, Türkiye ilerici aydın hareketi de, bir bütün o-larak düzenle barışıktır. 1983-84'lerdeki aydın çıkış-larının önemli bir özelliği, bu çıkışların o günlerde ken-dini duyuran burjuva muhalefet hareketiyle paralel-liğidir. SODEP, DYP ve DSP türünden burjuva muha-lefet güçlerinin, kendi özgürlüklerinin de kısıtlandığı, bu nedenle rejime muhalefet ettikleri, bu güçlerin Eylül rejimi içine çekilmelerinin tamamlanmadığı bir evrede aydın hareketinde de rejime karşı bir hareketlenme görüldü. Burjuva muhalefetin rejimle uzlaşmasından sonra aydın hareketi de hızlı bir ayrışmaya uğradı ve sosyalist mücadele yolunu seçen küçük bir azınlık dışında aydınların önemli bir bölümü de rejimle uzlaştı.

Bütün bu söylenenlerin özeti şudur: Türkiye işçi sınıfı, nesnel koşullar açısından tarihsel rolünü oyna-maya en hazır olduğu bir dönemde, belki de tarihinin en büyük ideolojik kuşatma hareketiyle karşı kar-şıyadır. Bundan da çıkan, işçi sınıfının gizil gücünün gerçek ve dönüştürücü bir enerji olarak ortaya koy-masının teori ve siyasette devrimci bir atılım ger-çekleştirmeye bağlı olduğudur. Bugünün Türki-ye'sinde en çetin pratik teoridir.

Yalnız ideolojik karşı saldırıyı püskürtmek için değil, dünyada ve Türkiye'de sınıflar mücadelesinin biriktirdiği yeni sorunlara yanıtlar bulmak için de yeni teorik açıklamalar gerekiyor. İdeolojik-siyasal savaşta in-siyatifi, yalnız karşıtlarımızın görüşlerini eleştirerek değil, kendi olumlu, alternatif görüş ve davranış-larımızın karşıtlarımızınkinden daha büyük bir etki ya-ratmasıyla kazanabiliriz. Bu da ancak, pratiğin yolunu

açacak. pratikte doğuşecek bir teori ile olur.

SENDİKAL HAREKET

12 Eylül sonrası yeni yasal düzenleme ve uyula-malarla, sendikal hareket bir darboğaza sokulmuştur. Bu düzenlemelerle kazanılmış bir çok hak geri alındığı gibi, toplu sözleşme ve grev hakkının kullanılması da, yerine getirilmesi oldukça zor koşullara bağlandı. DISK kapatıldı. Sendikaların siyaset yapması ve siya-sal partilerle ilişkiler kurması yasaklandı. Hem sendi-kaların hareket alanı kısıtlandı, hem de işçilerin sendi-kal faaliyetlere katılım yolları tıkandı. Türkiye sendikal hareketi çetin sorunlarla yüz yüzedir.

İşçilerin iş ve yaşam koşullarını iyileştirme aracı olan sendikaların işlevsizleştirilmeleri çeşitli sorunlar yaratıyor.

9 yıldır çeşitli sol hareketler sendikalar konusunda görüşler ileri sürüyor, taktikler öneriyorlar. Kimi, "Türk-İş'te birleş" diyor, kimi işçi sınıfı hareketinin en temel sorununun DISK'in yeniden kurulması oldu-ğunu söylüyor, kimi de bağımsız sendikaları çözüm yolu olarak gösteriyor. Ne var ki, bu "çözüm yolları"-nın işçi sınıfı içinde hiçbir yansımaları yoktur ve zaten çözüm yolu da değildir.

Son eylemler bir kez daha gösterdi, bilimsel sosyalizmle işçi hareketi arasındaki bağlar zayıftır. Sosyalist hareket, nesnel ortamın istediği, son işçi hareketlenmelerinin acilleştirdiği görevleri yerine getirmekten uzaktır.

Burada söylenecekler var.

Birincisi, sendikaların işlevleriyle ilgilidir. Sendika-lar kapitalist düzen içinde, yasalarda yeri olan düzen içi işçi örgütleridir. Düzen içi konumları sınıf müca-delesindeki rollerinin sınırlarını; işçi örgütü olmaları ise çok önemli roller oynayabileceklerini anlatıyor. Normal, barışçıl dönemlerde düzen içi işlevleri daha öndedir: Sermayenin "olanakları" ile sendikal hareke-tin gücünün tartıldığı bir noktada uzlaşma ve anlaş-maya varmak durumundalar. Genel sınıf müca-delesinin yükseldiği koşullarda bu denge noktası de-ğişiyor ve sınırları zorlanıyor. Sendikal hareket, özel-likle de grev hareketi işçi sınıfının savaşımında eğitici ve bilinçlendirici bir okul rolü oynayabiliyor; sava-şımın yaygınlaşmasına, sınıfın geri kesimlerinin aktif-leşmesine önemli katkılar yapıyor. Ancak, en ileri sendi-kal hareket, en yığınsal grevler bile sömürü düzenini, siyasal iktidarı değiştirmeye yetmiyor ve bu nedenle işçilerin iş ve yaşam koşullarını iyileştirmekle birlikte sömürülmelerinin nedeni olan üretim ilişkilerini de-ğiştirmeyi hedeflemeyen harekete işçi, sınıfının ekonomik hareketi deniyor.

İkincisi, kapitalizm altında işçi sınıfının sendikal birliği mutlak anlamda ve sürekli olarak sağlanamıyor. İşçi sınıfı ancak, burjuvaziye karşı ortak bir mücadele yürüttüğü zaman ve ancak bu mücadele süresince ileri düzeyde birlik sağlayabiliyor.

Üçüncüsü, sanıldığının tersine, işçi sınıfının sendikal birliğinin tek konfederasyon altında gerçekleştirileceği türünden bir "ilke" yoktur. Her ülkenin ve sendikal hareketin içinde bulunduğu koşullara göre değişik çözümler söz konusu olabilir. Her durumda tek konfederasyonu savunmak mutlaklaştırılmaz. Almanya ve İngiltere örnekleri aydınlatıcı olabilir. Alman Sendikalar Konfederasyonu, DGB tek konfederasyondur; düzenin en iyi bekçiliğini yapıyor. İngiliz Sendikalar Birliği, TUC'de İngiliz işçilerinin tek sendikal örgütüdür. Ancak, 1984 büyük maden işçileri grevinin gösterdiği gibi, uzlaşmacı konfederasyon işçi sınıfının ileri bir kolu olan maden iş grevlerini arkadan vurabilmiştir. Sınıfın genel çıkarları, biçimsel sendikal birlikten daha önemlidir. Gerisi somut çözümleme sorunudur.

Şimdi Türkiye'deki duruma daha yakından bakalım.

Türk-İş, CIA-MİT eliyle kurulmuş sarı bir işçi konfederasyonudur. Bugünkü yöneticileri düzenin kırk yıldır denenmiş mutemet adamlarıdır. Türk-İş üyesi sendikalar arasında ileri konumlarda olanlarla, faşist eğilimliler yan yanadır. DİSK'in kapatılmasıyla örgütsüz kalan işçilerin kerhen Türk-İş üyesi olmalarını işçilerin birliği Türk-İş'te aradığı biçiminde yorumlamak çok zorlamadır. Türk-İş tabanı işçidir. Ancak Türk-İş'te tabanın sesini ve iradesini yönetime yansıtmak katılım mekanizmaları yoktur. Türk-İş üst yönetiminin son yıllardaki en önemli işi, hoşnutsuzluğu ve öfkesi artan işçi üyelerini eylem vaatleriyle oyalamaktır. Türk-İş dışındaki işçileri Türk-İş'te birleştirmeye çağırmak devrimci bir tutum değildir. Daha açığı, devrimcilerin bugün işçi sınıfına hiçbir sendika değiştirme çağrısı yoktur. Çünkü, sendika değiştirmek çare değildir.

Türkiye devriminin temel sorunlarında benzer ve yakın pozisyonlarda duranların sosyalist hareketin tekleşmesi için aralarındaki yapay duvarları yıkacak cesaret, özveri ve yaratıcılığı göstermeleri bununla da kalmayıp sorumluluk ve inisiyatif üstlenmeleri gerekiyor.

DİSK'in işçi sınıfı tarihinde özel bir yeri var. DİSK'in gelişim çizgisinde çeşitli motifler yan yanadır. Öne çıkarılması gereken yön, DİSK'in kuruluşundaki ve gelişmesindeki militan gelenektir. DİSK hareketi bir bütün olarak Türkiye işçi sınıfı hareketinin ileri sendi-

kal geleneğini temsil ediyor. Ancak, DİSK gelişmesinin belli bir evresinde oportünizmin eliyle sosyal demokratlara teslim edilmiştir. DİSK'in sosyal demokratlaşdırılması süreci 12 Eylül'den önce tamamlanmıştır. 12 Eylül mahkemelerinde DİSK'in hesabı Baştürk ve arkadaşlarına sorulmuş, onlar da bu hesabı sosyal demokrat bir tutarlılıkla vermişlerdir. Bugünkü çizgileri de tutarlıdır. DİSK'i sosyal demokrat bir konfederasyon olarak yeniden açmaya çalışıyorlar. Yolları, uluslararası ilişkileri, partileri bellidir. Bir 12 Eylül işlemi daha kaldırılacağı için DİSK'i de işçi sınıfının önüne çare diye getiremeyiz. DİSK konusunda altı çizilmesi gereken DİSK'in devrimci geleneklerini yeniden yükseltmekte olan işçi hareketine taşımak, onları canlı tutmaktır.

"DİSK'in gelişim çizgisinde çeşitli motifler yan yanadır. Öne çıkarılması gereken yön, DİSK'in kuruluşundaki ve gelişmesindeki militan gelenektir. DİSK hareketi bir bütün olarak Türkiye işçi sınıfı hareketinin ileri sendikal geleneğini temsil ediyor. Ancak, DİSK gelişmesinin belli bir evresinde oportünizmin eliyle sosyal demokratlara teslim edilmiştir"

Sonuç olarak, işçi sınıfımızın ilerici sendikal birlik ve örgütlenmesinde öne sürülen model önerileri paylaşılmıyor.

Peki çare nedir? Çare, devrimci sosyalizmin fabrika birimlerinde güçlenmesinden ve sınıfın sınıfa karşı mücadelesinin yükseltilmesinden geçiyor. Bunun için de bugünkü aşamada şu ya da bu konfederasyona bağlı olmak fark etmiyor. Tabanında sosyalist birikimin görece gelişmiş olduğu sendikalar, hangi konfederasyona bağlı olduklarına bakılmaksızın sınıf hareketinin önünde yürüyorlar. Konfederasyon çeperleri, yaşımdaki birleşmeyi önleyemiyor. Bunun Türkiye işçi sınıfı hareketindeki en çarpıcı örneği 15-16 Haziran'da yaşandı. İşçi sınıfının DİSK-Türk-İş bölünmesini pratikte ortadan kaldıran en yüksek eylemi 15-16 Haziran'dır. Daha güncel, çok güncel örnek de verilebilir. 15 Nisan tarihli gazeteler, İstanbul'da 4 Türk-İş sendikası ile 3 bağımsız sendikanın 1 Mayıs mitingi için ortak çalışma yürüttüklerini yazdı. Petrol-İş başkanı Münir Ceylan'ın açıklamasına göre, 1 Mayıs'ın Türk-İş önderliğinde kutlanması için başvurmuş, ancak hiçbir yanıt alamamışlar. Mitinge izin verilip verilmeyeceği, 1 Mayıs eyleminin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmiyor. Önemli olan Türk-İş'ti ya da bağımsız sendika olmanın davranış birliğini önleyemediğidir. Bunun da temelinde tabandaki işçinin tutumu ve bu tutumun

belli ölçülerde sendika yönetimlerine de yansması var.

Bugün, sendikalardan sınıfı değil, sınıf tabanından sendikalar doğru bir strateji izlemek gerekiyor. Varsa, belli sendikalardaki olanaklar elbette kullanılmalıdır. Her genel durumun ayrılıkları olabilir. Önemli olan genel ve geçerli olabilecek çözümler getirebilmektir.

Devrimci tutum, her durumda ortaya atılan ve genel çıkarı yansıtmayan önerilerden birine, en ehveni şer olana katılmak değildir. Ayrıca böyle yapmamak, tutumsuz politikasız kalmak hiç değildir. İşçi sınıfı içinde sosyalist propaganda ve örgütlenmeye öncelik veren bir politika, aynı zamanda bağlı olduğu sendika hangisi olursa olsun sınıf sendikacılığı ilkeleri ve tabanın söz ve karar hakkı için de mücadele edecektir.

İŞÇİ EYLEMLERİ ve GÖREV

12 Eylül'den bugüne işçi eylemleri düz bir çizgi izlemedi. Terörün en yoğun olduğu dönemlerde bile küçük çapta tekil eylemlere rastlanıyordu. 1985'ten bu yana bu tür eylemler daha da arttı. 1987 grevleri ile birlikte de ekonomik mücadelede yeni bir dönem başladı.

İşçi hareketlerinin gelişme eğrisinde iki yön içedir. Biri, artan sömürü ve kötüleşen koşullara karşı giderek artan hoşnutsuzluk ve öfkedir. İkincisi, iyice daraltılmış bir yasal çerçevede, çoğunlukla sarı sendikaların denetimi altında, sınıf partisinin önderliğinden yoksun bir durumda eylemliliğe geçişin sancılı bir yol izlemesidir. Özellikle son iki yıldır kendini gösteren yeni eylem biçimleri, bir sıkışmışlığın, aynı zamanda artık gemlenemez noktaya varmış öfkenin ürünü oldukları. Partisiz, sendikal öndersiz, kısıtlayıcı yasalarla çevrilmiş işçi sınıfından yemek boykotu, sakal bırakma, servis arabalarına binmeyerek yalın ayak yürüme, toplu viziteye çıkma türünden yeni eylem biçimleri gelmeye başladı. Bu eylemler, epeyce deney ve bilgi biriktirdi. Daha güçlü bir işçi dalgasının yollarını açtı. Şimdi dalga hızla yükseliyor. Bu satırların yazıldığı günlerde (14-15 Nisan) 12 Eylül sonrasında en büyük, tüm ülkeyi kapsayan militan eylemleri yasa, sendika dinlemez bir noktaya doğru tırmanıyordu. 300 bin işçi ayakta ve eylemde. Hükümet bu kez pabuçun pahalı olduğunu anlamışa benziyor. Son eylemler belli haklar alınarak bitebilir. Ama, herkes bu dalgaın arkasının geleceğinden emin olabilir.

Temel sorun, yükselen işçi dalgası ile yeniden ve yeni türden mayalanmaya başlayan devrimci sosyalist hareketimizin birliğini gerçekleştirecek yolları bulmaktır.

Son eylemler bir kez daha gösterdi, bilimsel sosyalizmle işçi hareketi arasındaki bağlar zayıftır. Sosyalist hareket, nesnel ortamın istediği, son işçi hareketlenmelerinin acıllaştırdığı görevleri yerine getirmekten uzaktır.

Kuşku yok, en başta işçi sınıfının saf devrimci bakış açısını sınıf içinde yaygınlaştırılması, güçlendirilmesi gerekiyor. Ancak, bakış açısının saflığı kadar, sınıfa bilinç ve örgütlülük taşımaya seferber edilmiş güçlerin

niteliği ve sayısı da önemlidir. Görevlerin üstesinden gelmek için yalnız nitelik değil, nitelikli bir nicelik de gereklidir.

Evet, bağımsız, net bir yolda yürüyebilmek için, uzlaşmacı ve maceracı çizgilerden ayrılmak, ayrılmak önemli ve zorunludur. Dahası, savaşımın bugünkü düzeyi, yalnız teoride değil, pratik savaşımın çeşitli sorunlarında, örgütlenme yöntemlerinde de açık duru bir perspektif istiyor. Hareketlenen işçi sınıfımızın, artık yalnız ne yapılacağı konusunda değil, nasıl yapılacağına da açıklığa gereksinimi var.

Ayrışma, açıklık ve netlik kadar devrimci birlik, devrimci odaklaşma gereksinimi de acildir. Türkiye devriminin temel sorunlarında benzer ve yakın pozisyonlarda duranların sosyalist hareketin tekleşmesi için aralarındaki yapay duvarları yıkacak cesaret, özveri ve yaratıcılığı göstermeleri bununla da kalmayıp sorumluluk ve inisiyatif üstlenmeleri gerekiyor. Kendilerini işçi sınıfı partisi ilan etmekle birlikte, ideolojik olarak bulaşık ara akım olma özelliği gösteren, düzene karşı ciddi bir savaş yürütemeyen, topluma açılmayan, örgütsel olarak da gelişemeyen örgütlerin dandilerini bir an önce netleştirmeleri, yollarını seçmede kendileri, reformist ya da devrimci cephedeki güçlerle birleşmeleri almaşıklı yollardır. Bunu ya da ötekini yapmak durumundalar.

İdeolojik birlik olmadan örgütsel merkezi birliğin olmayacağı bilinen bir doğrudur. Yalnız "ideolojik farklılık" sözleri öznel ayrı durma isteğinin özürü, yapay kılıfı da olabiliyor. Burada da iki yol var: Biri, varsa ideolojik farkları açıkça ortaya koymaktır. İkincisi, en temel sorunlarda birlik varsa birleşmektir. Mutlak ve her konuda ideolojik birliğin ise, hiçbir örgütte, en monolitik örgütte bile olmayacağı bilinmelidir.

Engels, "Alman işçi sınıfı, deyim yerindeyse bir sürü ideolojiler arasında parçalanmıştır." diyor. Türkiye'de biraz farklı. Sosyalist örgütlenmelerin sınıf hareketiyle olan bağlarının zayıflığı, sınıfın sol hareket kadar bölünmediğinin kanıtıdır. Ancak sosyalist hareketin kendi bölünmüşlüğü sınıfa da taşıdığı açıktır. Bu nedenle, ara ve anafar akımların büyük birlikler içinde eriyerek ortadan kalkmasıyla sınıfın birliği daha hızlı ve daha az sakıncalı bir yoldan gerçekleşebilecektir.

Türkiye'nin bundan sonraki tarihinin yapılmasında söz sırası işçi sınıfına ve işçi sınıfı devrimcilerine geliyor. Bu söz sırasını iyi kullanmak, sorumlu ve hızlı davranmak gerekiyor.

NOTLAR

- 1- Cumhuriyet, 21 Mart 1982
- 2- Türkiye İstatistik Yıllığı, 1987 s.186
- 3- Özlem Özgür, Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi, İstanbul 1972, s.187
- 4- Hürriyet, 17.11.1986
- 5- Türkiye İstatistik Cep Yıllığı 1982, s.134-135'teki verilere göre hesaplayan Starçenkov, agy. s.
- 6- Yakup Kepenek, 12 Eylül'ün Ekonomi Politikası ve Sosyal Demokrasi, V Yayınları, Ankara, Mayıs 1987, s.97
- 7- Petrol İş 87, Tablo 66

SİNEMAYA BAKIŞ

Savaş Galip

Sovyetler'de Sinema Ekim Devrimiyle Doğmuştur

Yalçın Küçük'ün Türkiye'de anti-sinemist tutum için gösterdiği dayanak noktalarından biri Lenin'in sinemaya bakış açısıdır. "Bir Anti-Sinemist Yazı" da değinilen Lenin'in sinemaya yaklaşım biçimi O'nun sinema konusundaki görüşlerini tam yansıtmamaktadır.

"Volodya" diyor, Kurpskaya, "bir kararlı anti-sinemist ve ateşli yürüyüşçüdür." Lenin, sinemaya karşı net bir tutum alıyor ve devrimcilerin yürüyüşe çıkarak dinlenmeleri gerektiğini savunuyor. Yirminci yüzyılın başında Rusya devrimcileri, Avrupa'da sürgünde zamanlarının önemli bir bölümünü yeni icat sinemaya giderek geçiriyorlar; sinemayı izlemek devrimcinin günlük uğraşları arasına giriyor. Zamanını aldığı için çok sevdiği satranç oyununu da bırakan Lenin, sürgündeki arkadaşları arasında sinemanın yeri üzerine "teorik-pratik" bir tartışma açıyor ve sonunda "anti-sinemist" bir sonuca varıyor. Sinemayı bırakıyor; dinlenmek için günlük sporlarına ve yürüyüşe daha büyük bir ağırlık veriyor" (1)

Lenin'in kardeşi Maria, Lenin hakkında şunları yazıyor:

"Vladimir İlyiç yorucu çalışmaların ertesinde diğer yoldaşlar gibi değişik eğlenceleri sevmeydi. Sinemaya gittiğini hiç hatırlamıyorum, dışardayken pek az tiyatroya giderdi." Müziği sevmesine rağmen konserlere pek sık gidemezdi." "Hep meşguldü Vladimir İlyiç, mütevazî bir bütçesi vardı; işte bu da eğlenceler sözkonusu olduğu sürece, onun bir kenara çekilmiş yaşantısını etkilemiştir." "En iyi dinlenme yöntemi açık alanlarda doğayla başbaşa ve insanlardan uzak olmaktır." (2)

Maria'nın anılarında Lenin'in sinemaya karşı tutumunun, tiyatro ve müziğe karşı tutumundan çok da farklı olmadığı anlaşılıyor. Lenin, birincisi; sürgündeki ekonomik zorluklar ve yoğun çalışmaları, ikincisi; uzun çalışmalar sonrası dinlenmek için uzun yürüyüşleri tercih ettiğinden sinemaya gitmiyor, tiyatro ve konserlere ise çok az gidiyor.

Sinemanın sanat olarak kabul edilşinin 1910 yılları sonrasına denk düştüğü hatırlanırsa, sinema o yıllar yeni olmanın çekiciliği ve eğlendiricilik özelliğiyle cazibe kazanıyor. Sanat ve propaganda aracı olma özelliği henüz farkedilmemiş. Yeni bir çağ açmayı düşünen birinin zamanının önemli bir bölümünü karanlık salonlarda anlamsız görüntüleri seyrederek geçirmesi beklenemez.

Ne var ki teknikteki gelişmeler Lenin'in her zaman ilgisini çekmiştir. "Teknikteki gelişmelerden faydalanabiliriz ve faydalanmalıyız" sözünün sinemada uygulanabilmesi "Ekim sonrası" mümkün olabilmiştir.

1917 öncesi Rusya'sında çekilen az sayıda film korku ve melodram türünde sıradan filmlerdi. Bolşeviklerin sinemaya gösterdiği büyük ilgi sonucu, sinemanın yalnızca eğlence aracı değil, belirli bir yaratıcı süreç içerisinde biçimlenmiş ve güçlendirilmiş değerler iletilisi olduğunun farkına varılmasıyla birlikte 1919'da sinema endüstrisi devletin denetimine geçti. Sovyetler'de sinema, devrimin ilk yılları, büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen halka ulaşmaya, onların bilgilendirilip aydınlatılmasına katkıda bulundu. Halkın senaryo yazımından film çekimine kadar her aşamada katılımı sağlandı,

"Sinema bizim için sanatların en önemlisidir" diyen Lenin'in direktifiyle Lunaçarski tarafından Devlet Sinema Enstitüsü GİK (Gosudarstvennyj Institut Kinetomatografij) kuruldu. Enstitüde Kuleşov ve öğrencileri Griffith'in Hoşgörüsüzlük filmini kesip biçtiler ve tekrar tekrar birleştirdiler. Sinemayı bir anlamda kendileri yarattılar. Uzun laboratuvar çalışmalarından sonra 1924 yılında film çekmeye başladılar. Lenin; Pudovkin, Eisenstein, Vertov'un yetkin sinema yapıtlarına yetişemedi.

Tüm bunlardan sonra Lenin ve sinema hakkında şunlar söylenebilir: Devrim öncesi sinemanın gelişmişlik düzeyine bakarak ve arkadaşlarının sinemaya giderek vakitlerini boşa geçirmeleri yüzünden, sinemaya karşı olan Lenin, iktidarı ele geçirdikten sonra sosyalizmin inşası ve işçiler ve köylülerin eğitiminde sinemanın önemini görerek sinemaya büyük önem vermiştir. Bu nedenlerle Lenin'den mutlak bir "anti-sinemist" tutum çıkarmanın yanlış olduğunu iddia ediyorsunuz.

Çekim- Kurgu- Öykü

Sinema hareketli görüntülerle öykü anlatma sanatıdır. Jeon Renoir'in "İşin özü öykü anlatmaktır" diye özetlediği sinema, olmazsa olmaz üç öğenin çekim, kurgu ve öykünün bileşkesidir.

Yalnızca çekim bir filmin yapıtaşı olsa da sinema olmaya yeterli değildir. Sinemada tek bir çekim -kameranın çalışmaya başlaması ve çalışmanın durdurul-

ması arasında geçen sürede elde edilen görüntü- en fazla bir nesne olay ya da olgunun saptanması anlamına gelir ki; yazınsal dilde bir sözcük ne ifade edebiliyorsa sinemada bir çekimin ifade alanı o kadar dardır. Hitchcock'un The Rope (İp) filminin on dakikalık uzun çekimleri bile bir öykü yaratacak biçimde kurgulanmadığı sürece sinema eseri oluşmaz.

Tek tek çekimler asıl anlamlarını kurguyla bulur.(3) Griffith, birbirinden farklı mekan ve zamanların, izleyicinin beyninde bir bütün olarak biraraya gelebileceğini ilk fark edenlerdendi. Sovyet sinemacıları Kuleşov, Şub, Pudovkin, Eisenstein çekim ve kurgu üzerine uzun çalışmalar yaptılar ve sinema kuramları oluşturmaya çalıştılar. Kuleşov ve öğrencisi Pudovkin'de montaj, filmin bütünselliğini oluşturacak biçimde çekimlerin tuğlalar gibi ard arda dizilmesi idi. Yalçın Küçük'ün montaj anlayışıyla Kuleşov ve Pudovkin'in montaj anlayışı birbirine benziyor: "Bilim ve sanat, tümüyle her türlü yaratı, bir tür montaj ve bir telif etme işidir. Bütün yaratıcı eylemlerde bir yanyana getirme ve yanyana getirilenleri birbirine uydurma işlevi var. Bir yanyana kurgu ve diğer yanyana montaj , aslında bütün sanat ve düşünsel eylemlerde çok önemli bir işleve sahip bulunuyor." (4)

Eisenstein'in montaj anlayışı Kuleşov, Pudovkin ve bir ölçüde Yalçın Küçük'ün geleneksel montaj anlayışından farklıdır; Eisenstein'da montaj "yanyana getirme ve yanyana getirilenleri birbirine uydurma"dan çok, çekimler arasında çarpışma, çatışma ve zıtlasma sağlayarak yeni anlamlar yaratmadır.

"Bağlanma: P ve Çarpışma : E

Bu, P (Pudovkin) ile E (ben) arasında kurgu konusundaki ateşli bir tartışmanın özdeksel izidir. Bu artık bir alışkanlık oldu. Pudovkin düzenli aralıklarla beni gece- nin geç saatlerinde ziyaret eder ve kapalı kapılar arasında ilke sorunları üzerinde tartışır dururuz. Kuleşov okulunda yetişen Pudovkin, kurgunun, parçaların bağlanmasi olarak anlaşılmasını yüksek sesle savunur. Bir zincir oluşturmak üzere. Yine yine "tuğlalar". Bir düşünceyi yorumlamak için dizileme tuğlalar. Onun karşısına kurgunun bir çarpışma olduğu yolundaki kendi görüşümle karşı çıktım. Yani belli iki etmenin çarpışmasından bir kavram doğacağı görüşüyle" (5)

Sinema Dili

Bir sanatı anlamak aslında o sanatın dilini bilmekle mümkün. Yabancı dil çok yakın bir örnek; bir dili bilmiyorsanız o dille ifade edilen iletileri anlamak mümkün değil. Filmi yarıda terkedişin nedenlerinden birinin de sinema dilini bilmemekten kaynaklandığını sanıyorum.

Griffith, seyircilere perde de ilk kez baş çekimi gösterdiğinde seyirciler şok oldular. Büyük kesik bir baş kendilerine gülümsediğinde seyirciler kendileriyle alay edildiğini sanarak "bacaklarını göster, bacaklarını göster" diye bağırıyorlardı. Yine E.S.Porter'in Büyük Tren Soygunu filminde kovboyardan birinin kameraya doğru ateş edişinin gösterilmesi seyircileri heyecanlandırdı. Porter bu çekimle "özel kamera"yı buldu.

Zamanla seyirci, sinemada perdenin büyüklüğüne kendini uydurdu. Nesnelerin birbiriyle ve perdenin ke-

narlarıyla bağıntısını anladı. Gerçekte mekan ve zaman perdenin genişliğiyle sınırlanmıştır. Görüş açısı da yönetmenin istediği şekilde verilir. Yönetmen isterse seyirciye yaşamında göremeyeceği ayrıntıları gösterir. Ya da o ayrıntıyı kendisinin bulmasını sağlayıcı ipuçları verir. Seyirci bir filmi ilk izleyişinde yönetmenin vermek istediği iletiyi, konuyu, kullandığı teknikleri (kamera açıları ve hareketleri , geçişleri, film hilelerini, müzik, renk, ışık, dekor, makyaj, çerçeveleme, kurgu) oyuncuların hareketleri ve diyalogları, karakterin nasıl çizildiğini, neden sonuç ilişkilerini vb. çözümlenebiliyor mu? Tüm sinema seyircisi kendisine sorsun, olumlu yanıt verebiliyor mu?

Sinema öğretimi yapılan bir okulda sinema hocası sınav sonuçlarını değerlendirirken Miloş Forman'ın Amadeus filminin iletilisini doğru yazarların %10 kadar olduğunu üzümler ifade ettiğini hatırlıyorum. Bu ne demek: Film izleyicileri izlediklerini çözümlemeyen acizler. Günümüzde sinema artık seyirci için güzel görüntüler, sürükleyici bir öykü ve mutlu son. Sonu olmayan filmler bile izleyiciyi düşündürmüyor. Suç sinemada mı? Şüphesiz değil.

Gerçekten "sinema, sanatı ve dünyayı izlemenin en tembel ve en kolay yolu" mudur? Hem evet, hem hayır. Evet, çünkü sinema yaşamın görsel olarak algılanmasıdır. Sinemada verilmek istenen somut olarak verilir ve izleyici iletiyi görerek ve duyarak algılar. Sinemada verilmek istenen iletinin kolay anlaşılabilmesi kimine göre avantaj kimine göre dezavantajdır. Luis Bunuel şöyle der: "Orta derecede kültürlü bir insan en büyük filmlerle anlatılan kanıtlardan birini içine alan herhangi bir kitabı küçümsemeyle fırlatıp atacaktır. Bununla birlikte, karanlık bir salonda rahatça oturan, üzerinde hemen hemen uyutucu bir güç etkisi bırakan ışık ve hareketten gözleri kamaşmış, insan yüzlerinin çekiciliği ve yerlerin hemen değişmesiyle büyülenmiş bu aynı kültürlü sayılabilecek insan, aşağının bayağı sayılabilecek şeyleri kuzu kuzu kabul eder." (6)

İnsanlar gözleriyle gördükleri şeylere daha çok inanırlar. Sinemanın inandırıcılık özelliği buradan gelir. Tabii kandırıcılığı da. İzleyici filmi izlerken karanlığa gömülüp karşısında ki renkli görüntülere dalgıncı kendi yaşamını, ülkesini ve diğer ülke insanını düşünmüyor mu yoksa, hayal alemine mi dalgıncı? Film insanı tedirgin etmeli ya da insan filmi tedirgin olmalı. Tüm günahları sinemanın bu edilgenleştirici özelliğine bağlayamayız. Sinemada neyin, nasıl, kime anlatıldığı önemlidir. Rocky, Rambo vb. filmlerle Amerikan değerleri kabul ettirilmeye çalışıldığı gibi "Şeref Madalyası" filmiyle savaşın gerçek yüzü de anlatılabilir. Bir "Sıradan Faşizm" bir "Gel ve Gör"de faşizmin iğrenç yüzünü ve ülkemi düşündüm. Blow Up filmi bana film izlemenin kolay ama anlaşılmasının zor olduğunu gösterdi. Herkes deneyebilir; film izleyin, tartışın ve daha sonra üzerine yazılmış yazıları okuyun..(7) Filmi ne kadar anladığınızı görün.

Görüntüleri o kadar kanksamışız ki bireyi, toplumu, sistemi sorgulayan filmleri bile anlayamıyoruz. Bu noktada düzenin istediği kışkırtıcı gençler yetiştirilmesinde Türkiye'de önemli mesafeler katedildiği

söylenebilir. Ama bunda Tarkovski, Klimov, Forman, Truffaut gibi düzeyli filmler yapan yönetmenlerin ne suçu var?

Eğer bir suçlu aranacaksa egemen sınıflar, sözde eleştirmenler ve organizatörlerdir.

Her ülkede egemen sınıf kendi ideolojisini yaymak ve sisteminin devamını sağlayabilmek için elindeki fırsatları kullanır. Sinema, Tv ve Basın geniş bir alan ve geniş yığınlar seslenebilmeye özellikleri nedeniyle toplumsal denetim araçlarıdır. Bu araçlarla sisteme karşı çıkışlar önlenir, insanlara korku enjekte edilir, baş kaldırmayan, hak aramayan çarkların dişlileri olmuş toplum yaratılır.

Kaçarken Doluya Tutulmak

Sinema bir bakıma iş, okul, bireysel ve toplumsal yaşamdan kaçış, hayal edemediği dünyaları seyretmektir. Sinemada birey kendini aradığı gibi yeni dünyalar kurar, düzmece dünyada birey olarak silikleştiği nesnellikten sıyrılır. Her filmde ayrı mekanlar, ayrı zamanlar kendinin tersi ya da düşleyebildiği karakterlerle tanışır. İstedığı dünyayı perdede hazır bulmaktadır. Onu seyretmekle yetinir. Pratik yaşamda da öyle değil mi? Toplum ve toplumu oluşturan bireyler ekonomik, sosyal ve kültürel kararların oluşumuna kayıtsız değil mi? Seyirci değil mi? Yıllardır ona seyretmek öğretilmedi mi? Sinema bu haliyle insanlara "sen ancak seyredebilirsin otur oturduğun yerde" anlayışını hakim kılmıyor mu? Olaylara seyirci kalmayla sinemaya se-yirci kalmak aynı değil mi? Öyleyse sinema insanı boğan sorunlardan kaçış biçimi olmasına rağmen "yağmurdan kaçarken doluya tutulma" misali insanımızı edilgenleştiren sisteme eklemleyen bir araç değil mi?

İletişimi ya da kitle iletişimini basit iletişim şemalarıyla açıklamak bizden ırak olsun. İletişimin ve onun bir türü olan sinemanın bireyi, toplumu değiştirici, dönüştürücü etkisi mesajın içeriğiyle ve sıklığıyla doğru orantılıdır. Alıcı birey ya da toplum yeni bir mesajı aldığı anda, o mesajı kendi deneyimleri, yaşam biçimi, değer yargıları, tutumları, davranışları ve de kendi dünya görüşüyle anlamlandırır. Dünya görüşüne uyum içinde olmayan mesajları ya reddeder ya da kendisine uydurarak içselleştirir. Dünyayı anlamaya, algılamaya ve kendi kafasında bir bütün oluşturmaya çalışan birey bunun için fazla zahmete katlanmaz. Öyleyse karanlık salonlara giren seyircilerin kafalarında bir dünya görüşü vardır. O dünya görüşüyle uyum içinde ilettiler istemektedir.

Gençlik, özellikle Üniversite gençliği YÖK'le birlikte düşünmemeyi öğrenmiştir. YÖK'ün giderek çözüldüğü ve yakın bir zamanda ortadan kaldırılacağı bir sır değil. Spora, futbola meraklı gençler için Galatasaray'ın başarıları, sinemaya meraklı gençler için film festivalleri, tiyatro ve müzik meraklıları için tiyatro ve müzik şölenleri, mizaha meraklılar için Gırgır Limon, Çarşaf, Fırt ve son olarak Hıbrı ve Dıgl. Ezik

solcuların görevi ise gençlerle sinema, tiyatro, müzik ve mizahı kucaklaştırmak.

İnsanlara belli yaşam biçimleri, belli değerler, düşmanlıklar yalnız zorla benimsettirilmiyor. İnsanların krediyle, taksitle, borçla, aptal kutuları almasına yardımcı olunuyor; video filmleri, sinema filmleri, spor karşılaşmaları ayağınıza getiriliyor. Hepimizin çevresinde vardır; anneler, babalar artık çocukları yaramazlık yapmasınlar diye çocuklarına televizyonda reklam seyrettiriyor. Çok ilginçtir. Televizyon insanları birbirine yaklaştırmıyor, uzaklaştırıyor. Galatasaray'ın Bükreş'e yenilmesi, güreşte alınan bir kaç madalya, bankoda alınan bir kaç bin lira geçim derdinin önüne geçebiliyor.

Bu nedenlerle sinemaya, televizyona, tiyatroya, futbola, ucuz mizah dergilerinin tümüne anti olmak lazım. Kullanımı ve Türkiye'deki etkileri yüzünden...

Hemen ardından şunların da eklenmesi gerekiyor: Devrimci müzik, devrimci tiyatro, devrimci edebiyat, devrimci mizah, devrimci sinema ve nihayet her şeyin devrimcisini de sonuna kadar desteklemek gerekiyor. Olanaksız olduğunu kimse söylemesin. Önemli sayılabilecek birikimimiz var. Toplumsal sorunlara önem veren, bu sorunları kendi doğal çevrelerinde alıp işleyen, ufak bütçeli az sayıda ekiple, profesyonel oyuncusuz, stüdyo dışında siyah beyaz malzeme kullanan İtalyan Yeni-gerçekçiliği ya da belgesel sinema ya da öykülü filmlerde Brecht'çi yaklaşım devrimci sinema için kalkış noktası olabilir sanıyorum. Sanat ve kültür alanında en iyisini toplumsal kurtuluş özlemini yüreğinde taşıyanların yapabileceğini unutmamalıyız. Sannatta devrimci olanla olmayana ayırtıştırarak heyecan coşku ve atılımla devrimci sanatı insanlarımızın karşısına koyabilmeliyiz.

Yalçın Küçük'ün "Anti-Sinemist Yazı"sı giderek anti-sinemaya yönelmiştir. Sinemanın zararlı etkilerinden yola çıkılıp sinemaya reddiyeye dönüşmüştür. Bizim çıkış ve varış noktamız "Teknikteki gelişmelerden faydalanabileceğimiz ve faydalanmamız gerektiği"dir. Tabii ki biz de devletin, gençliğin önüne koyduğu sinemizme antiyiz.

NOTLAR :

- 1- Yalçın Küçük, "Bir Anti-Sinemist Yazı", Toplumsal Kurtuluş, Sayı 21, s.51
- 2- Maria I. Ulyanova, "Mektuplarıyla İnsan Lenin", Sosyalist İktidar Dergisi, Sayı 8, s.19-34
- 3- Kurgu, TDK Sinema Özel Sayısında şöyle tanımlıyor: Bir filmin çevrilişi sırasında elde edilen çekimlerden seçim yaparak bunlara çevrim senaryosundaki sıraya göre yerleştirmek, belirli bir ereği sağlayacak biçimde birleştirmek ve ritim elde etme sanatı (Fr.montage; Ing. editing, montage)
- 4- Yalçın Küçük, "Bir Anti-Sinemist Yazı", T.K, s. 52
- 5- Sergey M. Eisenstein, "Film Duyumu", (Payel Yayınları, çev.Nijat Özön, 1984 s.CXXI)
- 6- Luis Bunuel, "Şiir ve Sinema" TDK Sinema Özel Sayısı 1968, s.420
- 7- Blow Up çözümlemesi için bkz."Sinema Estetiğinin Sorunları" Yuriy M. Lotman, de yayınevi, s.138-150; Film ve Gerçek, Seçil Bükür, Anadolu Ün.v. yay. s. 29-35; Sinemada Anlam Yaratmak. S.Bükür. Milliyet yay.

Haziran 1988'de yayın hayatına giren TOPLUMSAL DİRİLİŞ dergisi ağır baskılara maruz kaldı. Ard arda toplatılan 5 sayısından sonra yayın hakkı feshedildi. Derginin 'Demokrat, Devrimci, Yurtsever Kamuoyuna' başlığıyla çıkarılan bildirisini hukuksal denetimden geçirerek yayımlıyoruz.

DEMOKRAT KAMUOYUNA

Dergimiz ilk sayısından itibaren zorlu baskılarla karşı karşıya kaldı. Diyarbakır Emniyeti ve DGM'si İstanbul polisini üzerimize saldırttı. Dergimizin sayıları peşpeşe toplatıldı. Yayın ilkelerimizden taviz vermeyince baskılar daha da arttırıldı.

Dördüncü sayısında satışını 18 bine çıkaran dergimiz Toplumsal Diriliş, Demokratik Basın Birliği'nde aktif rol aldı. Toplumsal sorunlara farklı bakışımız, rejimin üzerimize hayali suçlar yıkmasına neden oldu. Bu nedenle hukuksal yayın hakkımız feshedildi. Eşyalarımıza el konuldu, yazı işleri müdürümüz cezaevine konuldu.

22 Ekim'de İstanbul'da öldürülen binbaşının faillerini yakalamak için başlatılan "Birlik Operasyonu"nda dergimiz Toplumsal Diriliş'in sahibi Cemal Yalvaç, Yazı İşleri Müdürü Hasan Uşak, Genel Yayın Yönetmeni Yavuz Özcan'ın evleri basılarak Cemal Yalvaç ve Hasan Uşak gözaltına alınmış Yavuz Özcan ise İzmir'de olduğu için gözaltına alınamamıştı. Aynı akşamın sabahı dergimiz bürosuna gelip karakol kuran çevik polis timi, dergiye gelen okuyucularımızı ve tüm dergi çalışanları gözaltına alırken, büromuzu da dağıtarak çekmecede bulunan birbuçuk milyon TL, üç adet fotoğraf makinesi (değerleri sekiz milyon), bir adet faks (yedi milyon), üç adet basın çantası, bir adet basın eleği, 4 adet teyp (üç milyon), altı seri ansiklopedi (yedi milyon), bir adet duvar saati, teknik işlerde kullanılan kalem, kağıt ve diğer teknik eşya ve arşivimiz polis tarafından yağma edildi. Dergimizin tüm çalışanlarına 16 gün 1. şubede sürekli elektrik, askı, tazyikli su, ısıtılarak soğukta bekletme, uykusuz bırakma, yemek vermeme gibi fiziki, psikolojik işkenceler yapılarak hayali suçların kabulü dayatıldı.

Polisin dayattığı bu düzmeceler şöyle sıralanabilir:

- 1 - Toplumsal Diriliş dergisinin PKK'nın yayın organı olduğu,
- 2 - Derginin binbaşı olayında istihbarat ve yataklık ettiği,
- 3 - PKK eylemlerini şirin ve haklı gösterdiği,
- 4 - Cezaevlerindeki canilere ücretsiz yayın yolladığı,
- 5 - Halk arasına kin ve nefret tohumları serptiği,
- 6 - Misak-ı Milli sınırlarını hiçe sayarak yayın yaptığı,
- 7 - Bölücülük propagandası yaptığı,
- 8 - İstanbul'da öldürülen binbaşının yayınlarında hedef gösterdiği,
- 9 - Derginin Yayın Yönetmeni Yavuz Özcan'ın PKK il sorumlularından olduğu,

Bu türden asılsız iddialar üreterek "Ya binbaşı olayını üstlenirsiniz ya da PKK'nın legal yayın organı olduğunuzu kabul edersiniz." dayatmasında bulundular. Hazırladıkları hayali ifadeleri dergimiz sahibi Cemal Yalvaç ve Yazı İşleri Müdürü Hasan Uşak'a işkenceyle imzalatıldılar. Mahkemeye çıkarıldıkları gün ifadelerin kendilerine ait olmadığını işkenceyle imzalatıldığını söyledikleri için aynı gün tekrar 1. şubeye götürülerek kendilerine işkence yapıldı, ama sonuç değişmedi. Dergimiz sahibi cemal Yalvaç, Yazı İşleri Müdürümüz Hasan Uşak ve muhabirimiz Mehmet Gezer tutuklanarak Bayrampaşa cezaevine yollanırken Genel Yayın Yönetmenimiz Yavuz Özcan'a da 15 yıldan az olmamak şartıyla giyabi tutuklama kararı çıkarıldı.

Dergi çalışanlarına hayali suçlar yüklenerek hukuksal yayın hakkımız feshedildi.

Evet, biz suç işledik. Doğruları yazarak, iyiye, güzele sahip çıkarak halklarımızın duygu ve düşüncelerini dile getirerek, sevimli görünmeye çalışan maskenin altındaki çirkin yüzü kitlelere göstererek cezaevlerindeki direnişlere sahip çıkarak... Evet biz dergi olarak "suç" işledik ve suçu işlemeye devam edeceğiz.

TOPLUMSAL DİRİLİŞ DERGİSİ

TÜRKİYE'NİN YÜZÜNDEKİ SÖZDE DEMOKRASİ ÖRTÜSÜ KALDIRILMALIDIR

Ellen Hauser

1988 Kasım'ında bir heyetle Türkiye'ye politik bir gezi yaptım. General Evren'in AFC'yi (Almanya Federal Cumhuriyeti) 1988 Ekim'indeki ziyareti nedeniyle Cumhurbaşkanı Weizsacker, Evren'i şu sözlerle karşıladı: "Demokrasiye dönüş planını tam olarak yerine getirdiniz."

Oysa AFC'deki demokratik ve sol kamuoyu, Türkiye'de demokrasinin egemen olmadığı ve bu doğrultuda da hiçbir adım atılmadığı, tam tersine faşizmin egemen olduğu düşüncesini eskisi gibi koruyor. Yani Marksist tanıma göre sermayenin zorba egemenliğinin sürdüğü düşüncesini. Bir hafta içinde bu zorba egemenliğin somut pek çok belirtisini gördük.

1- Politik davalar özellikle kitlesel davalar bu zorba egemenliğin somut bir biçimidir. Eskisi gibi sistemli biçimde uygulanan işkenceler üzerine, savunmanın engellenmesi ve tanık düzenlemesi üzerine bilgi aldık. Dev-Sol davasını izledik. Politik davaların açılmasına temel olan Türk Ceza Kanununun 141. ve altındaki diğer maddeleri açıkça düşüncüyü cezalandırma hukuku olup faşist Mussolini dönemindeki İtalyan hukukunun ceza maddelerinden alınmadır. AFC'de nasyonal sosyalistler dönemindeki düşüncüyle ilgili fıkralar da bunun benzeriydi ve 1946'da Müttefikler tarafından kaldırılmıştı.

Suçlanan ve cezalandırılan belirli bir eylem değil yalnızca muhalif düşüncedir. Suçlama rezervi iktidar sahiplerine politik düşüncenin son derece keyfi ve ar niyetli yorumlarına açıktır.

Politik davaların avukatlarının bile izlendiğini, suçlananların sırf savunma sırasındaki konuşmalarından dolayı bir çok yıl hapis cezası aldıklarını, politik tutukluların yakınlarının da, yalnızca insanlık onuru için mücadele edenler gibi ceza, baskı gördüklerini öğrendik.

Davaların dayanağını işkenceyle alınmış ifadeler oluşturuyor. Avrupa'daki demokratik kamuoyu işkencenin Türk devleti tarafından sistemli olarak uygulandığını ve her polis merkezinin sistemli işkence özellikle de elektrik işkencesi için donatılmış olduğunu biliyor.

2- DISK'in yasaklanması ve binlerce sendikacının tutuklanması, sendikalarla bütün demokratik kitle örgütlerinin dağıtılması yalnızca faşizmle güvence altına alınabilen ekonomik bir baskıya yol açmıştır. Avrupa'da bizler 1980'den bu yana Türkiye'de ücretlerin % 50'nin üzerinde azaldığını, bu ücretin klasik düşük ücret ülkeleri olan Güney Kore ile Tayvan'daki ücretin dörtte biri olduğunu biliyoruz. Çocukların çalışması olmadan tüm ailenin yaşamını sürdürmesinin olanaksız olduğunu biliyoruz.

Ancak Türk sermayesinin tek başına çok güçsüz olduğunu da biliyoruz. 1980 darbesinin ardında Amerikan ve Avrupa sermayesi vardı. Yabancı sermaye için, alacaklı ülkeler için ülkede asayişin egemen kınması gerekiyordu. Alman sermayesinin, MAN, Siemens, tekstil ve deri sanayisi vb. Türk işçilerinin sömürsüne yoğun olarak katıldığını biliyoruz.

Türkiye aşırı borçlanmıştır ve borçlanmaya devam etmektedir. Sermayenin ekonomik koşulları gelecek yıllarda esas olarak değişmeyecektir. Türkiye işçi sınıfının gittikçe artan sömürsünden çıkarı sürecektir.

Bununla birlikte işçiler son iki yılda bazı önemli başarıları gerçekleştirdi; migros grevi, deri işçilerinin grevi, kağıt işçilerinin grevi. Faşizm koşullarında bunlar büyük bir ekonomik ve politik başarıdır.

Türkiye'deki yaşam koşullarını İstanbul'da bir gece konduda gördük. Bir Kuzey Avrupalının tasavvur edemeyeceği koşullardı. Orada zorba egemenliğin ekonomik yaklaşımını en acımasız biçimde görmek mümkün: Yoksulluk, açlık, soğuk, tedavi görmeyen hastalıklarla insanların fiziksel imhası amaçlanmış. Öte yandan işgücü kendini yeterince yeniden üretmekte, yalnız Kürt bölgelerinden her yıl binlerce insan İstanbul, İzmir, İzmit gibi büyük sanayi merkezlerine akın ediyor. Nüfusu azaltılmış bir "Doğu", sermayenin işine geliyor: Batıya göç eden gençlerin mücadele etmeleri, önlenmiş oluyor, tarım alanındaki tek ürüne dayalı mahsul ve kaynakların engelsiz sömürsü de uzak hedefler arasında bulunuyor. Doğu'da sıcak bir mücadele olmadan, sömürgeleştirme daha ileri düzeylere götürülebilirdi.

3 - Faşist bir ülkenin AT'a girmek istediği ve bunun genel olarak Avrupa'daki politik gelişme için bir tehlike işareti olduğu konusunda AFC'deki demokratik kamuoyunu aydınlatmak bizim hedefimizdir. Avrupa'nın burjuva basınının Türkiye'deki koşulların demokratik olarak göstermesinde çıkarı vardır. Çünkü AT ve NATO'nun Türkiye'de çıkarı sözkonusudur; Türkiye NATO'nun ikinci büyük ordusuna sahiptir, Avrupa sermayesinin sömürü olanaklarını arttırmakta, Batıya göre Türkiye Sovyetler Birliği'ne karşı askeri strateji açısından vazgeçilmez önemdedir, (Margareth Thatcher: "Türkiye'ye yönelecek bir saldırı tüm diğer NATO üyesi ülkeler gibi karşılık gerecektir.") Türkiye'nin AT'a girişi "serbest" sermaye akışı alanını oldukça genişletecektir. Öte yandan yurttaşların serbest dolaşımını gibi yaklaşımların tali bir önemi bulunmaktadır.

Türkiye'den gelen işçilerin 1.12.1986 tarihinden itibaren AT çerçevesinde istihdam amaçlı serbest dola-

şimdan yararlanmalarını sağlayan (birçok üniversite profesörüyle avukat tarafından savunulan) oldukça hukusal durumun tersine Türk devleti sıradan insanların bu hakkını görüşme konusu yaptı. Avrupa Mahkemesinin Türk vatandaşı Demirel'in davasında aldığı karar istihdam için serbest dolaşım hakkını Avrupa sözleşmesi ile birlik sözleşmesinin açıklama hükümleri ve bunun ek protokol hükümlerini çiğneyerek reddetti. Bu davada bütün AT devletleri yazılı görüş belirttiler ve hepsi de olumsuz öneride bulundular.

Bu, Avrupa'da "birliği" yani insanların birliğini değil, sermayenin yoğunlaşmasını isteyen uluslararası sermayedir. Hem Türkiye'deki sömürüyü sürdüren hem de onun AT'a girmesine çalışan bu uluslararası sermayedir.

Türkiye'deki baskıyla AFC'nin bağlantısı çok çeşitlidir. 12.9.1980 darbesi Alman askerlerin de katılmış olduğu NATO'nun "Avril" tatbikatı sırasında yapılmıştır. 1980'den bu yana Türkiye, AFC'den yaklaşık 4 milyar DM askeri yardım almıştır. 1982'den 1984'e kadar AFC, polisin silah, lojistik ve eğitimi için 15 milyon DM Türkiye'ye ödemiştir. "Doğu"daki seçme birliklerin "Kara Böcekler" eğitimini Alman Özel Sınır Koruma Birliği (GSG) Şefi Bay Vegener yönetti.

Zimmermann yönetimindeki Federal İçişleri Bakanlığı AFC'deki politik mültecilerle ilgili bilgileri Türk İstihbarat Servisi MİT'e verdi. Aynı zamanda bu bakanlığa bağlı olan yabancı kaçakların kabul edilmesi ile ilgili birim sığınma için başvurmuş olan kaçak Türklerden % 90'ının başvurusunu reddetti. AFC'deki demokratik kamuoyunun bir kısmının kabul ettiği gibi Kürtlerin etnik bir azınlık olmaları ve politik bir çalışma yapmasalar bile politik baskı görmelerine karşın kaçak bir Kürt grubunun neredeyse tamamının başvurusu reddedildi.

Türkiye'nin AT'a girişiyle ilgili çıkarlar Avrupa'da benimsediğinden bu yana Federal Yabancı Mülteciler Dairesi, Türkiye'de sistemli işkence olduğu yolundaki görüşü beylik bir dayatma aracı olarak görüp kuşkuyla karşılamaya başladı. Türk hükümetinin (AT Bakanı ile Adalet Bakanı) işkencenin, kanıtlanmış olması durumunda, tek tek subayların yanlış olduğu ve cezalandırıldıkları şeklindeki gerekçesini en küçük ayrıntısına dek benimsedi.

Federal İçişleri Bakanlığı, Evren'in ziyareti dolayısıyla Türkiye'deki koşulları AFC'ye taşıdı: İçişleri Bakanlığının çabasıyla, sosyal demokratların yönetiminde bulunan üç kent (München, Nürnberg, Köln) Almanya'daki Kürt ve Türk muhaliflerin Evren'in gezisi boyunca evde hapis tutulmaları ya da polis denetimiyle işe gitmelerini sağlayan kararlar aldı. Toplu Türk basınında farklı düşünenlerin terörist olarak gösterildiği gibi. Polis önleminin resmi gerekçesi darbeci generale karşı olası saldırı ve eylemleri engellemektir. Buna karşın Bonn ve Berlin'de Evren aleyhinde büyük gösteriler oldu.

Solcu bir Avrupalı için Türkiye'ye yapılan bir gezi oldukça öğretici: Ortak düşmanımızı çok açık gördüm. orada olduğu gibi burada da sömüren, ancak Avrupa

da azami sömürüstü burjuva demokrasisi koşullarında engellenmiş olan uluslararası sermayeyi.

Türkiye'de kendi sınıf bilincimi eğittim ve sınıf bilincinin orada Avrupa'dakinden özellikle de AFC'den daha belirgin olduğunu gördüm. Türkiye işçi sınıfının bugün önünde büyük bir fırsat var: Halk içindeki yoksulluğa dayanarak işçiler seferber edilebilir. Aynı zamanda sermaye en azından görünüşte çok dikkatli. AT'a giriş bir demokrasi şalı görüntüsü gerektiriyor. Avrupa kamuoyunun belirli kesimleri Türkiye'nin AT'a girişine itirazsız göz yummak istemiyor. Türk hükümeti ile burjuvazisi bu yüzden dışa karşı demokratik bir görünüm ile içte grev yapan işçilere karşı, açlık grevine giden politik tutuklulara ve bunların ailelerine karşı gerekli gördüğü daha şiddetli baskı arasında gidip gelmektedir.

DISK'in dağıtılması ve yıllarca süren işkenceye rağmen neredeyse tüm büyük politik davaları sonuçlandıktan sonra bile Türkiye'de hala -ya da gene- devrimci güçler var. Ancak daha önemlisi örgütsüzleştirilmiş insanların bu duruma öfke duymaları ve bu yüzden yeniden örgütlenebilmeleri. Örneğin çocuklarının yazgısı nedeniyle politize olan tutukluların anneleri geliyor aklıma. Yalnızca insan haklarına uyulması uğrunda mücadele etmiş olmalarına rağmen kız ve oğullarını görmek istedikleri ve onlarla Kürtçe konuştukları için baskı görüyor ve cezalandırılıyorlar.

Gittikçe artan bir yoksulluk burgacına giren kötü ücret alan hizmetli ve küçük memurları düşünüyorum. Son iki yılda arkadaşlarının tutuklanmalarına tanık olmuş üniversite öğrencilerini düşünüyorum. Bu öğrenciler ne bomba atmışlar, ne birine saldırmışlar hatta ne de bir maddi hasara neden olmuşlar. Yalnızca pankartların altında durarak düşüncelerini, muhalif düşüncelerini belirtmişler.

Böylesi baskıları gören insanların sayısı arttıkça rejimin de korkusu o ölçüde büyüyor. Muhaliflere gittikçe artan bir şiddetle karşılık veriyor. Ancak bu kez de uluslararası sermayenin bugün için Türkiye'den istediği görüntüye -Batılı ülkeler için kabul edilebilir bir Türkiye- ters gelişmeler oluyor. kendini faşist olarak açıkça gösterdiği sürece bu görüntüyü sağlayamıyor. Burjuva parlamenter demokrasiden yana olan ve insan haklarına uyulmasını en azından sözlü olarak isteyen güçler uluslararası sermaye içinde özellikle de Avrupa'da hala çoğunluktadır. Bu durum sermayenin insan sevgisine bağlı olmayıp Avrupa'da hala etkin olarak çalışan demokratik kitle örgütlerinin varlığıyla her ne kadar komünizmi önlemek isteseler de söz ve toplantı özgürlüğü gibi burjuva özgürlükleri için mücadeleye ve işkencelere karşı çıkmaya kararlı yeterli çoğunluktaki burjuva demokrat varlığına bağlıdır.

Buna rağmen Avrupa için de tehlike söz konusudur. Avrupa yeni bir faşizme doğru yönelmekte ve sadece Avrupa'da demokrasi işlediği sürece Türkiye yüzünü kamufle etmeye zorlanacak; Avrupa'daki politik yapılar ne kadar gericileşirse Türkiye -ya da diğer ticaret ortakları- yüzlerindeki sözde demokrasi örtüsünü o kadar çok çıkartabilecektir.

200 YIL SONRA JAKOBENLERİN PORTRESİ

Temel Demirel

Zamanı durdurmak olası değil. Bu olanaksızlık içinde, dünyayı değiştirerek yepyeni ve daha adil bir yörüngeye oturtmanın, tutkulu ve coşku dolu kavgasını veren Jakoben'lerin büyük devrimi, devrimci proletaryanın kalıtıcısı olduğu değerlerinden bir şey yitirmeden, tastamına 200 yaşına bastı.

Bastil'in düşürüldüğü 1789 yılının, geniş halk kitleleri arasında kendiliğinden, "özgürlüğün birinci yılı" diye adlandırıldığı bu çaplı tarihsel girişim, düşmanlarıyla 12 yıl boğazlaştı. Bırakıldığı çok boyutlu devrimci kavgada da, yığınların ilk büyük devrimi diye anıldı. Bu nitelemeye hak kazandı...

"Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" sloganıyla ve de Mar-seillaise'in devrimci savaş sancığı altında, Fransa'da olduğu gibi; bütün bir Kara Avrupası'ndaki gerici statüko ve yapıları alt üst eden Jakoben'lerin 12 yıllık iktidarı kimilerine göre "tarihin utanç sayfaları" ya da "ne yaptığını bilmeyen terör yılları" olarak nitelense de; Jakoben'ler kendi tarihsel gerçeklikleri ve koşulları içinde, bugün devrimci proletaryanın çekinmeden 'bizimidir' diyerek sahip çıkabileceği ve çıkması gereken, sokaklardaki tarihsel yığın inisiyatifinin hükümleridir.

Devrimden 200 yıl sonra, bugün, 'tarihsel bellek kaymasından malul' olan büyük ihtilalin Fransa'daki torunları (TEV kanalı TF-1'in bir kamuoyu yoklamasında) % 75 gibi ezici bir çoğunlukla, Kraliçe Marie Antoinette'nin idamına karşı çıkarak, "Jakoben'lerin devrimci fanatikliğini" mahkum etme aymazlığını (artık pasta yiyebilen liberallerin şarlatanlığıyla) yaşayabilse de; devrimci proletaryanın tek kalıtıcısı olduğu karşıt tarih, artık bu bakış açılı hiçbir eleştiri ya da 'tashih' girişimini ciddiye almamaktadır. Çünkü tarih bir kez yazılır. Ve de tarih bir kez onun muhatapları tarafından yazıldıktan sonra da, o ya mahkum edilir ya da savunulur. İkilem çok açıktır. Bu bağlamıyla da, 'tarihi tashih etmek' gibi

üçüncü bir yol yoktur. Ya da şarlatanlık bir üçüncü yoldur.

Tarihte 'üçüncü bir yolu' hep, kaypaklıklarıyla maruf olan ödlek liberaller aramıştır. Ve de büyük devrimin önemli ve önde gelen isimlerinden biri olan Georges-Jacques Danton da bunlardan birisidir. Mitterrand iktidarının engin mali sübvansiyonlarıyla desteklediği, Polonyalı film yönetmeni Wajda'nın, tarihsel kişiliğini

'estetize' ederek, ödlek liberalliğini kutsadığı Danton'u, yapıtlarından yararlanarak tanımlayabilmek çok zor, hatta olanaksız. Geride parlak ve ajitasyon gücü yüksek söylemleri dışında bir külliyyat bırakmamış Danton'un kişiliğinde, bir 1917 Rus Devriminin Kerensk' sini ya da 1919 Alman Devriminin Noske'sini (ana hatlarıyla) bulabilmeniz çok kolaydır.

Kimi tarihçilerin "dahi bir oportünist" diye niteledikleri Danton, yığın hareketinin öne çıkardığı bir aktör ve söylem adamı. Entellektüel ya da sistematize edilmiş pragmatik bir faaliyetten, her zaman uzak duran Danton için, devrimin herşeyin üzerinde olan çıkarları ve de devrim süreç-

lerinin devrimin ilerletilmesinden başkaca hiçbir ya-sayı tanımazlığı, (hiç bir nedenle) kabul edilebilir bir şey değildi. Bunun içindir ki, devrimin en ön safında gibi görünmesine rağmen, durmadan ilerleyen devrim sürecinin önce gerisine, sonra da kaçınılmaz olarak dışına düştü.

10 Ağustos 1792'de Marat ve Robespierre devrimi başlatıp başlatmamak konusunda ciddi bir ikilemi yaşarlarken, Danton, Cordelier Kulübü üyeleriyle, tarihte eşine ender rastlanılan bir özveri ve coşkuyla ihtilale katılan Paris'in baldırcıplaklarıyla ve taşradan gelen gönüllülerle, Bourbon Hanedanına karşı hareketin başına geçmesine geçti ama, o hiçbir zaman ihtilali anlayamadı. En iyimserinden coşkularıyla duyumsadı. İşte tam da bu noktada, ihtilali anlayamamasından ötürü de, 'neden ihtilalci olduğunu' asla bi-

linç üstüne çıkaramamanın belirsizliğiyle, "kimi-
lerinin" trajedi olarak nitelediği kaçınılmaz ge-
leceğine kucak açmış oldu.

Küçümsenmemesi gereken bir hukuk ve edebiyat öğreniminin kültürel zenginliklerine sahip olan Danton'un, devrim sürecinde tutarlı ve net bir politik çizgisi olmuyor. Aksine Danton galeyana gelmiş yığınların kendiliğindenciliğine, gel-gitleriyle bağlanmış istikrar-sız bir kişiliği simgeliyor. Karmaşık kişiliğinin, büyük devrimin aktığı kanla daha da dengesizleşmesiyledir ki, Danton, artık dışına düştüğü devrimin önünde bir engel oluyor. Bunun içinde, Jakoben'lerin düşmanlarıyla kendi aralarına koydukları ve de düşmanlarının ellerini sıkmak yerine, onlardan layık olduklarını esir-gemeden kellelerini uçurdukları giyotin, Danton'un da sonu oluyor.

Ulusal ölçekte anti-jakoben çevrelerle devrimin ilerleyişine karşı olan tavrı ve engelleyiciliği 'ispatlı, şahitli' olan Danton'un İngiliz monarşisiyle de kimi bağlantıları olduğu bazı tarihçiler de altı özenle çizilen bir iddiadır. Jakoben'lerin elinden savunma hakkını almaları, tarihin 'tashihi'nden yana kimi liberallerin bir "haklılık" marjı arayışlarını 'olanak' sunsa dahi; bu durum bile, Danton'u aklayamaz. Çünkü Danton'un Danton olduğu kesitte (Frasız burjuvazisinin 200 yıl sonra bugün bile ondan hala ondan nefret ettiği) Maximilien-François-Marie-Isidore de Robespierre gerçeği söz konusudur.

Devrimin omurgasını teşkil eden geniş emekçi yığınlarca "L'incorruptible" (yoldan çıkartılamaz, satın alınamaz) ünvanıyla anılan Robespierre, Tiers-Etat için milletvekili seçildiğinde 30, idam edildiğinde ise 35'indedir. Büyük devrimin gerçekleştiği süreçte, tarihi sokaklarda yaratan baldırçıplakların plebenciliğinden aldığı güçle bir burjuva devrimin sınırlarını da zorlayan Robespierre, her devrimin ülkülerinden vazgeçmeden süregelen kılınmasının gerektirdiği ve koşul-landırıldığı bir önder tipidir.

Robespierre'de devrimin sürekli kılınmasına yönelik olarak, bir çok önderde eşine ender rastlanır bir moral gücü ve inanmışlık söz konusudur. Büyük devrimin "Toplumsal Kurtuluş Komite'leriyle çaplı bir terörü gerçekleştirmekle "suç"lanan Robespierre'in iki yıllık iktidarı döneminde ölenlerin sayısı, Napoleon'un Moskova seferinde ölenlerin onda biri kadar bile değildir. Kaldı ki, Robespierre söz konusu dönemde uygulamalarının yumuşaklığından ötürü (24 Mart 1794'te tasfiye edilen) Hébert yanlılarınca 'sol'dan bombardımanlara tutulması yanında, 13 Temmuz 1793'te Marat'ın öldürülmesine ve kendisinin de Henri Admirat tarafından suikaste kadar uzanan yay-gın bir karşı-devrimci direnişle karşı karşıyaydı.

Şunu inkar etmemek gerek: Devrimin çehresi kimi anlık koşullarla 'belirlenerek' doludizgince aşırılaşabili. Bu tür aşırılıklara rağmen bugün artık hiç kimse bu devrimi ve bu devrimdeki önderliğin rolünü tartışmak durumunda değildir. Çünkü bu terör öncelikle ve özellikle aristokrasi provake etmiştir. Ve de kuşku yoktur ki eski rejim layık olduğunu kendi elleriyle ha-

zırlatmıştır.

Evet belki de, Robespierre'nin teorisindeki iyimserliği ve insancılığıyla (yine "kimi"lerine göre) uygulamalarının şiddeti arasındaki zıtlık 'garip bir paradokstur. Ama hayır!.. Ortada ne böyle bir paradoks ne de gariplik vardır. Çünkü öncelikle sözünü ettiğimiz tarihsel kesitteki eskimiş üst yapı, aristokratları ve ruhbanlarıyla tarihsel gelişmenin önünde, ciddi bir ur ve kuşmuş bir asalaklık örneği idi. 24 milyonluk tüm Fransa nüfusunun % 1,5'una denk düşen 350 000 kişilik aristokratlar tüm toprakların % 20'sini elinde tutarken, ruhbanların elinde tuttuğu toprak mülkiyeti ise % 6 civarındaydı... Ve de aristokrasi ve ruhbanlar gelişimin gerisinde kalan etkinliklerini ve ayrıcalıklarını herşeye rağmen (elbette Avrupa monarşilerinin aktif desteğini de alarak) korumanın binbir versiyonlu çabalarına girince, devrim Haziran 1791'den itibaren, iç ayrılmalarını da geçirmemesine iyimser ve insancıl idealleri uğruna, ister istemez sertleşmek zorunda kaldı.

Kim nasıl nitelese nitelesin söz konusu girişim, (defalarca yinelediğim gibi) yığınların aktif katılımıyla taçlandırılmış siyasal bir devrimdi. Yeni bir kamusal otorite, düşünüş, konsensus ve tüm bunların toplamına denk düşen devrimin yeni insanının (özgür yurttaşları) yaratmayı hedefleyen söz konusu siyasal devrimin, liberallerce 'anarşik bir kaos'un dengesini yitirmiş 'terörizmi' olarak niteleyebilmek kesinkes olası değildir. Çünkü büyük devrimi niteleyen, eskiyi yıkıp yerine yeniyi kurmasıdır. Yoksa bunu gerçeklerken, çeşitli sınıfsal moral normlarının değer yargılarıyla, araçlarının farklı değerlendirmeleri değildir ve olmamalıdır da...

Kaldı ki gerçeklemeye kalkıştıkları burjuva devriminin, tabandaki plebenci potansiyelin tercümanı olan Jakobenlerce burjuva çerçevesini zorlaması, Robespierre ve Jakobenlerin de sonunu getirdi. Çünkü, siyasal devrimin yıkıcılık postunu üzerinden atarak, zorunlusu olduğu toplumsal kuruluşa geçmesi gerekliliği; devrimin burjuva karakteri kişiliğinde, siyasal devrimin tahrip etme kavgasını verdiği herşeyle özel mülkiyetçi toplumsal kuruluşun birleşerek yeni bir bütün oluşturmalarını devreye soktu ki; bu da jakobenlerin sonunun ilanına yol açtı...

Ve de denilebilir ki Rousseau, Voltaire, Robespierre ve Babeuf'un ülküleri çaplı radikalliğiyle genç burjuvazi tarafından bile gerçekleştirilemedi. Aksine genç burjuvazi de, onun çağdaş ihtiyar torunları da, bu radikal düşünce ve davranışların devrimci özünü ya Rousseau ve Voltaire'deki gibi boşaltarak; onları hiçbir işlevsel radikalliği olmayan "aziz"ler mertebesine yükseltti ya da Robespierre ve Babeuf gibi, 'terörist' ilan edip; tarihin derinliklerine gömerek unutturmayı yeğledi.

Lakin 200 yıl sonra da, her türlü illüzyona ve manipülasyona rağmen hiçbir şey değişmedi; Jakobenler tüm toplumsal başkaldırıların güçlü bir ilham kaynağı ve de önemli bir kilometre taşı olarak, unutulmadı ve unutturulamadı...

DÜNDEN BUGÜNE SATIRBAŞI HUKUKU

Hüsnü Öndül

1925-1938 YARGILAMALARINDAN GENEL SONUÇLAR

Hukuk ve siyaset bilimleri farklı disiplinler olmakla birlikte, somutta bu disiplinlerin içiçeliği duyulur. Ege-men irade, önce egemen mülkiyet ilişkisini gösterir. Si-yaset ve hukuku bu mülkiyet ilişkisinden somutlaya-rak ele almak bilim dışı sayılmalı. A'nın iradesinin ege-menliğinden söz edildiğinde, A'nın ne olduğunun sap-tanması gerekir. A'nın iradesi olarak hukuk normu, görünüşte genel ve fakat özde özel bir sınıf ya da kişi ve kuruluş içindir. Sofist ve ilk çağ doğal hukukunun önde gelen temsilcisi Protagoras'ın "İnsan herşeyin öl-çüsüdür" şeklindeki formülü, Protagoras'ın yaşadığı dönem de dahil bugüne değin hiçbir toplum için geçer-li olamazdı, olmamıştır. Mülkiyet ilişkileri sınıfların varlığına, sınıflar karşı çıkarılara işaret etmiştir çünkü. O nedenle Protagoras'ın formülü, sınıf olgusunun or-tadan kalktığı, otoritenin bir devlet düzenlemesini ge-rektirmediği yüzyıllar sonrasının uskunda geçerli ola-bilir ancak. Yasama, yürütme, yargı erkinin ayrılması gerektiği şeklindeki görüş, "güçler ayrılığı ilkesi" adıyla bilinir ve insanlığın uygarlık sürecinde atılmış bir bü-yük adımdır. Ancak yasama ve yürütmenin (siyaset) yargı (hukuk) ile ilişkisi ve üçünün toplumsal üretim biçimi ve ilişkileriyle (ekonomik temel, alt yapı) uyu-mu-uyumsuzluğu bir büyük sorun olarak çıkar kar-şımıza.

Ceza yargılama hukuku, diyalektiktir. Diyalektik, salt "tez, karşı tez, sentez" olarak algılandığında ve bir içerik tartışmasına girilmediğinde en anti-demokratik yargılamayı da görünüşte diyalektiğe uygun oluşum-dan, yargılama hukuku bakımından olumlanabilir mümkünür. Öyle ya, savcı vardır, tez ileri sürer; sa-vunma vardır, karşı tezini söyler; ve mahkeme bir ceza hükmü kurar, senteze ulaşır.

1925-1938 dönemi yargılamalarında bu gereğe for-mel olarak uyulmuştur. 1925-1927 yıllarında faaliyet gösteren İstiklal Mahkemeleri'nde sanık savunucuları-na yer verilmemiştir. İnsanlar teknik bilgi ve deneyimi gerektiren bir alanda bundan yoksun bırakılmışlardır. Yargıların bağımsızlığı bulunmamaktadır. Mahkeme-ler sonradan oluşturulmuş, doğal yargı ilkesine uyul-mamıştır. İstiklal mahkemeleri yargılamaları, tipik bir "siyasal adalet" dağıtım olgusudur. Üzerlerinde yasa-ma ve yürütmenin iradesi egemendir. Yargıçlar siyasi

kişilerdir. Siyasal amaçla hareket etmişlerdir. Bunu da inkar etmemişler, "bizim belli milli bir amacımız var-dır" diye açıklamışlardır.

İstiklal Mahkemeleri, Türk Yargı Sistemine olum-suz miras (gelenek) bırakmıştır. Bırakılan miras (gele-nek) halen sürmektedir. Bu geleneğin, sona erdirilmesi de pek büyük güçlükler taşımaktadır. Savunmaya ö-nem vermeme; otoriteyi kabul ettirme anlamında sa-nıklara, tanıklara ve hatta avukatlara sert ve anlamsız

Şeyh Said Ayaklanması, Cumhuriyet tarihinde bugüne dek görülen rejime karşı en büyük harekettir. Katılan insan sayısı, silahlı gücü, organizasyonu, hareketin kapsadığı alan ve meydana gelen olaylar bakımından ayaklanma bugüne değin en şiddetli muhalefet hareketi olma özelliğini taşımaktadır.

çıkışlar yapma; gerekçeli karardan savunmanın getir-diği görüşleri tartışmamanın temyiz aşamasında da, "oluşan, usule ve yasaya uygun hükmün onanmasına" şeklindeki formel kararlara varma; insanların savun-ma olanaklarının araç, gereç, zaman, fiziki koşullar açısından yetersizliği ve mümkün olan en büyük sı-nırlamaya tabi tutulabilmesi yönünde idare girişimleri ve yargının buna duyarsız kalmaması; işkence ile alınan anlatımların yargılama sürecinin üzerinde yükseldiği temel oluşu; karakola ve mahkemeye düşen herkesin idare karşısında kuşkulu veya suçlu kişi olarak değ-erlendirmeye bağlı tutulması; suç ve cezaların kişiselliği genel hukuk ilkesine rağmen 1927 ve 1934 yıllarındaki sürgün politikaları; mahkemelerce bu yolda tavsiye niteliğindeki görüş açıklamaları, (12 Mart döneminde Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahke-mesi de gerekçeli kararında bu yolda bir görüş hazırlamıştı) dünden bugüne yargı sorunlarından kimi örneklerdir.

Genel Kurmay Harb Tarihi Başkanlığı tarafından yayımlanan, Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar

(1924-1938) adlı kitaba göre;

1924-1938 döneminde çıkan 18 ayaklanmanın 16'sı Kürt ayaklanmasıdır. Bizim değerlendirmemize göre, bunlardan Şeyh Said Ayaklanması, Cumhuriyet tarihinde bugüne dek görülen rejime karşı en büyük harekettir. Katılan insan sayısı, silahlı gücü, organizasyonu, hareketin kapsadığı alan ve meydana gelen olaylar bakımından ayaklanma bugüne değin en şiddetli muhalefet hareketi olma özelliğini taşımakta ve o ölçüde de ayaklanmanın bastırılması için çok büyük şiddet kullanımı, asker sevkıyatı ve maddi olanakların kullanımı gündeme gelmiştir.

1925-1938 dönemi yargılamaları içinde İstiklal Mahkemeleri yargılamaları ve bu mahkemelerin niteliği üzerinde durmuştur. Bu dönemde 1927 tarihli TKP tutuklamaları ve yargılamaları sivil yargıda görülen ender komünist davalarından birisi olma niteliğini taşır. Bize göre, Takrir-i Sükun Yasası ve İstiklal Mahkemeleri yargılamaları ile muhalefetin susturulmasının ve yeni düzen için üst yapıda hukuksal değişikliklerin yapılmasının ardından gerçekleşen bu yargılama, hukuksal sonuçları açısından değil, politik bakımdan önem taşır. Bu davanın düzen bakımından önemi, kendine güvenin dışı karşı gösterilmesi, TKP'nin genel sekreterinin son derece yumuşak bir yargılama sürecinde itirafçılığının tescili ve bu yolla muhalefetin güçsüzlüğünün kanıtlanması gibi nedenlerdir. 1925-1927 döneminde düzene muhalif sağdan sola tüm sesler susturulmuş ve örgütlülükleri dağıtılmıştır. Yargılama sonucunda verilen 3'er 4'er aylık cezalar hukuka uygunluk titizliğinden çok, politikanın hukuk üzerindeki etkisiyledir. Bu nedenle yargılamanın sivil yargıda ve son derece yumuşak bir mahkeme başkanının bulunduğu kurula düşmesi (Reis Sabri Bey) bir rastlantı, şans değil, bilinçli bir tercihtir.

1938 yılına gelindiğinde, tipik adil olmayan yargılama Nazım Hikmet davalarıdır. Harp okulu ve Donanma davaları, yazın alanında o dönemin en yetenekli ve ünlü, teslim alınamayan adının etrafında bir temizlik hareketidir. Aynı zamanda sivil kişilerin askeri mahkemede yargılanması sorunun, askeri yargının bağımsızlığı sorununun çarpıcı bir örneğini de oluşturmaktadır. Siyaset hukuk ilişkisinde, siyasetin tercihlerinin rolü bir kez daha görülür.

İnsanlığın "suç, ceza, cezaevi" kavramlarından ve uygulamalarından kurtarılması sorunu hukuk sorunu gibi görünse de, bir genel siyasi mücadelenin başarısına bağlı bir sorun olarak önümüzdedir.

KAYNAKÇA:

- 1- Güriz Adnan, Prof Dr. Hukuk Felsefesi, Ankara 1987 II. Baskı
2. Aybars Ergün Doç Dr. İstiklal Mahkemeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 1982
- 3- Ergüder Jülide, Hazırlayan, 1927 komünist Tevkiyatı "İstanbul Ağır Ceza Mahkemesindeki Duruşmalar." Birikim yayınları.
- 4- Sülker Kemal, Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, Yalçın yayınları 5. cilt
- 5- Tunçay Mete, Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931) Yurt yayınları, 1981

"PEMBE PLAN" MI "İYİ NİYET MEKTUBU" MU?

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının strateji ve temel hedefleri, 10 Mayıs'ta, Devlet Bakanı Işın Çelebi tarafından bir basın toplantısıyla kamuoyuna açıklandı. Ekonomiye liberalleştirme çabalarının ağırlık kazandığı bir dönemde, Kalkınma Planı gibi "akılcı" ve "müdahaleci" bir araçta neden gerek duyuldu diye sormak olası. Ancak Işın Çelebi'nin bir ifadesi yürekleri ferahlatıyor: "...Teknik ağırlığı çok yüksek" olan plan için Devlet Bakanı, "realist, geleceğe dönük tartışmalara bir niyet, uluslararası düzeyde müzakere edilebilecek"(1) diye konuştu. Böylelikle, teknik yapısının çok ağır olmasına rağmen, Altıncı Plan'ın, plan değil iyi niyet mektubu olduğu, açıkça vurgulanmış oldu.

Planın tam metni henüz yayımlanmadığı için, gazetelerdeki bilgilere dayanarak, sınırlı da olsa bir değerlendirme yapılabilir. Herşeyden önce, iyi niyet mektubu niteliğini taşımasına rağmen, teknik yapısının ağırlığı, her planda olması gereken tutarlılık sorunu ortaya çıkartıyor.

Hedeflerden birisi, 1994'e kadar %7 büyüme hızı ve "gelir dağılımı üzerinde daha ciddi olarak durma" şeklinde özetlenebilir. Bu hedefler için politika araçları %30 tasarruf oranı ve özel tüketimin 1994'e kadar % 7'ye çıkması olarak ifade ediliyor.

Bir başka hedef ise enflasyonun aşağıya çekilmesi olarak görülüyor. 1994 yılı için hedef %13,5 olarak belirlenmiş.

Bütün bunları gerçekleştirmek için yatırım ve üretim düzeyinin, ithalat ve ihracat hacmindeki artışlarla birlikte yükseltilmesi ve özel sektöre daha fazla kaynak aktarılması düşünülüyor. Gelir dağılımında iyileştirme de önemsendiğine göre ve Türkiye'de planlı dönem boyunca tasarruf oranı %16-18' lerde gerçekleştiği gözönüne alınırsa, %30 tasarruf oranı nereden sağlanacaktır? Ve enflasyon nasıl düşürülecektir?

Aslında, "demokrasi" başta olmak üzere pek çok kavramın içinin boşaltıldığı günümüzde, plan kavramının ve uygulamasının da adet yerini bulsun mantığıyla geliştiğini söylemek gerek. Hükümetin bu iyi niyet mektubuna ihtiyacı olduğu bile kuşku götürür. Daha çok insanlara güven duygusu verip, "çekişginiz sıkıntısının farkındayız, gelirinizi de yükselteceğiz" mesajını iletmek üzere hazırlanmış bir metin niteliğindedir.

CEHALET KAYNATAN KURULTAY ÜZERİNE NOTLAR

Çelik BİlgİN

TKP-TİP çizgisi, halka hiç değer biçmedi ve hep küçümsedi. Gözü hep yönetenlere takıldı; Kemalistlere, burjuvaziye, giderek tekelcilere yörünge tuttu.

THKP-THKO çizgisi, burjuvaziye ve tekelcileri hep küçümsedi. Yapay bir denge üzerine oturduklarını, yıkılmaları için titremelerinin yeteceğini düşündü; "oligarşi" sözcüğünü kullanmakla birlikte Türkiye'nin oligarklarını hem mutlak planda ve hem de bağımlılık ilişkileri içinde pek çok hafife aldı.

İkisi de büyük eksikliklerdir ve birisi diğerini yok ediyor. Mutlak güç yoktur; mücadele içinde ve karşılıklı ilişkiler planında ortaya çıkıyor. Yönetenler güçsüzse halk da güçsüzdür; halkın gücü yönetenlere karşı mücadelesiyle artıyor.

Bir şeyi küçümsemek karşısını da küçümsemek oluyor.

Politika sanatı ve bilimi güç üzerine kuruludur. Güçsüzlüğü veri sayarak politika yapmak mümkün olmuyor.

"Demokrasi Kurultayı", bir politik eylem olarak ortaya çıkmadı. Bir "yalvarma" olarak gelişti. Yalvardılar. 1940 yıllarının sonlarında Türkiye'de eylem planına çıkan Profesör Sadun Aren ve Aziz Nesin, 1980 yıllarının sonlarında, Türkiye'yi yönetenlere, burjuvaziye ve oligarklara yalvardılar. Türkiye'yi yöneten yelpazenin sol duvarı olabilmek ve böyle sayılabilmek için Türkiye'nin oligarklarına yalvardılar ve gözyaşı döküler.

İki gün, artık halktan yeteri kadar uzak olduklarını kanıtlayabilmek için Ankara'nın bir pahalı oteline kapanıp, bir yaşlı heyet halinde yalvarma ayini yaptılar. İki gün, Aren ve Nesin, ikili imam, "bir daha sosyalist sözcüğünü ağzımıza almayacağız" dediler; çoğunluğu iyi kazanan avukat ve iyi kazanan doktordan oluşan cemaat "amin, bir daha ağzımıza almayız" diye yankıladılar. İki imam, Aren ve Nesin, "bir daha Amerika'ya çatmayız" dediler; çoğunluğu altmışın üzerinde ve kendi biyografilerini değiştirme telaşında cemaat "amin, ABD demokrasisine evet" diye karşılık verdiler. İmamlar, AET'ye "evet" dediler ve yaşları başları aşmış kendi inançlarını unutmuş cemaatin fertleri "evet evet" diye tempo tuttular.

İki gün, bir pahalı otele kapanıp, Süleyman Demirel'in elini öptüler. O Demirel, 12 Mart meclisinde elinde tuttuğu çoğunlukla Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ı darağacına götürebilmek için bir Haçlı

komutanı gibi hareket ediyordu. 27 Mayıs'ta asılan üç Demokrat Partili politikacıyı hatırlayarak "intikam, intikam" diye ayin yapıyordu. O Demirel, sadece iki milletvekili olan Albay Türkeş'e başbakan yardımcılığı vererek, 1970 yıllarının ikinci yarısında, Milliyetçi Cephe'yi kuruyordu ve bütün faşist grupları ve devletin resmi polisini devrimcilerin üzerine salıyordu. 1 Mayıs 1977 tarihinde Taksim alanı, bir katliam yerine dönüştürüldüğünde Demirel başbakandı. O Demirel, bütün politik yaşamında, Türkiye'de kutsal ne varsa, hepsini Washington'a, Dünya Bankası'na IMF'ye peşkeş çeken adamdı.

**Bunlar, Hç bir engeli olmayan
demokrasiyi kurmaya çalışıyorlar.
Hiç bir engeli olmayan bir işi
yapmak yalnızca cahillerin işidir.**

Yeni kuşaklar bunları bilmiyorlar. Yaşlı cemaat, cehalete özeniyor; Ankara'da bir pahalı otele kapanıp bir birinin yüzlerine bakarak belleklerini silme ayini yapıyorlar.

1966 yılından 1980 yılı 11 Eylül akşamına kadar ölen her devrimcinin kanında Demirel'in politik sorumluluğu var.

Bunlar, Kurultaylarına, Milliyetçi Cephe'nin komutanlarını çağırıyorlar. Necmettin Erbakan, önce CHP ile bir hükümet kurdu ve hükümet programında anlaşma yapılmasına karşın 1974 yılında, genel af mecliste görüşülürken ünlü döneğiyle, 141 ve 142. maddelerle ilgili af hükmüne oy vermedi. Daha sonra ise Demirel'in liderliğinde Milliyetçi Cephe hükümetlerinin kurucusu ve baş aktörlerinden birisi oldu. Aktörleri dörttü; Demirel, Erbakan, Feyzioğlu, ve Türkeş, bu devrimcilerin kanına susamış cephenin komutanlarıydılar. Turhan Feyzioğlu artık yaşamıyor; Albay Türkeş'i çağırarak ne değişiyor? Bunlar, Milliyetçi Cephe'den demokrasi umacak kadar, kendilerini reddeden bir yaşlı cemaatti. Albay Türkeş'in terörist rolünü başkalarının üstlendiğini görmüyorlar.

Bunların soyu böyledir. 1940 yıllarının ikinci yarısında Behice Boran ve arkadaşları Demirel'in atası Bayar ve Menderes ile birlikte bir "cephe" kurmaya

çalıştılar; önce fiyaskoyla sonuçlandı. (*) Daha sonra trajedi geldi; Bayar ve Menderes hükümeti ellerine geçirir geçirmez, 1951 yılında, Türkiye'nin en büyük komünist tutuklamasını gerçekleştirdiler. Uzun işkenciden sonra başlayan davanın belli aşamasında Behice Boran da tutuklandı; ancak sonra aklandı.

Bunlar hep yönetenleri önemsediler. Tek hayalleri, yönetenlerden bir "resmi" saygıdır; 1940 yıllarında İsmet İnönü'ye karşı Bayar ve Menderes'i tuttular. 1950 yıllarında Bayar ve Menderes'e karşı İsmet İnönü'nün arkasında yer aldılar. İsmet İnönü ile Celal Bayar arasındaki farkı abarttıkları türden Süleyman Demirel ile Turgut Özal arasındaki ayrılığı da büyütüyorlar. Çok büyütüyorlar; gözleri görmez oluyor. Turgut Özal şimdi bar bar bağırıyor ve 141 ve 142. maddeleri kaldıracağını ilan ediyor. Doğru veya yanlış, samimi ya da değil; ilk kez mecliste çoğunluğu olan bir hükümet başkanı böyle bir iddia ile ortaya çıkıyor. Bunların amacının 141 ve 142. maddelerin kalkması olmadığı anlaşılıyor; bunu, mutlaka Demirel'in elinden istiyorlar.

Demirel'in eline aşka düştükleri görülüyor.

Yalnızca yönetenleri önemsedikleri için Demirel ile Özal arasındaki farklar, bunlara, büyük sıra dağlar türünden geliyor.

Vebayı ve kolerayı bilmiyorlar.

"Veba ile kolera arasında ayırım yapmak bize düşmez" diyemiyorlar. İstedikleri içinde olmaktır; Türkiye'yi yönetenlerin kendilerini, solun duvarı olarak görmelerini özlüyorlar.

Bunlar, sola duvar olmayı, kendilerine misyon yapıyorlar.

Cehalet kurultayı Aziz Nesin'in vaazı ile açılıyor. Aziz Nesin, demokrasinin Türkiye'ye "dışalım" yoluyla girdiğini söylüyor ve bu demokrasinin dışalım kuramı üzerine, Türkiye'de en geri çevrelerde, üniversitelerde tekrarlanan edebiyatı anlatmaya çalışıyor. Bunlara göre, demokrasi Türkiye'ye, Türkiye'nin Birleşmiş

* 6 Mayıs 1989 tarihli Cumhuriyet, Aziz Nesin'le yapılan ve daha sonra yayımlanacak bir röportajı haber veriyor. Aziz Nesin anlatıyor: "Süleyman Demirel Türkiye çapında çok iyi bir politikacı ve zamanlamayı çok iyi kullanıyor." Çok açık, güvensizlik ve korku, bunları, Demirel şakşakçılığına kadar götürüyor.

Demirel'in, bu cehalet ayininde, 141 ve 142. maddelerin kalkmasından yana olduğunu ima ettiği anlaşılıyor. Demirel, sadece "ima" eder; bu konu da hiç bir zaman kendisini bağlamıyor. Ancak korkunun girdabına düşenler için ima da bir büyük heyecan kaynağı olabiliyor.

Demirel'in bir ima karşılığında aldıkları çoktur; bu yaşlı cemaatin ardından ODTÜ öğrencileri de Demirel'i çağırıp bağlarına basıyorlar. ODTÜ öğrencileri Demirel'e 141 ve 142. maddelerle ilgili görüşünü sorunca, Demirel, cebinden Eylülüst anayasayı çıkarıyor ve bağlı olduğunu açıklıyor.

Süleyman Demirel'in tek istediği Eylülüst anayasa ve kurumlarla Türkiye'yi yönetebilmektir; belleği kazıma ayinleri yapan cemaat bunu görmek ve anlamak istemiyor.

Çetin Altan, sonunda, Özal'a aşık olup huzura kavuştu.

Aziz Nesin, şimdi, Demirel'e aşk ilan edip solu bөлme istiyor.

Milletler'e kabulü için şart koşuluyor ve dışardan giriyor; ithal ediliyor. Cehalet kurultayı böyle başlıyor.

**İki gün, bir pahalı otele kapanıp,
Süleyman Demirel'in elini öptüler.
Demirel, 12 Mart meclisinde elinde
tuttuğu çoğunlukla Deniz Gezmiş,
Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ı darağacına
götürebilmek için bir Haçlı komutanı
gibi hareket ediyordu**

Neresini düzeltmeli? Bir mizah yazarı demokrasi imamı olmaya özenirse, daha başka ne çıkar; kısaca tartışılması gerekiyor. Bir kez bu "dışalım" sözcüğü tam bir acubedir; bir sözcükle daha fazla yanlışlık yapılabileceğini düşünemiyorum. "Import" ve "ithal" sözcüklerinin karşılığı olarak dili kavramlardan uzaklaştırıp köylüceleştirenler tarafından uydurulmuş görünüyor; im, "içeri" ve port da "taşıma" anlamına geliyor. İthal etmek içeriye taşımaktır; "export" ve "ihraç" ise dışarıya taşımayı anlatıyor. Latince'de, İngilizce'de, Fransızca'da, Rusça'da, hiç bir dilde, bu kavramların göstergelerinde "alm" veya "satım" anlam göstergeleri ve "dış" öneki bulunmuyor.

Türkiye'ye yabancı sermaye gelirse "sermaye dış-alımı" denmez, kimse gelen sermaye satın almıyor. "Sermaye dış-alımı" bir anlamsızlıktır; yabancı zenginler, sermayelerini ister paralarını ve ister makinalarını, kimseye satmadan getirip Türkiye'ye taşıyorlar. Buna ancak "sermaye ithali" denebilir. Dünyanın hiçbir yerinde "devrim dış satımı" yapılamıyor. Ancak "devrim ihracı" sözkonusu olabiliyor. Bir ülkeden bir başka ülkeye devrim satışı yapılamıyor; devrim, bir ülkeden çıkarılabiliyor ve bir başka ülkeye taşınabiliyor.

Eğer cehalet üzerine bir kurultay düzenlenirse, cehalet burada bitmiyor. Batı, Sovyetler Birliği'ni hiç bir zaman bir demokrasi ülkesi saymadı; ancak Sovyetler Birliği hem Birleşmiş Milletler'in kurucusu oldu ve hem de veto hakkıyla Güvenlik Konseyi'nin üyeliğini üstlendi. Demek oluyor, böyle bir koşul yok; Türkiye'de demokrasinin bir ithal kurumu veya iki imamdaki Aziz Nesin'in sözüyle bir "dışalım" malzemesi olduğunu ileri sürmek; Türkiye'yi sınıflardan yoksun, Türkiye halkını demokratik mücadeleden aciz saymak ve ithalatı sadece mülk sahipleri yaptığına göre Türkiye'de demokrasinin gelişimini yalnızca varlıklılardan bir lütfu kabul etmek zorunlu oluyor. Bunların böyle düşündüklerinden ve söylediklerinden kuşku duyulmuyor.

Cehalet ayininin ikinci imamı, "Marksist" olduğunu hatırlıyor ve birden bire 163. maddenin kaldırılmasına razı olmadığını açıklıyor. Bu iki imam arasında bir tartışmanın çıkmasına yol açmasının yanında oldukça şaşırtıcı görülüyor.

Bir noktanın altını çizmek istiyorum; önemli olan

hareket değil hareketin hızındaki değişimdir. Bu, Galileo'dan beri biliniyor ya da bunun bilinmesi gerekiyor. Aynı biçimde, önemli olan sapmadır; sapmalar, düzlükten daha düşündürücü ve aydınlatıcı oluyor.

Tövbekarlık aynı zamanda insanın kendisine güvensizliğidir. Tövbekarlar, Eylülüst darbenin etkisiyle de kendilerine güvenlerini yitirince, 141 ve 142. maddelerin kaldırılmasını açıklıkla talep edemez oldular. Bunun için yanına 163. maddeyi koydular; Eylülüst darbeden sonra nereye tövbekarlık mikrobu girdiyse orasını bir de "163. maddeye hayır" sloganı ile süslediler. Tövbekarlar, World Marxist Review'e gönderdikleri her yazı veya haberde Türkiye'de İslamcılarla nasıl iyi geçindiklerini ve nasıl bir cepheye doğru yol aldıklarını anlattılar Abdurrahman Dilipak, tövbekar kanallardan, World Marxist Review sayfalarının süsü oldu. Tövbekarlar, Şili'de ezik komünistlerin hristiyanlarla kurmak istedikleri işbirliğine özenerek, Türkiye'de bütün İslamı kendi cephelerine almanın hayalini kurdular.

Bütün bunlar var. Son günlere kadar tövbekarlık mikrobu ile anti-163 kampanyası at başı gitti. Bu durumda şu soruyu sormak gerekiyor; bütün bu beraberlik varken ve bütün politik yaşamında kendi kişisel görüşlerini hiç bir zaman savunmamış olan Profesör Sadun Aren, neden birdenbire, "Marksist" olduğunu hatırlayarak 163. maddenin kaldırılması kampanyasından döndü ve Aziz Nesin'le tatlı tatlı giden beraberliklerine bir pürüz koydu? Bu soruyu sormak gerekiyor. Buna, Sadun Aren'in Halit Çelenk'ten sonra Aziz Nesin'i de kolektif liderlikten uzaklaştırma çabası gözyle bakılabilir; ancak bunun fazla önemli olduğunu sanmıyorum.

Asıl önem başka yerdedir; bütün iş yönetenlere ve devlete yaranma politikasında yatıyor. Ankara DGM Savcısı Ülkü Coşkun, Şanlıurfa Belediye Başkanına karşı 163. maddeyi işletmeye başlıyor. Eylülde yönetime el koyduğu zaman babasının dinselliğini anlatan Evren'in laisizmi korumak için demeçler vermeye başladığı günler yaşıyor. Böyle günlerde, cehalet üzerine kurulan ve amacı yalvarma olan bir kurultayda devlete ve yönetenlere yordakçılık fırsatının kaçırılması imkansız görünüyor. Kaçırmıyorlar ve birden bire Eylülüst darbeden sonraki aşırı İslamcı çizgide çatlaklık yaratmaktan çekinmiyorlar.

Bütün politika budur ve bütün politika bir pişmanlık ve yalvarma üzerine kuruluyor.

Artık bu heyet politik olamaz. Artık bu cemaatin temel çizgisi korkudur. Artık bu cemaat sadece polis baskısından korkmuyor; üzerlerinde böyle bir baskı görülüyor. Bu cemaat artık bir de konforunu kaybetmekten korkuyor; konforludurlar. Devlet, bu düzenin ve bu devletin, aynı zamanda bu cemaatin devleti ve düzeni olduğunu anlatmaya büyük özen gösteriyor; anlıyorlar, anlamaları korkularını daha da artırıyor.

Aziz Nesin bu cemaatin korkusunun sembolüdür. Artık bu noktanın çok açık olduğunu sanıyorum. Nesin, 1970 yıllarının ortasında, Türkiye topraklarında Nazım Hikmet, yeniden doğarken, Nazım'ın pis ve

yıkılmaz bir adam olduğunu yazma gereğini duydu. İnandığından değil korkusundan yaptı. Aziz Nesin, 1970 yıllarının sonlarına doğru ve hiç gerek yokken Türk aydınının onuru İsmail Beşikçi'yi İngiliz ajanlığıyla suçlarken inandığından değil güvence bulmak için hareket etti. Aziz Nesin, Aydın Belgesi'nin hazırlanmasında ve Ekin'in kurulmasında, hiç ayrılmadığı ve beraber çalıştığı Yalçın Küçük'ü birden bire hırsızlıkla suçlarken inancından değil korkusuyla hareket ediyordu; bir yerlere, güvence veriyordu. Şimdi Demirel'e sarılırken bu düzene sarıldığını biliyor. Aziz Nesin, diğer imam arkadaşına karşı 163. maddeyi gündem maddesi yaparken, daha büyük bir güvence bulduğunu sanıyor.

Bunlar, artık bir başka yoldalar.

Kediler vardır; ürünlerini boğarlar. Bunlar, oligark Nejat Eczacıbaşı'nın sinemacılığını Ankara'da sürdürmeyi üstlenerek görkemli bir çıkış olan Ekin'i boğmak istediler. Bunlar, sıkılmadan ve belki de sıkıldıkları için bir büyük heyet olarak açıkladıkları "sonuç belgeleri" ile Türkiye aydınının onurlu bir yükselişi olan Aydın Belgesi'ni boğmak istiyorlar. Aydın Belgesi, bir itirazdır ve bir çıkış oluyor. Açıkladıkları sonuçları ise aşırı ölçüde kendisini bilmez bir safilliliği anlatıyor. Türkiye'de demokrasinin kurulmasının önünde, bunların çıkardığı sonuçlara göre, hiç bir engel yok; ne tekeller, ne Amerika, ne Nato, ne şu ve ne de bu, hiç bir engel bulunmuyor. Yaşlı babaanne ve anneanneler türünden bunlar toplumda yalnızca bir "iyiniyet" eksikliği görüyorlar ve kendi niyetleri ile bu eksikliği giderebileceklerine inanıyorlar.

Bunlar, hiç bir engeli olmayan demokrasiyi kurmaya çalışıyorlar.

Hiç bir engeli olmayan bir işi yapmak yalnızca cahillerin işidir.

Türkiye'de görkemli 1960 yıllarında demokrasinin kurulması ve kurumlaştırılması için uzun uzun tartışmalar oldu; bunlar, yaşlı bir cemaat olarak belleklerini kazımakla meşgul. Hepsi, 1950 yıllarında ve 1960 döneminde, bir bölümü de 1970 yıllarında, birbirine düşman oldular; şimdi düşmanlıklarını unutmak için de belleklerini kazıma operasyonuna ihtiyaçları var.

Bunlar, unutarak yaşamak isteyen gariplerdir.

Artık toplumda hiç bir iz bırakmadıklarını bile göremiyorlar.

Bunlar, veba ile kolera arasına bir cennet kurmak sevdasındalar.

Sağlık, bunlardan uzak olmalıdır.

Yollarını şaşırınlar bunlara bakabilirler. Doğru, bunların karşısını gösteriyor.

Türkiye toplumu artık üçe ayrılmış durumdadır: Onlar, bunlar ve biz. Bunlar, onlarla bizim aramızdadırlar.

Bunlar da bir zamanlar "Jandarma, Biz Sosyalistiz" şarkısını söylüyorlardı. Bunlar, şimdi, onlara, "biz demokratiz, uzat elini bana" diyorlar. "Jandarma, biz demokratiz, Bize dokunmayınız" şarkısını tutturdular.

"Biz" hala o eski ve güzel şarkıda inat ediyoruz:

"Jandarma, Biz, Sosyalistiz"

BİRİKİM YENİDEN ÇIKARKEN

Nur Ulaş

Dokuz yılın getirdiği bir birikim olsa gerek, Birikim dergisi, derginin mizah yazarı olacağı anlaşılan Can Yücel'in ağzından "kültürel ekonomikselsel hırboca ve marksistçe..." bir birikimin (abç) kurulması amacıyla ve "her bir bok'un (abç) bilineceği, bir "yaşama emri" olarak yeniden yayın hayatında. (s. 33)

Kuşkusuz, derginin her sayfası bu tür şiirsel vecizelerle dolu değil. Ancak, Birikim'in dokuz yıl sonra neden ve ne söylemek üzere çıktığını anlamak için diğer yazılara bakıldığında, daha incelikle yazılmış ya da "hırboca" yazılmamış başka vecizeler de göze çarpıyor. Murat Belge, 5. sayfadan başlayan uzun yazısında, Birikim'in çıkmadığı dokuz yılı değerlendiriyor. "Belirli bir perspektiften" bakarak daha önemli gördüğü trendleri seçiyor ve değerlendirmesini yapıyor. Bu perspektife göre önem kazanan gelişmeler şöyle sıralanıyor: Son yerel seçimler, 12 Eylül ve kitlelerin depolitizasyonu, -öyle ki bu depolitizasyon doğrudan 12 Eylül'ün ürünü değil, toplumda zaten var olan bir eğilim-biraz 1977'ler ve öncesi, çoğunlukla ANAP ve özellikle Özal ANAP'ın İttihat ve Terakki'den devraldığı "korporatist" ideolojiyi başarıyla yürüten lider Özal üzerine uzun ve ilginç gözlemler yapılmış. Sonuçta şöyle bir tipoloji çıkıyor: "Özal'ın dünya görüşünün ve temsil ettiği "değer"lerin sosyalizmle ve sosyalist değerlerle uyuşması, doğal olarak sözkonusu değildir. Ancak, kendi çerçevesi içinde oldukça iyi yetişmiş bir kişi olduğu, (E. Çölaşan'ın kulakları çınlasın!), hayli yüksek bir I.Q. düzeyinde bulunduğu "vision"u çerçevesinde oldukça tutarlı hareket ettiği v.b. kesindir." (abç) (1)

Bu değerlendirmeye göre, kitlelerin sosyalizm adına bilinçlendirilmesinin yolu hayli güç ve engebeli görülüyor, çünkü Özal oldukça tutarlı ve çok zeki bir adam. Zeki insanlar az hata yaparlar, dolayısıyla kitlelerin daha iyi bir hayat için ikna edilmeleri oldukça zor.

Murat Belge'nin kafasında var olan ancak henüz mevcut olmayan "insanca bir hayat düzeni"ne varmanın yolları, bol bol tartışmak, genel doğruları ve klasik kavramları sorgulamak olarak ortaya çıkıyor. Sosyalist ülkelerin ekonomilerinin durumu ortada olduğundan, "...genel olarak solun ekonomiyi sağcı-kapitalist iktidarlardan daha iyi işleteceklerine dair iddiaları, bize çok inandırıcı görünmediği gibi, belli ki geniş kitlelere de inandırıcı görünmüyor. Dolayısıyla, bu aşamada solun yapması gereken, bütün dünyada egemen olan ekonomik rasyonaller ve argümanların ağırlığı altında ezilen ve neredeyse unutilan insan değerlerini diriltecek (örneğin, demokrat islamcılarla elele vererek, manevi değerlerin dozu artırılabilir. N.U.) Bir top-

lum ve hayat biçimini öne çıkarmak, ekonomiyi de kendi başına bir güç ve buyruklarına mutlaka uyulması gereken bir soyut hükümdar gibi değil, insanca bir hayat düzenine maddi temel hazırlamak üzere işletilecek -bizim irademize bağlı- bir mekanizma gibi ele almaya, kitleleri ikna etmeye çalışmaktır." (2) Ne yazık ki, bu söylem de kitlelere inandırıcı gözükme-yebilir. Ekonomi kitlelerin emrine nasıl ve hangi yollarla verilecek? Ayrıca kitleler nasıl ikna edilir? Kaç kişiyi ikna edersek, kitle sayılacak? Elli bin mi? Beşyüz bin mi? Yoksa onbeş milyon kişi mi? Kaç yıl beklememiz gerekecek?

Murat Belge'nin yazısından çıkartılacak en önemli sonuç, Türkiye'nin sorununun "kimlik" sorunu olduğudur. (3) Yani sosyalistlerin topluma önerecekleri politikaların "...nasıl bir toplum istiyoruz? örneğin daha çok mal satan mı, yoksa daha iyi eğitilmiş bir toplum mu vb.?(4) türünden somut politikalar olması ve bunları önerip, tartışarak ve mücadele ederek (herhalde?) kitleleri ikna etmemiz gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Belki de bu ikna etme süreci o kadar, uzun sürmeyebilir. Çünkü dokuz yıldır insanlar, daha önce Birikim yazarlarının doğru olarak saptayıp, söylediklerini anlamadıkları için, beklemekten bıktılar ve yollara döküldüler. Çok da iyi yaptılar. Zaten "Türkiye'de sağa kayışın kendi sınırlarına dayandığının belirtileri de" var. (5) İşçilerin eylemleri çok önemli, çünkü bu eylemlerde mazlum imgeler ağır basıyor. (6) İşçiler iyi ki "açız" diyorlar ve iyi ki "sosyalizm, devrim" filan demiyorlar. Yoksa, "geçmiş dönemde alıştığımız", "ister istemez hoşumuza gitmekle birlikte", "nesnel düzeyde olgunlaşmamış" ve henüz yeri ve zamanı gelmeyen, "erken böbürlenmelere" hiç gerek yok. Bu, Birikim yazarını hiç mi hiç mutlu etmezdi, çünkü ancak "bugünkü" ortama uygun "biçimlemeler", davranışlar, eylemler, "sağlıklı" olabilir. İşçiler açız diyebilir, hatta biraz manevi unsurları filan da katıp -ne de olsa Demokrat islamcılarla omuz omuzayız, yürüyebilirler; hatta işin içine arabesk unsurları koyup, göğüslerini yumruklasalar daha da etkili olur, "sağlıklı" olur. Çünkü bu "erken böbürlenme" olmaz. Sakın ha, sosyalizm filan demesinler, sivil toplum ve demokrasi diyebilirler, kuşkusuz; yoksa Birikim dergisi boşuna çıkmış olacak!

NOTLAR

- 1- Birikim, 1 Mayıs 1989, sayı 1, s.13
- 2- agy, s.15
- 3- agy, s.17
- 4- agy, s.17
- 5- agy, s.18

POLİTİK SINIF MÜCADELESİ ÜZERİNE ÖZET YAZI

Fadıl Ölmez

Komünist Manifesto'nun I. bölümü şöyle başlıyor: "Günümüze kadar bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir." Ve devamla;

"Özgür insan ve köle, patrisyen ve pleb, senyör ve serf, lonca ustası ve lonca emeklisi- kısaca ezen ile ezilen -sürekli bir çatışma halinde, bazen gizli, bazen açıkça, ya toplumun devrimci bir biçim değiştirmesiyle, ya da çatışan sınıfların birlikte çöküşüyle sonuçlanan, kesintisiz bir mücadele yürüttüler."

"Feodal toplumun yıkıntılarından fıskıran çağdaş burjuva toplumu, sınıf çatışmalarını ortadan kaldırmamıştır. Yaptığı şey, sadece, eski sınıfların yerine yeni sınıfları yeni sömürücü şartları, yeni mücadele biçimleri koymak olmuştur"(1) Bir yandan üretim araçlarının sahibi kapitalist sınıf, diğer yandan, ne üretim ne de yaşam araçlarına sahip olan proletarya: Kapitalist toplumun iki karşıt sınıfı bunlardır. Bu sınıf mücadelesinde proletaryanın tarihsel misyonu, üretim araçlarının sahibi ve ücretli çalışmayı sömüren kapitalist sınıfı yok edip, yerine insanın insan tarafından sömürülmediği bir sistemi, sosyalizmi kurmaktır. Ne ki, sosyalizmin kuruluşu kendiliğinden olmaz. Sosyalizmin kuruluşu, değişik mücadele biçimleri gerektirir.

-I-

Bilindiği gibi, işçi sınıfı ve müttefiki emekçi kitlelerin egemen sınıflara karşı verdiği proleter sınıf mücadelesinin biçimlerinden en önemlisi, politik sınıf mücadelesidir. Egemen sınıflardan "iktidarı ele almak, korumak ve yönetmek" için verilen politik sınıf mücadelesi, aynı zamanda, işçi sınıfı ve müttefiki emekçi kitlelerin toplumsal kurtuluşunu sağlayacak olan sosyalist devrimin de ön-kşulu olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda, politik sınıf mücadelesi, sermayenin emek üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmanın ve böylece, emeğin kurtuluşunu da sağlamanın yoludur.

Politik sınıf mücadelesi, devlet iktidarını burjuvaziden fethetme mücadelesidir.

Devlet iktidarını burjuvaziden fethetmenin biricik aracının, proletarya diktatörlüğü olduğu biliniyor. Proletarya diktatörlüğü, burjuva devlet mekanizmasının parçalanması ve yerine yeni tip devlet (sosyalist devlet) kurulması anlamına gelir.

Sosyalizmin politik sistemi, proletarya diktatörlüğü ile belirleniyor.

Fakat yanlış anlaşılmalara yer vermemek için bir parantez açmam gerekiyor: "Bilindiği gibi, devrimin siyasal ve toplumsal olmak üzere iki boyutu var(dır)" (2)

Onun için dikkat edilmesi gereken, devrimin bu iki yanının birbirinden ayıramayacağı noktası. Zira, devrimin siyasal boyutunu toplumsal boyuttan, toplumsal boyutunu siyasal boyuttan ayırmak bizi büyük ya-

nılgılara, yanlış stratejilere düşürebilir. Örnek olsun, Mihri Belli ve diğer Milli Demokratik Devrimcilerin en büyük yanlışları devrimin siyasal boyutunu dikkate almayıp, yalnızca devrimin toplumsal boyutuna yani üretim ilişkilerinin kurulmasıyla devrimin gerçekleşebileceğini algılamaları. Sözgelimi; Mihri Belli devrimi şöyle tanımlıyor: "... Devrim, üretim tarzının değişmesidir. Bir üretim tarzından daha ileri bir üretim tarzına geçiştir. Budur Marxist devrim anlayışı. Besbelli ki, devrimi iktidar değişmesi gibi bir üst yapı olayı şeklinde yorumlamak, Marxist devrim kavramı ile çelişkili bir tutuma girmek olur." (3)

Mihri Belli'nin bu yanlışlığının kaynağı, hiç kuşkusuz burjuva devrimleri ile sosyalist devrimlerin arasındaki önemli bir "farkı" anlayamamaktan kaynaklanıyor.

Stalin'i, "Leninizmin İlkeleri"nden dinleyelim:

"Burjuva devrimi mutlak olarak feodal toplumun bağrında büyümüş ve olgunlaşmış bulunan kapitalist düzen biçimleri, ihtilal açıkça patlak vermeden önce az çok hazır olunca başlar; proleter devrim ise sosyalist düzenin hazır biçimleri ya hiç yokken, ya da hemen hemen yokken başlar." (4)

Demek oluyor ki, burjuva devrimleri ile sosyalist devrimlerin gelişim süreçleri birbirlerinin tam zıddıdır.

Demek oluyor ki, kapitalizmden sosyalizme geçişte ele alınması gereken ölçüt, Mihri Belli'nin ölçütü değil, zira devrim, "İktidarın bir sınıftan ötekine geçişi, sözcüğün salt bilimsel anlamıyla olduğu kadar, politik ve pratik anlamıyla da bir devrimin birinci, başlıca ve esas belirtisidir." (5)

Budur Marksist-Leninist devrim anlayışı...

-II-

Proleter sınıf mücadelesinin biçimlerinden biri olan politik sınıf savaşımının, devrimci ve öncü gücü, "zincirlerinden başka kaybedecek birşeyi olmayan" işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı, yalnız politik mücadelenin devrimci ve öncü gücü değil, aynı zamanda sosyalist devrimin siyasal, örgütsel, ideolojik ve askeri öncüsüdür de.

Çağımızın bu en devrimci sınıfı ve yaratıcısı, politik sınıf mücadelesini değişik araçlarla yürütür: Gösteriler, seçim, parlamentonun kullanılması, siyasal grevler, silahlı ayaklanma vb...

Fakat tüm bu mücadele biçimlerinin başında, işçi sınıfının politik sınıf mücadelesindeki en önemli aracı, SIYASAL DEVRİMCI PARTİSİ gelir. Zira, bilimsel sosyalist mücadelenin, politik sınıf savaşımının özü, devrimci partidir. Partisiz bir niteliksel sıçrama olmaz.

"Bunalımların ileriye dönük yönetimleri ortaya çıkaracağı düşüncesi Marx'ta yoktur; ancak kaba Marxizmde bulunuyor. Ekonomik bunalımlar, sınıflı toplumlardaki var olan ve bir düzeni ifade eden dengeleri zorluyor ve bozuyorlar. Bu bozulmadan daha ileri yönetimlerin çıkabilmesi için bunların bilinçle ve güvle ortaya konması gerekiyor." (6)

Özel öğedir; devrimin nesnel koşulları olgunlaştığı, belli bir aşamaya geldiği zaman, artık devrimin kaderi özel yani subjektif faktörlere bağlı kalıyor: İşçi sınıfı bilinci, işçi sınıfı ve müttefik emekçi kitlelerin örgürlük durumları ve politik iktidarı ele geçirmenin aracı ve işçi sınıfının örgütlü müfrezesi; parti.

Partidir, bilinç ve güveni ortaya koyan.

Partisiz bir iş yapılamaz.

Dahası, politik sınıf mücadelesindeki değişik eylem biçimlerini, değişik savaş yöntemlerini ustalıklı kullanarak, işçi yığınlarını iktidarı ele geçirme yolunda şaşmadan kararlılıkla ancak devrimci parti yürütür.

Dahası, "Parti, politikanın en olgun ve en gelişmiş şeklidir ve parti ile insanlar, bir sınıf, iktidara gider. Parti, iktidara gitmek içindir... Parti, fizikteki kaldıraç gibidir, insanı, sınıfını, bireyini, iktidara götüren bir kaldıraç..." (7)

Partisiz politik sınıf mücadelesi olamaz.

Partisiz devrim olamaz.

NOTLAR

1-K.Marks, F.Engels, Komünist Manifesto, Avrupa baskısı, s.30-31

2-Onur Erk, T.Kurtuluş, sayı: 16, s.18

3-Mihri Belli, Yazılar. s.29, Aktaran Gelenek kitap dizisi, sayı: 15 s.100

4-Stalin, Leninizmin İlkeleri, Sol Yayınları, s.123

5-Lenin, Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi, Sol Yayınları, s.23

6-T.Kurtuluş, Ocak-Şubat 1989, sayı: 17-18 s.2

7-Y.Küçük, Bir Soran Olursa, s.167

İSYAN DEĞİL AÇLIK GREVİ

1 Ağustos Genelgesini protesto etmek için açlık grevi yapan Nazilli Cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerin eylemi basına "İsyan" olarak yansıtıldı.

Cezaevindeki tutuklu ve hükümlüler yaptıkları açıklamada eylemin isyan değil, açlık grevi olduğunu belirttiler. Açıklamada; gazete, sigara vb. doğal gereksinimlerin karşılanmadığı, koşullar pislik ve nem koktuğu hâde mazgal kapaklarının açılmadığı, hatta Ali Bicer adlı tutukluyu ekrepten soktuğu belirtildi. Açlık grevinden hemen sonra hücrelere kapatılan tutuklular, eylemin özellikle cezaevi idaresinin haksız uygulamalarını meşrulaştırmak için basında "İsyan" olarak verildiğini belirttiler. Tutuklular, basının yanlışlığını ve süresiz açlık grevine başladıklarını açıkladılar.

ENGELS'TEN AUGUST

BERLİN'DEKİ BABEL'E

Londra, 11 Aralık 1884

... Bizim büyük avantajımız, Sanayi Devriminin, Fransa ve İngiltere'de büyük çapta tamamlanmış olmasına karşın, ülkemizde hala var gücüyle sürmekte oluşudur. Bu iki ülkede, kır-kent ayrımı, sınai ve tarımsal alan ayrımı o denli gelişmiştir ki, ancak çok yavaş olarak değişir. Halkın büyük çoğunluğu daha sonra yaşayacakları koşullar altında büyüyüp yetişir; bu koşullara alışmışlardır; hatta dalgalanmalar ve bunalımlar bile olağan olarak kabul ettikleri gelişmeler haline gelmiştir. Bir de buna ek olarak, daha önceki hareketlerin başarısızlıklarının anıları vardır. Buna karşın, bizde hala herşey tam bir akış halindedir. Üreticilerin kendi kişisel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik, köylülerin eski sanayi üretimlerinin kalıntıları, kapitalist hane sanayi tarafından takviye edilmektedir. Halbuki, öteki ülkelerde kapitalist hane sanayi şimdiden yerini makinalara bırakmaktadır. Her aşamada aksayan bizim sanayimizin bu özelliği ise sosyal huzursuzlukları daha da önemli kılmaktadır. Hem kitle tüketimi, hem de lüks tüketim için üretilen seri üretim ürünleri İngiliz ve Fransızlar tarafından şimdiden tekelleştirildiği için bizim ihraç sektörlerimize kalan mallar, miktar olarak çok olmakla birlikte, temelde küçük nesnelerden oluşmakta ve başlangıçta küçük hane üretimi olarak üretilmekteyken, sözkonusu sektör büyük boyutlara ulaştığı zaman makinalaşmaktadır. Dolayısıyla, küçük hane (Kapitalist) sanayi daha geniş alanlara yayılmakta ve yolu da daha kesin biçimde temizlemektedir. Eğer Doğu-Elbe Prusyası'nın, yani Doğu ve Batı Prusya'yı, Pomeranya'yı, Posen'i ve Braundenburg'un büyük bölümünü ve Eski Bavyera'yı dışarda bırakırsam, geriye köylülüğün daha çok ev sanayilerine dönmediği pek az bölge kalmaktadır. Böylece, sanayi devrimine açık olan alan bizde, başka yerlere kıyasla, çok daha fazladır.

Dahası, evlerde yürütülen küçük sanayide çalışanlar, çoğunlukla, az da olsa tarımsal faaliyette de bulundukları için, ücretleri, başka hiçbir yerde benzeri görülmemiş ölçüde düşürebilmek mümkündür. Eskiden, küçük adamların en büyük mutluluk nedeni olan sanayii ve tarımın bir arada yürütülebilmesi, şimdi kapitalist sömürünün en güçlü amacı olmuştur. Patates bahçesi, inek ve az miktarda tarım iş gücünün fiyatının altında

satılabilmesini sağlar. Onlar, bu durumu köylüyü onu kısmen destekleyen küçük boyutlardaki toprağına bağlayarak gerçekleştirirler. Dolayısıyla, bizim sanayimizi ihraç edebilir durumda tutan temel, müşteriye toplam artık değerın tümünün sunulması ve kapitalistin karının ücretlerden yapılan bu düşürmeden sağlanmasıdır. Bu durumu, hemen hemen tüm kırsal ev sanayileri için doğru olmakla birlikte, hiçbir yerde bizde

görüldüğü boyutlarda değildir.

Bütün bunlara ek olarak 1848 Devriminin, cılız bile olsa, burjuva gelişimi ile harekete geçen Sanayi Devrimimiz:

1-Dahili engellerden 1866-1870 arasında arınması ve;

2-Sonuçta yatırıma dönüştürülen Fransız milyonları sonucu büyük bir hız kazanmıştır.

Sonuç olarak, diğer ülkelerde görülenlerden çok daha derin, tam ve yaygın bir sanayi devrimini, yenilgi görmediği için demoralize olmamış taze ve bütünlüğü görmemiş bir proletarya ve bizden öncekilerin sahip olmadığı, ekonomik ve politik gelişmelerin nedenlerini ve yaklaşımakta olan devrimin koşulları konusunda bir görüş -Marx'ın sayesinde- ile birlikte elde ettik. Fakat, sadece bu nedenle muzaffer olmamız görevimizdir.

Saf demokrasi ve onun geleceğimizeki kolu hakkında senin görüşlerini paylaşıyorum. Daha eski sanayi gelişmeye sahip ülkelere kıyasla Almanya'da çok daha düşük bir role sahiptir. Fakat bu durum, devrimci dönemlerde aşırı burjuva parti örneğinde, Frankfurt'ta, görüldüğü üzere ya da tüm burjuvazinin ve feodal ekonominin can simidi olduğu gibi, geçici önem kazanmasını engellemez. Böyle bir durumda tüm reaksiyoner kitle onun peşine düşer ve onu güçlendirirler; tüm reaksiyonerler sanki demokratmışlar gibi davranmaya başlarlar. Böylece 1848 Mart'ından Eylül'üne kadar tüm feodal-bürokratik kitle, devrimci kabarışı dizginlemek için liberalleri desteklediler ve amaçlarına ulaşınca da onları defettiler. Fransa'da 1848 Mayıs'ından Bonapart'ın Aralık ayındaki seçimine kadar, tüm partilerin en zayıf olan saf Cumhuriyetçi Nasyo-

naller, kendileri için harekete geçmiş bulunan reaksiyoner kitle sayesinde, iktidardaydı. Bu her devrimde olur: Hala yönetme gücünde görünen en uysal parti, mağluplar için kurtuluşun en son ümidi olarak görüldükleri için, iktidara geçerler. Şimdi, bunalım anında, seçmenlerin ve dolayısıyla tüm ülkenin çoğunluğunun desteğine sahip olmamız beklenemez. Tüm orta sınıf ve feodal mülk sahibi sınıfın kalıntıları, orta sınıfın büyük ve kırsal nüfusun büyük bir kısmı aşırı burjuva parti etrafında kenetlenir. Onların da aşırı devrimci bir tutum takınıp, yerel yönetimde temsil edilmelerini ve geçici olarak çoğunluk sağlamalarını mümkün görmekteyim. Azınlık olarak, nasıl davranılmaması gerektiği 1848 Şubat Paris Hükümeti'nde Sosyal-Demokrat Parti tarafından gösterilmiştir. Yine de bu, hala akademik bir sorundur.

Elbette, Almanya'da olaylar, hem de askeri nedenlerle, değişik bir gelişim gösterebilirler. Şu andaki görünüş odur ki, bir dış müdahale Rusya dışında her hangi bir yerden gelebilir. Eğer bu olmazsa, hareket Almanya içinde başlarsa, o zaman devrim ancak ordu tarafından başlatılabilir. Askeri olarak, çağdaş donanımına sahip bir orduya karşı silahsız bir halk oldukça ihmal edilebilir bir şeydir. Bu durumda, oy hakkına sahip olmayan 20-25 yaşındaki yedeklerimiz silah altına alırsa, saf demokrasi atlanabilir. Fakat, bu sorun, hala akademiktir ama ben, sözgelimi, Parti yönetiminin bir üyesi olarak, böyle bir olasılığı gözönünde bulundurmam zorundayım. Ne olursa olsun, bunalım anında ve sonrasında bizim tek hasmımız saf demokrasi etrafında harekete geçecek olan tüm reaksiyondur. Ve kanımca, bunu bir an bile olsa unutmamalıyız.

MIZMIZLIK

Gül Ocak

Emzirirken duymuştum bu mızız acıyı ilk kez,
meme başlarımda.
Yenilmiştim üç beş çatlağın acısına da,
kesmiştim miniği memeden,
yapaylığa nasıl da karşı olmama rağmen.

Şimdi, işaret parmaklarım mızızlanıyor.
daktilomun tuşlarına her vuruşumda.

Şımartmamalıyım parmaklarımı meme başlarım gibi.
Onlar; nartanem, umudum.
Havası, toprağı, ateşi, suyu ruhumun.

Sonsuz kere kabuk bağlasalar da,
görmeliyim,
gerçek tanıklığına nasır tuttuklarını.

HENÜZ YAŞANMAMIŞ ZAMANI GÖREBİLMEK

Bilgesu Erenus

"Bireysel gelişmeye imkan vermeyen sosyalist kollektifler, ya kollektif değildir ya da sosyalist."

Ertuğrul Kürkçü

Çay bahçesinde buluşmayı ben önerdim. Nedeni ne olursa olsun, süresi de öyle, Ertuğrul Kürkçü'yü duvarların görüntüsü eşliğinde tanımayı istemiyordum. Üstelik, kırılğan sorular, kapalı bir mekanda, iyiden sorulmaza dönüşecekti kafamda.

Yolda, Ertuğrul Kürkçü'nün özyaşamına değin be-lirgin aşamaları yineliyorum. Kendisini 1968'in ürün-lerinden biri olarak tanımıyor. ODTÜ Sosyalist Fikir Klübü Başkanı. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi Genel Komite üyeliği yapmış ve Mart 1972 ile gelen ve tam 14 yıl sürecek olan mapusluk.

Buluşma öncesi aldığım notlardan biri, Cumhuriyeti yıllara ve günlere bölen bir tutanağa ait. Satır-larındaki tüm duyarsızlığa karşın, olayın acımasızlığını yaşayanların ortak yüreği imişcesine gözlerimin önün-de günlerdir zonkladı bu not, şimdi de öyle.

"27 Mart 1972. Ünye radar üssünde görevli üç İn-giliz teknisyen kaçırıldı. Kaçırılanlar, Gezmiş, İnan, ve Aslan'ın cezalarının kaldırılmasını istediler. Niksar'ın Kızıldere köyünde, güvenlik kuvvetleri tarafından sarı-lan anarşistler üç İngiliz teknisyeni öldürdüler. Kendi-leri de biri canlı, diğerleri ölü olarak ele geçti. Nilat Erim İngiliz hükümetine, Türk milletinin teessürlerini bildirdi."

Cumhuriyeti yıllara ve günlere bölen bu sağır tuta-nakta, çay bahçesine girerken beni heyecanlandıran tek gerçek var artık, az sonra, ".....biri canlı olarak ele geçti" diye adlanan kişiyle buluşacağım.

Sabahın bu erken saatinde çay bahçesi bir epey ten-ha. Oturanların hiç biri Ertuğrul Kürkçü'ye benzemi-yor. Masaya onun çeşitli dergilerde yaptığı söyleşiler-den aldığım notları yayıyorum. Ertuğrul Kürkçü ge-linceye dek bu notlarla konuşacağım.

"Türkiye de sosyalizm güçleri, bir tek grubun kav-rayamayacağı kadar gelişti."

"Birliğin baştan bazı ayrılıkları getirdiğini düşün-üyorum. Türkiye'de sosyalist hareketin temel olarak iki kanadı var. Biri devrimci, öteki reformist kanat. Dev-rimci kanadın örgütsel, teorik, programatik ve taktik bakımından, reformcu kanattan çok daha elle tutulur so-mut tezler öne sürdüğünü söylemek mümkün değil. kendi içerisinde çok fazla parçalanmış görünüyor. Ama yine de tarihsel miras olarak, sosyalist hareketin

kazançları noktasından baktığımızda asıl dikkatlerimi-zi üzerine çevirmemiz gereken kanadın bu olduğunu düşünüyorum."

Ayrılığı koyduktan sonra, kurulacak birliğin temeli üstüne söyledikleri Ertuğrul Kürkçü'nün...

"İşçi sınıfının tarihsel rolünü tanımak ve nihayet toplumsal devrimin gerekliliğini kabul etmek, bu birlik için epey kaba da olsa yaygın bir temel sağlar. Bunun için de ortaya çıkabilecek bütün öteki ayrımların ben bir tek parti içerisinde telif edilebilir ayrılıklar oldu-ğunu düşünüyorum. Marksizmin temel alanı, proletar-yanın sınıf mücadelesinin temel çerçevesi içerisinde kaldığı sürece, bütün görüş ayrılıklarının meşru kabul edilebileceği, merkezi politik örgütlenmenin Türkiye'de bir zorunluluk haline geldiğini ve bunun tanınması, idrak edilmesi ve bu ihtiyaca dayalı bir program izlen-mesi gerektiğini düşünüyorum."

Kendi sözlerinden kendisi soruyor, üretiyor Ertuğ-rul Kürkçü.

"Şu an insanların hepsi böyle düşünüyorlar mı?

Boyle düşünüyorlarsa bunun gereğini niye yerine getirmiyorlar?"

Ve yanıt:

"Doğrusu insanların eski kabuğun içerisinde yaşa-mayı daha güvenli gördüklerini sanıyorum, nedeni ö-zetle tutuculuktur. Gelişmenin şimdiki taleplerine tutu-cudurlar."

Yeniden önümdeki notlara dönüyorum. Birlik so-rununu noktalayan bir tümce var önümde, Ertuğ-rul'un sahnedeki gözlerini anımsatan ve yanında yö-re-sinde çarpılar, yıldızlar..

"Birlik lafı birlik yapmaz, bir birlik programı hazırlayıp oluşturup bunun üzerinde doğuşmak gerekir."

Saate bakıyorum. Yirmi dakikalık bir gecikme İs-tanbul şehri için olağan sayılır. Ertuğrul Kürkçü'nün notlamadığım bazı düşüncelerini kafamda dolandır-maya başlıyorum denize bakarak. Ertuğrul bu gün hiç kimsenin sıfırdan başlamadığını vurguluyor söyleş-i-lerinde. Herkesin zihninde, hatırasında ne kadar ideo-lojinin aygıtları tarafından silinmeye uğraşırsa uğra-şılsın çok derin izlerin var olduğunu söylüyor ve bun-ların hepsini çok ciddi avantajlar olarak adıyor. Asıl söylemek istediği, "konumlarımızın gözden geçirilmesi için, illa kendimizi dağıtmak, feshetmek, ilişkilerimiz-den vazgeçmek gerekmiyor." Ne denli aydınlık, ne ka-dar güzel. Ertuğrul'a ait kafamda dolandırdığım dü-şüncelerin, notlardaki uzantısını buluyorum.

"Çünkü ben politikanın saklı yapılamayacağına inanıyorum. Politika açıkta olur. Ama politikanın araçları içinde bulunan mevzuatın müsaade ettiği ya da etmediği nispette şöyle ya da böyle olabilir. Ancak asıl önemli olan, açıkça kitlelere gidebilecek bir politika kanunun yaratılması ve bunun yalnızca bir tek eğilimin başarabileceği bir iş olmadığını düşünüyorum doğrusu."

Ertuğrul Kürkçü Marksizm içi eğilimler olarak adlandırılan eğilimlerin temelde aynı platformu paylaşabilecek yetenek ve niteliklere sahip olduğunu söylüyor ve kendi konuşma biçimine uygun bir soru yöneltiyor kendine, yanıtı.

"Benim hayatla en çok ilişkim ne yazık ki hapishanede oldu. Ama hapishanede iken böyle bir imkan var gibi gözüküyordu. Benim bulunduğum yerlerde insanlar ilk defa birbirlerinin temel teorik önermelerini karşıya almadan tartışabilir hale gelmişlerdi. Bunda şüphesiz fiziki yakınlaşmaların üzerlerine yönelmiş bulunan baskıların, kendilerini, kendi belirlemelerine göre hiç bir şekilde ayırdetmediğinin kavranmış olması önemliydi. Yani rejim insanları oportünist, devrimci, revizyonist, Marksist-Leninist olup olmadıklarına göre ayrı işlemlere tabi tutmadı. Sadece kendisine karşı takındıkları tavır bakımından benzer işlemlere tabi tuttu ve o zaman görüldü ki aslında birbirinden farklı politik teorilerden çok, birbirinden farklı politik tutumlar vardı. Ve çok farklı eğilimlerden olduğu söylenen insanlar, çok belirgin ve açık bir devrimci tutum etrafında birleşebiliyordu. Ve tabi tersi de doğrudur. Bu bir yakınlaşma momentini başlattı bir şekilde, bunun yeniden üretilmesi süreçleri oldu. Böyle bir yakınlaşma yaşandı."

Ertuğrul Kürkçü'nün biçimine sinmiş bir özellik daha var, nasıl deneceğini çok iyi bilmesine karşın, "nasıl demeli"yi ya da "nasıl desem"i sıkıştırıyor cümle aralarına.

"Fakat ben öyle görüyorum ki, nasıl söylesem, toplumsal ve de ulusal bir huyumuz mu desem, öyle bir

şeyler vardır herhalde. İşte daha sosyolojik bir ifadeyle her neyse bu, bizleri sopa yaklaşıyor, tersi birbirimizden uzaklaştırıyor. Ama biz sopanın her zaman mevcut olduğunu hesaba katarak tartışmayı oradaki zeminler üzerinde sürdürebiliriz diye, doğrusu her zaman düşündüm."

Bu kaçınılmazlığa, Çelik Bilgin'in Toplumsal Kurtuluş Mayıs '89 sayısında yer alan yazısı ışığında, "hele ki" diye ekliyorum, "sopaların havuçla karıştırıldığı bu yanıltıcı ortamda.."

Ertuğrul Kürkçü'nün Parti üzerine söylediklerine gözüm takılıyor. Konuşma biçimine sadık kalarak notlamışım.

Şimdi bu parti işi biraz hassas aslında. Ayrıca söylemek lazım. Demin de söyledim, yani netice de bir parti, eğer politik itidar talep ediyorsanız gerek."

Tümcedeki politik iktidar tanımlamasının altını çizmişim. Arkama yaslanıyorum. Parti konusunda bu netlikten sonra söylenecek çok az şey var artık. Ertuğrul Kürkçü notlarında üsteliyor.

"Bu tarihsel olarak ve teorik olarak öğrenilmiş olması gereken, artık tekrar gerekmeyen birinci ders."

Yeniden saate bakıyorum. Zaman, dağınık İstanbul şehrindeki buluşmaların olağan süresini iyice aşmış. Bin yanlış anlama olmasın sakın? Çay getiren gence telefon etmek istediğimi söylüyor. Kasa henüz açılmadığı için jeton veremeyecek. Evim yakın, bir koşu gidip gelebilirim.

"Zayıf uzun boylu kırk yaşlarında biri" diyorum garsona. "Sanırım sizde gelecek, ceketimi ve notlarımı burda bırakacağım, beni yok sanıp sakın dönmesin." Garson benim telaşıma kendi yaratıcı gücünü ekliyor, "Saçları kırışmış biri" Şaşıyorum. Kırk yaşlarında değişimin genç garsondaki yansıması bu. Bilmem, hiç düşünmedim, yani sosyalist birinin sıradan bir yaş tanımlamasına sokulabileceğini.. Benim beklediğim Ertuğrul Kürkçü demek geliyor içimden uyarır bir tonda, vazgeçiyorum. "Eve gitmekten vazgeçtim" diyorum yalnızca, "kasanız açıldığında beni haberleyin."

Sosyalizmin kapitalist toplum içerisinde inşası ile ilgili şu notu okumanın tam sırası. Azınlığın elinde kalan bilginin toplumsallaştırılmasına duyduğum o büyük özlemle..

"Mesela bir parti sözkonusu olduğunda ilişkilere yukardakilerin değil aşağıdakilerin bakış açısından bakılmasının problem için çözüm yollarını bize vereceğini düşünüyorum. Yani merkez komitesinin değil, basit üyelerin çıkarları bakış açısından partiye bakmak, yürütme kurulunun değil, sıradan işçilerin bakış açısından yığınsal örgütlere bakmak, yöneticiler açısından değil, yönetilenler açısından tedbirler geliştirmek. Marks'ın da Lenin'in de çok güzel formüle ettikleri gibi "herkesin yönetici olmasını, dolayısıyla kimse'nin yönetici olmamasını" sağlayacak koşulları getirmek ve böylece aslında tarihen burjuva olan kategorilerin içerisine sosyalist münasebetleri sokabilmek meselesi bence önemli. Yoksa bunun dışında, gettolar, adacıklar, komünler veya başka izole edilmiş formlar halinde cemaatler kurarak, sosyalizmi bugünden yarı-

na inşa etmenin ben kapitalist toplum içerisinde mümkün olamayacağını düşünüyorum."

"Sosyalizm, kapitalizmin feodalizmden çıkışı gibi kendiliğinden ve nesnel süreçlerin dolaysız işleyişi sonucunda değil, tersine ondan çok farklı olarak bilinçli insan müdahalesiyle ortaya çıkan bir sosyal tarihsel süreç."

Ve hemen yanyana duran ve özetle şu diye başlayan belki de aynı bir söyleşide kullanılmış düşüncenin notu.

"Özetle şu, Türkiye gibi herkesin teba ahlakına ve teba kültürüne sahip olduğu bir ülkede insanların kendileri hakkında karar verme süreçlerini tahrik etmenin doğrudan doğruya sosyalistlerin görevi olduğunu düşünüyorum ve bunu içinde bulundukları her yerde yapmak zorundalar."

Garson ikinci çayımı getirdiğinde mutlaka söyleyeceğim. Konuyu bu denli aykırı bir somuta indirgediğim için gülümsemem, kendime yönelik alaycı bir gülüşe dönüşüyor şimdi. Notlarla konuşmaktan yorulmuş sanırım. Gene de bir başka notu çekeledim önümde.

"Özetle, örneğin üretim araçlarının toplumsallaştırılması yetmez. Bizatihi üretim tarzının değişmesi gerekir. İnsanla emeği ve ürünü arasındaki ilişkinin başka bir biçimde kuruluyor olması, yani ürettiği ürünün ne olacağına ve bu ürünün toplum için anlamına karar vermesi, ortaklaşa üretilen ürünlerin sonuçlarından yararlanması ve üretim şartlarının düzenlenmesi gibi temel hususlar üzerinde işçilerin egemen olması gerekir."

Garson ikinci çay yerine, bir jeton uzatıyor. Kasaları açılmış besbelli. Telefon kulübesi Ertuğrul Kürkçü'nün insan bilgisini topladığı mekana bağlıyor benî. Yaşanmış insan bilgisini alfabetik sıraya sokan bu mekanda, ortak dostlarımız var, Kürkçü'nün hapisanede geçen 14 yıl sonrası, olağandışı bir tempoyla çalıştığını onların anlattıklarından biliyorum. Sesine bağlanmayı beklediğim sırada düşünmeden edemiyorum. Çeşitli söyleşilerden notlarına yansıyan insan, yaşanmış bilgilerden çok, yaşanacakların derleyicisi konumunda, henüz yaşanmamış zamana ait bunca ipucu içermesi söylediklerinin...

Karşılıklı özür diliyoruz. Ertuğrul Kürkçü gün ve saatini yer değiştirmesinden dolayı özür diliyor, Mayıs 10, saat 11.00 diye hatırlanan dünkü günde çay bahçesindeymiş ve kendi deyimi, bir epey dolanmış oralar da. Ben asıl suçu kendimde buluyorum, dün, 15 gün önce alınmış randevuyu telefonla hatırlatmak istemişim, saygısızlık anlamına gelmesinden ürküp vazgeçtim. Ertuğrul Kürkçü "keşke arasaydınız" diyor ve yarını planlıyoruz buluşma için.

Masama dönerken erken yazın keyfini notlarla konuşma pahasına da olsa biraz daha sürdürebilir diyorum kendime ve sanki önümdeki çiçeklerin rengini ilk kez görüyorum, mor ve pembe arası, erguvana çalan zambaklar... Modacılar ozan pembesi adını takmış.

"Kafa emeğinin özgürleşebilmesi, iletişimin sonsuzca artması dolayısıyla insanın kendi üzerindeki deneti-

minden ve doğaya bağımlılığından kurtulabilmesi anlamında bir sosyalist projenin gerçekleştirilmesi için bugünkü imkanlar çok."

Elimi uzattığımda tutuvereceğim izlenimi veren gemilere kayıyor gözlerim, insanın gerçek anlamda özgür olabilmesinin koşullarını yansıtan notlardan.

"...Zorunluluk alanının en aza, özgürlük alanının en çoğa çıkması"

"...Yalnızca toplumsal baskıdan değil doğadan da özgürleşmek..."

Yeterince kavrayamıyorum, yarın doğadan da özgürleşmenin tanımını isteyeceğim Ertuğrul Kürkçü'den. Denizin üstünde akide şekeri renkli tekneler var şimdi, hamarat hamarat bir o yana bir bu yana gidişlerinden hoşlanıyorum.

"...Eğer bir sosyalist hareket içerisinde özgürleşemiyorsam her şey boşunadır."

Ve sosyalist hareket içerisinde özgürleşebilmenin tanımını.

"Eşit yoldaşlık ilişkileri kurmak, bunu kuramadığımız hiyerarşilerin her şeyi belirlediği yerde, hiyerarşinin yoldaşlık ilişkisinin üstünü örttüğü yerde sonuçta elde edeceğimiz şey bir alt-üst ilişkisinden başka bir şey olamaz."

Masalar bu genç insanlarla ne zaman doluverdi? Ve birbirini arayan, birbirine sokulan bu iskemleler.

"Bireysel gelişmeye imkan vermeyen sosyalist kolektifler ya kolektif değildir ya da sosyalist."

"...Kollektifin içinde gene özgür olmak, kendi kimliğini geliştirmek..."

Ertuğrul Kürkçü'ye ait söyleşi notlarını içinde bulunduğum atmosferde önü ve ardı noktalar taşıyan düşünce parçacıklarına dönüştürdüğümün ben de farkındayım, bu düşünce parçacıklarından birini mutlaka Duvar Yazıları-5'in özet başlığı yapacağım, noktalara karşın hepsini de çok önemsiyorum ve hepsi de devlet ve sosyalizm karşılaştırmasına yönelik bir akışkanlık içerisinde.

"...Ben sosyalizmin nihai zaferi kazandığının ancak devletin ortadan kalktığı noktada söylenebileceğini düşünüyorum. Çünkü sosyalizm yalnızca üretici güçlerin bilinçli örgütlenmesi süreci değil, yeni bir toplumsal yaşama biçiminin de örgütlenmesi demek, yani zorunluluğun egemenliği alanından, özgürlüğün egemenliği alanına geçilmeye başlanması ve geçilmiş olması demek. Devletin özgürlük birbirleriyle çelişen iki kavram ve devletin olduğu yerde özgürlük yoktur, özgürlüğün olduğu yerde de devlet yoktur."

İkinci çayın tadı birincisine oranla çok daha iyi. Hem az önce garsona, beklediğim kişinin Ertuğrul Kürkçü olduğunu da söyleyebildim, "yarın gelecek" demeyi unutmadan. Garsonun bana şemsiye önermesinin söylediklerimle bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Güneş ışınlarını çok daha dik yolluyor dünyaya evet, ve ben liderler ve militanlar arası ilişkiyi belirleyen bu son nottan sonra kalkacağım için şemsiyeyi zaten reddettim.

"Eşitsiz gelişme burada da geçerli. Kaçınılmaz olarak her zaman bir önderlik olacaktır ama herkes önder

olmak bakımından eşit şartlarla donatılmalıdır. Öncülüğün bir şekilde toplumun eşitsiz gelişiminden doğan bir kaçınılmazlık olduğunu düşünüyorum. Bir ülküye daha çok tutkuyla sarılmak, daha az tutkuyla sarılmak, daha çok bilgiye içinde bulunduğu toplumsal konum bakımından sahip olmak ya da olmamak, bir şeye daha fazla tahammül olmak ya da olmamak gibi ayrımlar dolayısıyla bunların pozitif yönlerini kendi üzerlerinde toplayan insanlar doğal olarak liderlik konumlarına yükseliyorlar. Ama bunun önderlerin yanıltmazlığı noktasına götürülmesinin ve önderliğin bir kurum olarak ayrıcalık kaynağı hale gelmesinin önüne geçmek gerek. Şüphesiz baskı altında gelişen devrimci hareketlerde önderlikler öyle kolay ikame edilmiyor. Tarihsel tecrübeyle bunu biliyoruz. Ama bu militanların ikinci sınıf yoldaşlar olmasını gerektirmiyor."

Geldi. Sorularımı yöneltirken ses alma aygıtının olmadığının yakınıyorum. Yanıtları bu nedenle zorunlu kalmadıkça bağımsız tırnak işaretleri içinde vermeyeceğim. Artık Duvar Yazıtları-5'in okuyucuları anlattıklarını benim algılama biçimim olarak adlayabilir ve Ertuğrul Kürkçü'nün itiraz hakkı her zaman mahfuz.

İlk sorum, 14 yıllık bir mapusluk serüveninden sonra onun nasıl olup da bu denli sağlıklı kalabilmesiyle ilgili, ruh sağlığından söz ediyorum tabii.

"Hapishaneye hiç girmeyen insana oranla bir çizik, bir sıyrık olmuştur mutlaka" diye yanıtıyor. "Ama madem girildi başka çare yoktu." Çaresizliğin çareye dönüşünü "içerdayken dışarıyı hiç bırakmamak" diye formüle ediyor. "Sürekli olarak yeniden üretmek kafamda, her şeyi izlemek. Herkesin adımlarına dikkat etmek, ne nerede duruyor, dışardaki hayatı yeniden yeniden tartmak." Sonra kendisinin de şaşırdığını söylemek zorunda kalıyor. "Bir arabaya bindik gidiyoruz, trafiğin içine girdi araba, yarım saat önce girdiğim bir yerden yarım saat sonra çıkmış gibiydim."

İyi ki teydim yok, not alısam, bitip tükenmez bu on dört yıl onbeş dakikaya indiren bu güç karşısında dehşet düşen yüzümü biraz olsun gizleyebiliyor. "Mapusluğtakini anlayabiliyorum diyorum, "asıl, asıl olan dışarda bu ruh sağlığını sürdürebilmeniz. "Çok şanslı olduğumu söylemem gerek" diyor. "Cezaevinden çıktuktan sonra kucak açıldı bana, yumuşak bir ortama düşüm. İnsanlar esirgediler beni."

Esirgediler tanımlaması gündelik kullanımın dışında da olsa kulağa hoş geliyor, sevdim.

"Kendilerinden bir parçayı uzun süre hapishanede bırakmanın gerginliğini duyuyordu insanlar" diye sürüyordu konuşması, benim içine düştüğüm gerginlikten habersiz. "Oysa herkes kendi tercihini yapar. Böyle hissetmeleri gereksiz..."

Benim tercihim buydu..."

Gerginliğim not alışımda kısa süren bir duraksamaya yol açıyor, yoksa Ertuğrul'un söyledikleri bu denli kopuk kopuk olmayabilir. Esirgediler sözcüğünün bu alışagelmışten öte kullanımında, aptalca bir koşturma içinde mektup yazmayı esirgediğim insanlar geliyor aklıma, Apo, Cemal, özellikle Ersin, bağışlayın,

yazacağım. Ertuğrul Kürkçü'nün sözlerini bir yerinden yeniden yakalıyorum. Yumuşak geçiş diye adlıyorum kendi deneyimini. "Çok fazla sevgi gördüm, kolaylaştı her şey." Ve işte acımasız bir gerçeği akıtıyor şimdi. "Benim konumumda her yüz insandan doksanı için bu mümkün görünmüyor. Epey sert bir hayata giriyorlar çıktuktan sonrada" Bu acımasız gerçeğe karşın olması gerekeni gene de tek cümleyle ifade edebiliyor. "Bağları kurmak önemli olan; başkalarıyla paylaşılan bağları esirgemek." Esirgemek sözcüğü gene gündelik kullanımın dışında ve çok güzel

İkinci sorum. Kafanızda kurduklarınızla çakışanları değil de farlılıkları merak ediyorum. Onu en fazla çarpan olgunun, zenginler ve yoksullar arasındaki farkın ummadığı kadar açılmış olması. "İçeriye fazla yansımıyor bu" diyor.

"Bir özveri sorunu mu" diyorum, "yani dışardaki yakınlar, ne yapıp edip dışardaki yoksulluğun daha azını duyuruyorlar içeriye."

"Hapishanede geçinmek, komünde yaşamakla eş anlama gelir" diye başlıyor yanıtı, "her sene komünün geliri daha da düşüyordu, bunu farketmemek olanaksız." Zenginlerin ve yoksullar arası farklılığı geçim sözcüğünden öte, ruhen, yaşam tarzları, beklentiler ve hayaller açısından belirliyor, "uçurum" sözcüğüyle. Sonra da şöyle bir tümce ile noktıyor içeride göremediğini:

"Zenginlik ve fakirliğin iki ayrı ulus haline geldiğini gördüm, dışarı çıktığımda."

İstanbul dağınık bir şehir olduğu için, bu gerçeğin biraz daha saklı olduğu kanısındayız ikimiz de. "Oysa" diyor Ertuğrul Kürkçü, "Çok farklılık Ankara'nın fizik doğasına sinmiş. Önceleri kendini hissettirmezdi, şimdi ise semtler birden değişiyor Ankara'da, bıçakla kesilmiş gibi aynı."

İçerdayken kafasında kurup göremediği ve dışarda saptadığı bir gerçek daha var Ertuğrul Kürkçü'nün. "Kadınların kendilerini ifade etmeye başladıklarını, kadınların öne çıktığını gördüm" diyor, "Erkeklerden çok daha kaçınımsız bir tavır içerisindeler."

Not almayı bırakıp bir süre karşılıklı konuşuyoruz bu konuda. Feministlere yönelik bakış açımızda ortak yanlar var. İkimiz de onların sesine kulak verilmesini istiyoruz, bir alanı genişletiyorlar. "Dev-Genç dönemi-ne ait bir resimde boşu boşuna aradım diyorum bir kadına rastlamak için, üniversite bahçesinde çekilen bir halayın resmiydi ve kadın görünmüyordu ortalıkta."

"Dev-Genç zamanında nüfusları azdı kadının" diyor yanıt olarak. "Öne çıkmadılar, öne çıkanlar çok çaba gösteriyordu ve öne geçenlerse nispeten erkekleşmiş oluyordular, haklarını yemek olmazsa."

Kendinden sonra girenlerin ya da kendinden sonra hapisten çıkanların depolitizasyonun sonuçları karşısındaki şaşkınlıklarına katılmıyor. "Onu görebiliyordum" diyor, "farkedip kontrol edebiliyordum."

Depolitizasyon nedeniyle genç kuşaktan umut kesilmesinden yana da değil Ertuğrul Kürkçü. Derin bir bakışla görülebilir. Politikaya karşı ihtiyatlılar artık,

kurdukları ilişkide gerçek bilgi üzerinde ajitasyon kabul etmiyorlar. Sıradan gündelik şeyleri de... Gündeliği aleladeyi aşan şeyler talep ediyorlar. Marksizme gelenler bu nedenle rafine geliyor.

"Kim bunlar" diye üsteliyorum, bile bile.

"Seksende üniversiteye girmiş olanlar. İnce bir katman geliyor. Çok fazla şeyi sorgulayarak geliyor. Ters akıntıda kendini ölçüp biçmeyi gerektiriyor. Yaygınlığın değil ama, bir yoğunluğun göstergesi. Onbeş yıl öncesinden daha anlamlı bir yoğunlaşma. Suyun akışı değil belki ama, buz kütesinin hareketi. Ama mutlaka bir akış."

Tam olarak notlayabilmek çabasıyla soluk soluğayım. Ertuğrul Kürkçü anlatımını yavaşlatarak üçlü bir sonuç çıkarıyor. Bu gelenlerin on yıl içerisinde devrimci hareketin yeni rezervi oluşu ile ilgili bu sonuç, önderlik edenlerin seviyesini de bu şekilde yukarı iteleyecek inancını taşıyor, bu gelişmeyi kaydetmek ve ona göre adım atmak uyarısı ile bağlantılı...

"Devlet ve sosyalizm konusunda söyledikleriniz de çok işime geliyor" diyorum.

"Herkesin işine geliyor" diye yanıtıyor.

"Peki sivilcilerden farkı" diyorum.

"Onlar burjuva devletini dağıtmadan istiyorlar bunu. Fark bizim kapitalist iktisadın yıkılmasını istemizde ve ondan sonra tüm araçları yok etmek. Devlet, parti, örgüt, politika.

Bir kez daha duymak adına soruyorum. "Politika?"

"Bizim var saydığımız noktaya gelindiğinde politika da gerek kalmayacak. Politikanın kendisi de burjuvadan kaynaklanıyor çünkü."

Anarşizm adına soruyorum farkı bu kez de.

"Anarşistlerle amaç farkı yok. Onlar yalnızca istiyorlar. Bizse sınıf mücadelesi ile varabileceğimizi biliyoruz sonuca. Fark bu, ayrılık bu."

Sınıf mücadelesi sonunda tüm mücadele araçlarından arınmış bir dünyanın özlemiyle çevreme bakıyorum. Dün gözlediğin erguvana çalan zambaklar çok daha güzel gözüküyor. Kendimden de örnekleyerek söylüyorum, "kadınlar çok daha yatkın bu söylediklerinize. "Doğal" diyor, "onlar iki kere, üç kere kahrını çekiyor yaşanan hayatın."

Ha bir de diyorum, yalnız toplumsal baskılardan değil, doğadan da özgürleşmek diye bir tanıma rastladım söyleşilerinizde.

"Canlı doğa tınıyor daha çok, tabiatın kör güçlerinden demeliydim. Belkide yer çekiminden özgürleşmek anlamına gelmiyor tabii. Uzayda yaşam kurulduğunda o da mümkün. Doğa güçlerini denetim altına almak yani. Gece gündüz farklılığını göze almaksızın her istediği zaman istediğini yapabilmek."

Yeni insanı konuşabiliriz şimdi.

"Yeni insan hepimizin birbirine sorduğu soru" diyor Ertuğrul Kürkçü. "Yeni toplumsal ilişkiler doğunca belirlenecek. Yaşanmamış ilişkilerden çok fazla yararlanamayız. Yöneten-yönetilen, çalışan-çalıştıran, almak-satmak günümüzde hiç kimse bu ilişkinin dışında kalamıyor. İçinde bulunduğumuz toplumda yeni insanı gerçekleştirebilmenin bu nedenle iradeden baş-

ka yolu yok. Tasarlanmış bir kimliği edinmek için mücadele etmek."

Mücadele kavramında derinleşmek gereği duyuyor. "Yalnızca mücadeleciler olmak yetmez, bir faşist de mücadeleciler olabilir, bir sosyal demokrat da... İnsanları kolektiflikler halinde yaşamaya maddi olarak da ikna etmek zorundayız. Herkesin her yönlü gelişimi için mücadele etmek, olanaklar yaratmak, işbölümü sonuçlarını hafifletmek, eşitlik için titizlik, önderlik iddiasında bulunan insanların altlık üstlük tuzakına düşmemek, ahlaki kaliteler için titiz çaba. Ve sonuçta bir tercih meselesidir bu. Kimse kimseden fazla medet ummamalı. Ben başka türlü olamadığım için böyleyimdir, kimse benimle paylaşmasa bile sadık kalırım bu söylediklerime."

Söylediklerini pekiştirmek için "yılık yap denize at" örneğini vermek istiyor Ertuğrul Kürkçü, "aynı örnek mi, karşılar mı bilmiyorum" diye kuşkuya düşüyor birden, sonra da "önemli olan" diyor, "olumlu bir şeyler yapmak, hayata bağlı bu yolla kurabilmek, kimse bil-mese bile..."

Masamızın tam önünde iki genç kız durup denize bakıyorlar. Kızlardan birinin bol pantolonu erguvana çalan zambakların renginde. Modacıların ozon pembe-si dediği cinsten. Samırım Ertuğrul Kürkçü'nün bakış-ları da farkında bunun.

"Başkalarından fark daha ciddi, daha sert daha asık suratlı olmak mı, niye?" diyor, "Bütün bunlar ha-yatı daha yaşanmaz hale getirmek için."

Artık o kırılgan sorunun zamanı geldi. Cumhuriyeti yıllara ve günlere bölen o sağır tutanağın, 27 Mart 1972 bölümüne denk düşen satırlarda biri sağ olarak ele geçti adlanan sevgili insana, "belki de kullanmam diyorum, bana Kızıldere sonrasını anlatır mısınız?"

Kendimi bloknótuma kapadım gene, yüzüne bakamıyorum. "Çok kötüydü" diyor. "Tam olarak ne olduğunu iki üç ay sonra farkedebildim. Uğranılan felaketin büyüklüğünü, korkunçluğunu tam olarak o zaman farkettilim. İlk bir ay kontrgerillada işkence ile geçmişti. İkinci ay savcılık. Farkedişim hücreye rastlar. Hayatta kendimi en zayıf en güçsüz bulduğum zamanlar bunlar. Hücrede olduğum için sevinliyordum. Hücre içine düştüğüm zavallılığı kimseye göstermedi çünkü, kapattı. İnsan bir süre sonra yeniden ayakları üzerinde doğrulabiliyor."

Başımı kaldırmadan, "ne kadar sürdü hücre" diyorum.

"Bir yıl" diye yanıtıyor.

"Bir yıl yalnızca kendinizle konuştunuz. Kendinize yönelik ses tonunda baskın olan neydi, acıma mı suçlama mı nasıl bir şey?"

"Kırgınlık... Kendime ve herşeye kırgınlık"

Sonra da "insanın içinin acıması gibi bir şey" diye tanımlıyor bu kırgınlığı. Yıllar sonra yeniden hücre sine itelemişim gibi suçluyorum kendimi, benle değil kendiyi konuşuyor işte...

"Böyle olması kaçınılmaz değildi biliyorum... Başka yöne aktarılmasını istemiş... Kolay vazgeçebilmek.. Ben ya da ölenler... Acıyla hatırlıyorum... Öznel olabiliyim. Devrimci hareketin en iyi yetişmiş çam fidanının üst tomurcuğu."

Başka bir konuşmada da söyledim deyişi, bu acıyı soruya dönüştürüp ona yönelmiş başkalarının da varlığını çağrıştırdığı için bir ölçüde rahatlatıyor beni.

"Başka bir konuşmada da söyledim. Devrimci hareketin en iyi yetişmiş çam fidanının en üst tomurcuğu yok oldular. Arkadan gelenler doldurur ama, çok özel bir katman, çok sık birikmiyor."

İşte yeniden ayakları üzerinden dineldi, hücre sine yeniden itildiği yerden.

"O zaman 1973-74 sonrasının yaşanabileceğini düşünemiyordum." Gülümsüyor. "Tarihsel perspektifin yokluğu... Yirmi üç yaş hayli genç bir yaş, gelecek perspektifi için." Gülümsemesinin tüm yüzüne yayıldığı bakmadan farkedebiliyorum.

Tecritte şeref kıtası ile günde üç kez tüfeklerin eşliğinde tuvalete gidişim. Altıncı ve yedinci aylarda ailemden biriyle görüşebilmem. Sonra mahkemeler başladı ve dolayısıyla hayatla ilişki..."

"Hücreye kapatanlar, hücreden başka bir şey çıkarmak istiyorlardı" derken, hücre sine son kez dönüp bakıyor sanki. Kapatanların beklentisi dışında biri çıkmıştı hücre den evet, gelecek perspektifi edinmiş ve henüz yaşanmamış zamanı da görebilen bir Ertuğrul Kürkçü.

Saate baktığını görünce, "son olarak diyorum, bu birlik konusunda?"

"Enerjiyi ve zamanı birleştirmek gerek" diyor. "Tek yayın organı çıkarmak mesela. Gerçek bir panele dönüşebilir. Düzenlenen öteki panellerin güzellik müsabakalarından farkı yok." Gözleri gene bağımsız sosyalist aday sahnesinde izlediğim gibi, öfkeyle hoşgörünün o sarmaş dolaş çakışında.

Artık kalkması gerek. O ansiklopedisine, ben evime yönelip bir süre birlikte yürütüyoruz. Yitirdiği zamana yetiştirmek için adımlarını çok geniş atıyor, zorlanıyorum.

"Bu bahçe güzel de " diyor yokuşu tırmanırken, "ardında karanlık ilişkiler var sanki, SHP yönlendirilemez mi işletme için?"

Umutsuz bir tonda vermeye hazırlandığım yanıtı beklemeden, kendi sorusunu kendi yanıtlıyor söyleşilerindeki gibi.

"Yönlendirilebilir pekala, bunları söylüyorum ama, uygulamaya geçecek zamanın yok."

Evimin önündeyiz. "Güzel bir mekan seçmişsiniz kendinize oturmak için" diyor. Kendi evi Cihangirde olduğu için komşu sayılabileceğimizi ekliyor sonra, "Ama ben yalnızca haftada iki gün evimde kalabiliyorum" diyor, diğer günler ansiklopedide yatmak zorundayım, çalışmalarından kopmamak için."

Duvar Yazıtları-5'i yazmak için daktilomun başına oturduğumda "henüz yaşanmamış zamanı görebilen" birinin zorunluluk alanını en aza indiremeyeşinin dramına karşın, içim pırıl pırıl. Şimdilik kendisini düşüncelerinin ardında tutan bir kişi Ertuğrul Kürkçü ama biliyorum, özgürlük alanını en çoğa çıkaracağı günlerin peşinde.

Söyleşilerinden derlediğim son bir not. Kendini resmi tarih yorumundan özgürleştirebilen Marksistlerle ilgili.

"Bugün Sovyetler Birliği'nin içinden başlamış olan eleştiri süreci, geçmişte Sovyet düşmanlığı yapmaksızın Sovyetler Birliği'ni eleştirmiş olan insanlar için şimdi çok güçlü imkanlar yarattı ve bunları değerlendirmek gerek."

İç başlık olarak "Henüz Yaşanmamış Zamanı Görmek" diye adladığım yazımı bitirdiğimde, Ertuğrul Kürkçü'den resim istemeyi unuttuğumu anımsıyorum. Duvar Yazıtları aralıklı da olsa Toplumsal Kurtuluş'ta yer aldı. İlki Nazım Hikmet'e, İkincisi Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya, üç İsmail Beşikçi, Dört Yalçın Küçük'e ayrılmıştı, hepsi de resimli.

Ertuğrul Kürkçü'yü yeniden rahatsız etmemek için onak bir dost, Ayşe'yi buluyorum. Ayşe'nin kız kardeşi Kürkçü'yle aynı ansiklopedide çalışıyor, isteyebilir. Ayşe, Ertuğrul Kürkçü'nün çok güzel dansettiğini söylüyor, sıraladığı diğer değerleri arasında. Kızkardeşinin düğününde izlemiş, herkesin dikkatini çekecek denli güzel vals yapıyormuş Kürkçü.

Ertuğrul Kürkçü istediği kadar kendinden söz etmesin. O yaşanmış hayatla ilgili bilgileri toplarken, yaşanan hayat da onunla ilgili bilgiler toplamakta. Ve biri canlı olarak ele geçirilen kişinin 16 yıl sonra düşünüp söylediklerinin yanısıra dans edişiyse de anılmasından güzel ne olabilir? Çalışma masamın üzerinde kımlıtısız duran Cumhuriyetin yıllara ve günlere bölündüğü o sağır tutanağa göz kırpyorum, "Ne haber?"

Garson gencin kork yaşlarında tanımına yaptığı yarıcı katkıyı düşünüyorum sonra gülümseyerek. Saçları kırışmıştı gerçekten? Yoo hayır, dikkat etmedin hiç ve sanmıyorum.

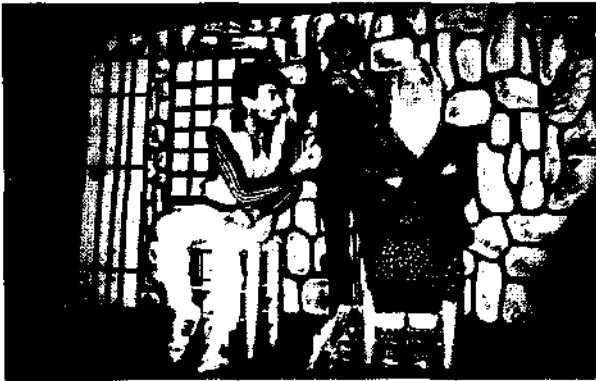
DEVLET DİLİ-DAĞ DİLİ

Fırat Çetin

Işıkların sönmesiyle birlikte çok değişik bir müzikle açılıyordu perdeler. AST'ta belki de ilk kez çalınıyordu bu müzik. Ozan Şivan'ın "Hücre Min Çuqas Sare Lê Dayê" (Hücrem Ne Kadar Soğuk Hey Anne) parçasının müziği eşliğinde perdeler bir hapishane duvarına açılıyordu. Yerel giysileri içinde kadınlar "felç olmuş yalnızlığa bırakılmış gibi" çömelmiş hapishane duvarının önüne. Görüş için beklemedeler. Yaşlı kadının eli kanlar içinde. Bir köpek ısırmış.

Uzun bir bekleyişten sonra görüş. Yaşlı kadın devlet dilini (Türkçeyi) bilmiyor. Oğluyla kendi dilinde konuşur olmuyor. Zorlu baskılar, yasaklar gerçeği değiştiremiyor. Biraz sonra içeri giren gardiyanın "İkinci bir emre kadar kendi dillerinde konuşabileceklerini" söylemesi yaşanan gerçeklerin yasaklarla yok edilemeyeceğini gösteriyordu. Oyunun perdeleri ananın konuşan suskunluğu ve belleklerden silinmeyecek direngen bakışları üstüne kapanıyordu.

Geçtiğimiz günlerde AST'ta Harold Pinter'in "Dağ Dili" oyunu sergilendi. Dört gün süren oyun büyük ilgiyle karşılandı. Oyunu, DAST (Dicle Amatör Sanat Tiyatrosu) sahneledi. DAST, 1987'de Diyarbakır'da kuruldu. Çoğunluğu Kürt öğrencilerden oluşan topluluk daha önce de "Toros Canavarı"nı oynamış. Turnelere çıkan topluluk gelecek yıl Kürt mitolojisinin başyapıtı "Mem u Zin'i repertuarına almayı düşünüyor.

Amatör olmalarına karşın oyuncular rollerinin üstesinden gelebildiler. Frantz Fanon, "Sömürge insanının hep sömürgecinin yerini almak istediğini" söyler. Bu anlamda gardiyanın rolünü hiçbir sıkıntıya kapılmadan yaptığını, ancak diğer oyuncuların (çavuş, subay) rollerinden rahatsızlık duyduklarını gözlemledik. Harold Pinter kendisiyle yapılan söyleşilerde oyunu, Kürtlerin durumundan yola çıkarak yazdığını belirtir. Hatta oyunda birkaç tane de Kürtçe sözcük bulun-

masını ister. Ancak oyunda bunun dikkate alınmadığı görüldü. Görüşmede gardiyan, "Burada devletin dili dışında bir dil konuşmak yasaktır, ona devlet diliyle konuşmasını söyle" dediği halde yaşlı kadın, "Sana elma getirmişem, beben seni bekliyo" türünden "devlet diliyle" konuşuyor. Ana, hem devlet dilini bilmiyor hem de bilmediği dili konuşuyor. Üstelik sonradan öğrenmiş biri gibi değil şivesi. Bir Kürt kadını hiçbir zaman "getirmişem" demez, "getirdim" der. Resmi dili sonradan öğrenmiştir çünkü.

Oyunun galasında farklı partilerden milletvekillerine rastlamak mümkündü: Fuat Atalay'dan, Muhiyetin Mutlu'ya; Kemal Birlik'ten, Nurettin Yılmaz'a... Gecenin en çok ilgi gören konukları ise İsmail Beşikçi ve Şerafettin Elçi'yd.

Yirmi dakika süren oyundan sonra slayt gösterisi yapıldı. Kürt ulusal müziği eşliğinde yapılan gösteride Arif Sevinç'in "Diyarbakır Hapishanesinde Kendini Yakanlar" tablosu çok ilgi gördü ve ayakta alkışlandı. Oyundan sonra kimi izleyicilerin oyun hakkındaki izlenimlerini sorduk.

İsmail Beşikçi

İnsanın fiziksel ve ruhsal bakımlardan bir bütün olarak kalması, varlığını sürdürebilmesinin en temel şartıdır. Dili yasaklanan bir kimsenin dili koparılmış demektir. Dili yasaklanan bir kimsenin bedensel bütünlüğü yanında, ruhsal bütünlüğü de bölünmüş, parçalanmıştır.

Bu bakımdan sömürge yönetimleri yok etmek ve yeryüzünden silmek istedikleri halkların, ilk önce dillerini yok etmeye, unutturmaya çalışırlar. Sömürge yönetimlerinin bu konudaki en dikkate değer yönü, bu tür konuların halkın bilincine çarpmasını önlemedeki

büyük başarısıdır.

Oyunun sonunda, ana, oğlunun ısrarlarına rağmen anadilinde konuşmamaktadır. Duygularını, düşüncelerini hareketleriyle, bakışlarıyla ifade etmeye çalışmaktadır. Bu, anadil konusundaki bilincin oluşmaya başladığı dönem olarak değerlendirilebilir. Ananın, başarılı sessizliği fakat hıncı ve öfkesi bu bilincin ifadesi olan bir protestodur. Bazen bembeyaz bir kağıdın ifade ettiği protesto, sayfeler dolusu yazıyla ifade edilen protestodan çok daha etkin olabilir.

Oyunda, ananın oğluna söylemeye çalıştığı "Sana elma getirmişem" cümlesinin Kürtçe söylenmesi gerekirdi. Böyle yapılmaması büyük bir eksiklikler. "Sana elma getirmişem" biçimindeki bir söyleyiş de yanlışır. Kürtçe konuşan bir Kürdün bu konudaki ifadesi Türkçeye "Sana elma getirdim" diye çevrilmelidir.

Şerafettin Elçi

İnsanın bir tanımı da "konuşan hayvan" olması. Bu tanıma göre insanları diğer yaratıklardan ayıran en önemli özellik ve üstünlük konuşma, yani dil olmaktır. Toplumlara, halklara diğer toplum ve halklardan ayırt edici en önemli özelliklerin başında konuştukları dil gelmektedir. Dili var olan halk var demektir. Dili yok edilmiş halk varlığını yitirmiştir. Bu nedenle bir halkı yok etmeyi amaçlayanlar, herşeyden önce o halkın dilini yok etmeyi öngörürler. Bu öneminden dolayı insan hak ve özgürlüklerinin başında kültür ve kültürün temelini oluşturan dil varlığını korumak ve geliştirmek önplanda olmuştur. Eserin yazarı Harold Pinter, bu en önemli temel hak ve özgürlüğe eseriyle dikkatleri çekmekle çok önemli bir soruna parmak basmıştır. Dilerim ki bu eser Kürtçe yayını yasaklayan ve demokrasinin utanç belgesi olan 2931 sayılı yasanın bir an önce kaldırılmasına vesile olsun.

Kemal Birlik (Siirt ANAP Milletvekili)

Tek kelimeyle mükemmeldi. İçerik olarak da şahane idi. Hiçbir eksiklik görmedim. Bu oyun Türkiye'nin her tarafında oynanmalı, ama mutlaka oynanmalı. Duygulandım. Ağlamamak elde değildi. Her halde bütün salon ağlamıştır. Bizi anlattı, mutlu olduk. Herkesi kutlarm.

Nurettin Yılmaz (Mardin ANAP Milletvekili)

Oyuncuları kutlarm. Özellikle anayı. Haksızlığa maruz kaldığında halkını savunabilen, bu konuda uğraş veren Sara Johnson ve diğer tüm oyuncuları kendilerine düşen rolleri gereği gibi oynadıkları için yürekten kutlarm. Konuya gelince, anlayana saz misali az, öz fakat çok anlamlı bir oyun sergilendi. Kurallarla ve yasalarla insanların doğuştan kullandıkları anadillerini yasaklamanın hiçbir zaman geçerli olmayacağıının, bağlayıcı kurallarla bu dillerinin ortadan kaldırılamayacağıının belirgin örneğidir. Örneğin "Dağ Dili"ni konuşabilirsin, ikinci bir emre kadar bu

serbesttir" denilmesinin bir lütf olarak kabul edilmeyişi, kendilerinin tabii bir hakkı olduğunu vurgulayan davranışları bunu kanıtlamıştır. Var olan bir dil, kurallarla hiçbir zaman yok edilemez. Bu vurgulandı. O bakımdan son derece gerçekçi ve anlamlı bir oyun olarak kabul ediyorum.

Naim Geylani (Hakkari ANAP Milletvekili)

Konu olarak çok güzel. Ama daha güzel bir şekilde vurgulanabilirdi. Kısa olması bir dezavantajdı. Müzik ise çok güzeldi. Oyuncular kendilerini vermiştiler, iyi idiler. Bütün güçleriyle oyunu oynadılar, adeta yaşıyordular. DAST'ı ve organizatörleri kutlarm.

Baha Mutlu (Organizatör)

Türkiye'de tiyatro alanındaki utanç verici tabloyu profesyonel topluluklar değil, DAST kırıyor. Sürecin geriye ittiği ve günümüz verilerinde devleti bile rahatsız etmeyen baskı temsillerini sahneye getirmek artık erdem sayılmamalıdır. Genco Erkal'ın "Yalınayak Sokrates"i eleştirildi. Katılıyoruz. Artık çağdaş Sokrateslerin onurlu direnişlerinden umut ve direnç kitlelere yansıtılmalıdır. Güncel kavranmalı, güncel temsil edilmelidir.

"Dağ Dili", yasağı süren bir kısıtlamanın sanatçı gözüyle değerlendirildiği bir oyundur. Ulusal baskının dilde odaklanması olarak yorumlanabilen bu oyundaki gerçek, belki de sadece Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Oyuna anlam katan en önemli unsur (bana göre) oyunun "Dağ Dili" ile konuşanlar tarafından oynanmasıdır. Bu oyunun bana hatırlattığı bir diğer sorun, bunu aşacak, sürece eşlik edecek bir oyunun profesyonel topluluklar tarafından oynanmasıdır. Merak ediyorum, "Dağ Dili" oyununun Ankara'da yarattığı etkidenden sonra bunun yerini tutacak bir oyun oynanabilecek mi? Umudumu yitirmek istemiyorum.

OYUN YAZARI NAZIM HİKMET

Hasip Akgül

Nazım Hikmet'in şiir uğraşısı tiyatro ile birlikte yürümüştür. Nazım'ın Rusça yayınlanan ilk şiirinde tiyatrodan bahsettiğini görmekteyiz.; şiirin adı "Büyük Tiyatro"dur:

Dar gelir bizim sahnelerimize
Sandıktan salonları özel mülkiyetin
Bize alanlar gerek,
Yığınlar kahkahalarla
Gülebilsin diye
Kızıl Meydan!.. (1)

Bu yazıda Nazım Hikmet'in oyun yazarlığının eleştirel bir tanıtımını yapmak istiyoruz.

Nazım'ın sanatçı kişiliğinde en zayıf alan tiyatro çalışmalarının oluşturduğu alandır. Şiirlerindeki derin coşku, kavgacılık, umut, hüznün, karakterizasyon oyunlarına pek yansımamıştır. Şiirlerinde işlediği temalara yakın temalar işlediği halde, birçok oyununda yarattığı kişiler yaşamaz.

Nazım Hikmet'in oyunlarına bakışta, Türkiye'de devrimci hareketin üzerine ölü toprağı serpildiği sırada, düzen eleştirisine giden, tümünden insan olmayı savunan, devrimciliğin felsefi dayanaklarına oturtmaya çalışan yönlerinin öne çıkarılması bir yöntem olabilir. Ancak Nazım'ın, "İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?" oyunundaki kişilerin kibrit çöpünden oluşan yapıları, oyuna hakim olan şematik bakış böyle bir yöntemin abartı olarak ortaya çıkmasına neden olacaktır. Tabii yalnızca örnek bu değildir. Nazım oyun yazarlığının ilk yıllarında Lenin'in "Emperyalizm" ini de oyunlaştırmaya kalkmıştır. Bu kabul edilmelidir ki hiç bir ciddi oyun yazarının yanaşmayacağı "pratik" bir bakıştır.

Nazım ilk oyununu 18 yaşında yazmıştır: "Ocak Başında". "Çok yaşlı, çok akıllı, çok iyi, çok şair bir adam dağ başında yaşıyor. Gecelerden bir karlı bir gece çok güzel bir genç kadın soluk soluğa çalıyor kapısını. Koca kişi eve alıyor genç kadını. Ocak başına oturtuyor. Kadın bir şeylerden korkmaktadır. Koca şair yaşıyor korkusunu kadının. O'na aklın, hikmetin, felsefenin, düşünce ve şiir dünyasının kapılarını açıyor. Bu kapılardan girip mu'lu'luğa kavuşacağına inandırıyor kadını. Ama pencerenin karlı camlarını kırarak bir delikanlı athıyor içeri. Genç kadını kovalayandır, genç kadının korkusudur..."(*) Nazım bu oyununu Darülbeyde'yi vermeden, milli mücadelede katılmak üzere Anadolu'ya geçiyor.

Nazım ikinci oyununu Anadolu'ya beraber geçtiği Va-Nu ile yazıyor. Bu oyunun adı "Taş Yürek"tir.

Nazım'ın bu ilk denemelerinden sonra gerçek tiyat-

ro bilgisi genç Sovyet devletinde şekillenecektir. 1921'de gittiği Batum'da ve oradan geçtiği Moskova'da kendi deyimiyle "gerçek tiyatroyu" görür. 1922-1928 yıllarında "Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi (KUTV)" nde okurken tiyatro çevreleriyle yakın ilişkiler içine girer. 1923 yılının başlarında tanıştığı Nikolay Eck sayesinde, 20. yüzyılın büyük yönetmeni Meyerhold'un atelyesi Nazım'ın uğrak yerlerinden biri olur.

10 Mart 1923 tarihinde Nazım'ın "28 Ocak" adlı şiiri sahneye uyarlanarak, KUTV öğrencilerinden bir grupça oynanır. Bu oyundan sonra Nazım Hikmet, Nikolay Eck'le birlikte ajitatif bir tiyatro kurar. Adı Rusça "çah süpürgesi" anlamına gelen "Metla"dır. Bu tiyatroyla Metla'da politika ile sahnenin organik birliğini oluşturmaya çalışırlar. Altı ay kadar bir süremi yaşayan Metla'da Nazım yazdığı tek perdeli oyunları sergiler. "Kabahat Kimde?", "Kırpiçiki", "Emperyalizm", "Ehram" bu dönemin ürünleridir. "Kabahat Kimde" oyununda, cinayet, hırsızlık vs. gibi suçların asıl sorumlusunun kapitalist düzen olduğunu, "Kırpiçiki" oyununda sosyalizmin kuruluş yıllarında çalıştığı fabrikanın yeniden inşasına katılan bir Rus işçi kadını, "Ehram"da ise kapitalist hiyerarşiyi anlatır Nazım Hikmet.

Nazım'ın Sovyetler Birliği'ne gitmeden önce yazdığı iki oyuna oyun yazarlığının ilk evresi dersek bu dönemine, daha farklı düzlemde yazdığı oyunlar nedeniyle ikinci evresi diyebiliriz. "Metla" ile birlikte Nazım Hikmet'in oyun yazarlığının ikinci evresi de kapanır.

Nazım'ın Türkiye'ye döndükten sonra yazdığı oyunlar "Metla" için yazdığı oyunlar kadar köşeli değildir. Bu yöneliş oyunlarının sahnelenmesi için üstü kapalı dolayısıyla daha incelmış biçimler denemesiyle başlar. Bu oyunları onun oyun yazarlığının üçüncü evresinde incelenmelidir. "Kafatası" laboratuvarındaki devrimciliğini normal yaşamında sürdüremeyen bir bilim adamını, Dalbenzeo'nun dramını anlatır. Çıkış noktası kapitalizmde bütün değerlerin metaya dönüşmesidir. Verem mikrobuna karşı serum geliştiren bir bilim adamını kendini o dönemde pek yaygın verem sanatoryumu işletmecilerine yarı bilinçli satışı, zaman zaman fars türüne yaklaşan bir anlatımla aktarılır. Nazım Hikmet "Kafatası"nı 1929 yılında Muhsin Ertuğrul'un istemi üzerine yazmıştır. Oyun başarıyla sahnelenmiş ancak üçüncü temsilden sonra yasaklanmıştır.

"Bir Ölü Evi"nde Nazım, bir burjuvanın ölümünden sonra ardındakilerin yapmacıklıkla içiçe girmiş miras

kavgalarını anlatıyor. Oyunun ironik bir üslubu vardır. 1953 yılında, burjuva ailenin içyüzünü ve yıkılıp aşılması gerektiğini hissettirdiği bu oyununu yeniden tezgaha alır. 1932'de Darülbeydi'de oynanan "Bir Ölü Evi" 1953 yılında "Kimine Dram Kimine Komedi" adını alır.

"Unutulun Adam" Darülbeydi'de oynanan bir başka oyundur. Ertuğrul Muhsin bu oyunda başrol olan doktoru oynar.

Nazım Hikmet'in oyun yazarlığının ardında pek nitelikli eser kalmamasının nedeni biraz da onun hızlı yazmasında aranmalıdır. Nazım'ın yaşamında hep birşeylere yetişmeye çalışıyormuş veya bir yerlere geç kalıyormuş gibi bir hız, bir telaş vardır. Zamanın en yavaş aktığı mekan olarak bilinen hapishaneden, Bursa'dan, Kemal Tahir'e gönderdiği mektupta bu hız açıkça görülür: "Karar verdim, bu yaz en aşağı üç piyes çıkaracağım. Bir tanesine başladım, birinci perdesini bitirdim, temize çekiyorum, yarın ikinci perdeye başlayacağım. Bunun ismi -Ferhat ile Şirin-"(3) Birkaç ay sonra aynı yerden aynı kişiye yazdığı mektupta bu kadar hızlı çalışarak yazdığı oyunu üzerine kendi yargısı vardır: "Ben Ferhat ile Şirin'i bitirdim. Pek iyi birşey olmadı, yani çok daha iyi olabilirdi."(4)

Nazım Hikmet'in mektubunda "karar verdim üç oyun yazacağım" dediği oyunların ikincisi "Sabahat" tır. Sabahat'ta birbirini seven iki fabrika emekçisinin, bu düzen içinde bir araya gelemeyecekleri sürükleyici biçimde gösterilir. Sabahat, oyunun sonunda kendini vurur.

Bu oyunu "Yusuf ile Menofis" izler. "Ferhat ile Şirin"de olduğu gibi yine mitolojik bir hikayeyi işler bu oyunda.

Nazım Hikmet'in oyun yazarlığında dördüncü evre diyebileceğimiz evrenin oyunları hapislik sonrasında, yurtdışında, daha doğrusu ikinci yurdunda yazılmıştır. Bu süreçte Nazım'ın kalemi daha da hızlanır. "İnek", "İvan Ivanoviç Var Mıydı Yok Muydu?", "Demokles'in Kılıcı", "Lisistrata", "Türkiye Hikayesi", "Tartüf 59", "Her Şeye Rağmen", "Prag Saatleri" oyunları hep yurtdışında, büyük çoğunluğu Moskova'da yazılmıştır. Bazı oyunlarda Nazım ortak çalışmayı denemiştir. "İki İnatçı" Vera Tulyakova ile, "Kimine Dram Kimine Komedi" ise Eck ve Fevraski ile ortaya konan oyunlardır.

"Lisistrata"ve "Tartüf 59", çıkış noktasını klasik eserlerden alan, klasik kahramanları 20. yüzyıla getiren çalışmalardır. "1959 yılında yaşayan Tartüf"ün elinde teknik ve demogojik silahlar var. Ağzından güya demokrasi sözcüğü hiç düşmüyor... 20. yüzyılın ortasında bir burjuva demagogu. Ama çağdaş Tartüfün ikiyüzlülüğü eski Tartüfe oranla pek de kolay yürümektedir."(5)

Stalin'in ölümü sırasında yazılan "İvan Ivanoviç Var Mıydı Yok Muydu?" Nazım'ın en başarısız oyunlarından biridir. Bürokrasi temasını işleyen oyun üzerine Yalçın Küçük'ün düşünceleri şöyledir: "Bu başarısız oyunun hiç bir sahnede sahnelenemeyeceğini düşünüyorum. Sovyetler Birliği'nde sahnelenmesini,

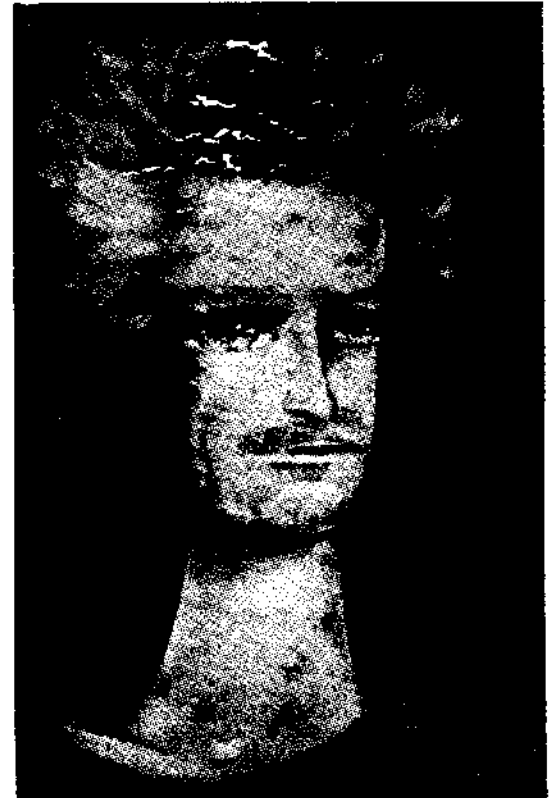
insanlığın bu büyük evladını onurlandırmak amacını güttüğünü sanıyorum. (...) Nazım Hikmet Sovyet ekonomik yapısını hiç anlamadan, şematik bir oyun çerçevesinde eleştirmek istedi." (6)

Nazım'ın bütün oyunları için tek sözcükle bir yargı istenirse bu sözcük kuşkusuz olumlu bir sözcük olmaz. Otuzun üzerinde oyun yazmış ve hemen hemen hepsi sahnelenmiş oyun yazarı Nazım Hikmet'in ne yazık, tiyatro tarihinde, siyasi veya edebiyat tarihimizdeki yerine benzer bir büyük yeri olmamıştır. Fakat yine de dönemin diğer Türk tiyatro yazarlarıyla karşılaştırılarak Nazım Hikmet'in oyun yazarlığı tartışılabilir, tartışılmalıdır.

3 Haziran büyük insan Nazım Hikmet'in ölüm yıldönümüdür. Nazım büyük bir kavganın imgesidir. İmgesi hep gözümüzdedir. Saygıyla anıyoruz.

KAYNAKLAR

- 1- Aleksandr Fevralski. Nazım'dan Anılar. Cem Yay., 1st 1979, s.13
- 2- Nazım Hikmet, Oyunlarım Üstüne, Türk Tiyatrosu dergisi, Sayı:422, 1976, Ekim-Aralık, s. 7
- 3- Nazım Hikmet, Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar, Bilgi yay., 1975, s.393
- 4- Nazım Hikmet, A.g.y. s. 398
- 5- Erem Melike Roman, Nazım Hikmet Romanya'da, Broy yay., s.37-38
- 6- Yalçın Küçük, Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu, Dönem yay. Ankara '88, s.XXIV

KURTULUŞ'UN ÜÇÜNCÜ YILI

NEDEN, Toplumsal Kurtuluş üzerindeki baskılar bir rekor düzeyine ulaştı; bunun araştırılması zordur. Bu sayı ile birlikte Kurtuluş ikinci yılını tamamlıyor ve üçüncü yılına hazırlanıyor. Cumhuriyet tarihinin, açık planda, en çok baskı gören ve buna dayanabilen yayınları arasında önde bir yer tutuyor.

ÖNCE, bir yeni ahlaki ve bir duygu ortaklığını yaratmaya çalıştı. "Bütün ölümlerimiz bizimdir ve ortaktır"; 1 Mayıs 1987 tarihinde ortaya atılan bu çizgi, Kurtuluş'un temel felsefelerinden birisini oluşturdu. Ortaklık, önce duygularda ortaklıktır; sevinç ve hüznüleri ortak olmayanların birlikte iş yapmaları mümkün değildir.

BUNUN giderek yayıldığını görmek, sekte duvarları aşındırdığını duymak bir sevinçtir. Ancak yeterli olduğu söylenemez. Çünkü, hüznünde ve sevinçte ortaklık, yeni bir devrim anlayışının bir uzantısıdır; Kurtuluş, bunu anlatmaya çalıştı ve çalışıyor.

EKİM devrimi yalnızca Bolşeviklerin ürünü değildir. Bu Toplumsal Kurtuluş'un alfabeti oluyor. Sözcükler önemli değil; ancak devrimi oluşturanlar ile götürenler hiç bir zaman bir ve aynı olmuyorlar.

MARX, kendi yazdıklarına uygun bir devrimi göremeden bu dünyadan ayrıldı. Devrim stratejisini üniter bir çelişki anlayışı üzerine oturtmaya çalışıyor ve bu üniter çelişkinin derinleşmesine büyük umutlar bağlıyordu.

LENİN, çelişkinin yoğunluğu kadar ve belki de daha çok çeşitliliğini ve eşitsizliğini duydu; eşitsizliğini duyabilmek için bir çeşitliliğin olması gerekiyordu. Lenin, toplumdaki irili ufaklı bütün çelişkilerin ve buntların yol açtığı patlamaların tümünün nabzını tutmaya büyük önem veriyordu. Kurtuluş, bunu, bilince çıkarmaya çalışıyor.

KÜRT sorunu Toplumsal Kurtuluş için, sadece bir kendi içinde sorun olarak görünmüyor. Sorunun böyle bir boyutu var; Kurtuluş, başka boyutlar yüklüyor. Kurtuluş, Kürt sorununa, genel çözümü dayatan ve en canlılarından birisi olarak bakıyor. Bu, Türkiye'de yenidir.

GÖTÜREN örgüt tektir. Oluşum ve kaynakları ise çok çeşitlidir. Örgüt titizliği bu çeşitliliği önlememelidir; Toplumsal Kurtuluş'un ısrarlarının başında bu yer alıyor. Kurtuluş, bu ısrarı ile önemli buzulları eritebileceğine inanıyor.

BİRLİK, öncelikle teorik ve ideolojik birliktir.

ANCAK, ideolojiler, sanıldığından daha inatçı ve canlıdır. Çok az kimse ölmeden inançlarını bırakıyor; bu nedenle çok zaman birlik hep yeni kuşaklarda gerçekleşiyor. Hiç kimse, 1960 yıllarında "TİP" adında bir örgütün böylesine bir etkinliği sağlayabileceğini tahmin edemezdi. TİP'iler hep yeni kuşaklar. Dev-Genç ve Parti-Cephe ve Ordu ise daha yeni kuşaklar oldular.

ŞİDDETİN politikada bir yöntem olarak kullanılması TKP-TİP kanalında yoktur. 1960 yılları sonlarına doğru Türkiye solunun şiddeti bir yöntem olarak önplana çıkarmasının kaynağı Türkiye solunda yatmıyor; 1900 yıllarının başında Jön-Türk geleneğinde, 1950 yıllarının sosyalist olmayan öğrenci hareketinde, 27 Mayıs'ta ve 1960 yıllarının Latin Amerika'da esen rüzgarlarında yatıyor. Solun, sol olmayan kaynaklardan da önemli ölçüde etkilenmesi son derece düşündürücüdür.

KURTULUŞ, toplumsal kaynakların tümüne büyük bir istekle bakma ve teorik birliği, önemli ölçüde yeni sözcük ve kavramlarla ve mutlaka daha üst bir düzeyde kurma çabasıdır. Marx, kendinden önceki bilgileri, kurtuluşu derinliğinin artmasında gördüğü bir çelişki ekseninde birleştirmeye çalıştı. Daha politik olan Lenin, toplumsal bütün patlamaları ve hiç birisini ihmal etmeden belli bir yönde eritmeyi denerdi. Lenin'ininki ayrı, ancak Marx'ın temel çözümlemesinden sapmaların çok büyük bir bölümü hep sağa doğru yöneldi.

TOPLUMSAL KURTULUŞ, Marx'ta ve sürdürdüğü ölçüde Lenin'de bir sol arayışı temsil ediyor. Sovyetler Birliği'nde ise Marx'ta ve Lenin'de bir sağ arayış, bugün çok suyun üstünü kontrol edebiliyor. İlk sosyalist ülkenin tarihsel yerinde yeni bir tartışmaya gerek duymadan Kurtuluş'un çizgisi, Sovyetler Birliği'ndeki sağ arayışlardan giderek ve önemli ölçüde ayrılıyor.

TÜRKİYE'nin kurtuluşu ise böylesine bir arayışı yeni kuşaklara mal etmede yatıyor. Üçüncü yılın başında, sevindirici ipuçlarının olduğunu söylemek mümkündür; ancak henüz ipucudur...

DEVLET, ipuçlarını bastırma durumudur. Baskı, her yolun meyveli olmasından ve hem de ipuçlarının farkedilmesinden kaynaklanıyor.